

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**KONYADA MESKÛN SEVİDİ
AŞİRETİ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI**

ZAFER ŞEKER

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. DR. BEKİR BİÇER**

KONYA-2024

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**KONYADA MESKÛN SEVİDİ AŞİRETİ HAKKINDA
SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI**

ZAFER ŞEKER

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. DR. BEKİR BİÇER**

KONYA-2024

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	ZAFER ŞE KER		
	Numarası	21810501023		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Orta Çağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	KONYADA MESKÛN SEVİDİ AŞİRETİ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zafer ŞEKER

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zafer ŞEKER		
	Numarası	21810501023		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH /ORTA ÇAĞ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bekir BİÇER		
Tezin Adı	KONYADA MESKÛN SEVİDİ AŞİRETİ HAKKINDA SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI			

ÖZET

Kürtler tarihte daha çok aşiretler halinde varlıkların devam ettirmiştir. Kimi zaman yine güçlü aşiret yapısına dayalı beylikler ve emirlikler kurmuşlardır. Aşiret yapısına çok önem verilmesi, kendi varlıklarının devam etmesinde en büyük rol oynamıştır. Bu çalışmamızda Kürt aşiretlerinden biri olan ve şu anda iç Anadolu bölgesinde ve özellikle Konya’da varlıklarını devam ettiren Sevidi (Sivedî) aşiretinin bölgeye gelişi, yerleşme süreçleri ile tarihi ve kültürel varlıkları ortaya koymaya çalışılmıştır. Sevidi Aşireti hakkında arşivlerden ve kaynak kitaplardan ortaya konulmuş tarihi bilgiler maalesef şimdilik azdır.

Bu konu hakkında müstakil yapılmış herhangi bir akademik çalışmada yoktur. Yeteri kadar çalışma yapılmadığı için bu aşiretin tarihteki varlığı ve rolü hakkında bilgilere ulaşmakta ciddi bir sıkıntı ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen özellikle Orta Çağ tarihinde, başta ilk İslam tarihi kaynaklarında, Selçuklu ile Osmanlı kaynaklarında ve diğer tarih kitaplarında Kürt aşiretleri ve kısmen Sevidi aşiretinden bahseden çeşitli metinler bulunmaktadır. Bu çerçevede Sevidi aşireti olmak üzere birçok Kürt aşiretin varlığından bahseden ilk ciddi çalışma olan ve aynı zamanda çok kıymetli bilgileri sunan Bitlis Beyi Şerefhan’ın 1597 yılında Farsça yazdığı Şerefname adlı eserinden başlayarak ulaşabildiğimiz arşiv ve kaynak kitapları taramaya çalıştık. Çalışmamızın ana metnini sözlü tarih kaynakları oluşturmuştur. Sevidi aşireti köylerinde yaşayan yaşlılarla yaptığımız söyleşi, mülakat ve gözlem kayıtları tarihi belge olarak değerlendirilmiştir.

Yazılı belgelerle sözlü tespitler birbirini desteklemiş ve tamamlamıştır. Bu çalışmada Sevidi aşiretinin kısa tarihi, göç serüveni, tarihsel durumlarını ve sosyo kültürel yapılarını bir bütün olarak ele aldık. Aşiret hakkında elde ettiğimiz bilgilerden bir metin oluşturmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: Aşiret, Sevidi Aşireti, Sevidi köyleri, Ekecik ekradı.

Author' s	Name and Surname	Zafer ŞEKER		
	Student Number	21810501023		
	Department	History / Medieval History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Bekir BİÇER		
Title of the Thesis/Dissertation	ORAL HISTORY STUDY ABOUT THE SEVIDİ TRIBE IN KONYA			

ABSTRACT

Throughout history, Kurds have mostly continued their existence as tribes. Sometimes they established principalities and emirates based on strong tribal structure. Giving great importance to the tribal structure played the biggest role in their continued existence. In this study, we tried to reveal the arrival, settlement processes and historical and cultural assets of the Sevidi (Sivêdî) tribe, which is one of the Kurdish tribes and currently continues its existence in the Central Anatolia region and especially in Konya. Unfortunately, historical information about the Sevidi Tribe revealed from archives and source books is limited for now.

There is no independent academic study on this subject. Since not enough studies have been done, there is a serious problem in accessing information about the existence and role of this tribe in history. Despite this, especially in the Middle Ages, there are various texts mentioning Kurdish tribes and partly the Sevidi tribe, especially in the first Islamic history sources, Seljuk and Ottoman sources and other history books. In this context, we tried to scan the archives and source books we could access, starting with the work titled Şerefname, written in Persian by Bitlis Bey Şerefhan in 1597, which was the first serious work that talked about the existence of many Kurdish tribes, including the Sevidi tribe, and also provided very valuable information. Oral history sources constitute the main text of our study. The interviews, interviews and observation records we made with the elderly living in the villages of the Sevidi tribe were evaluated as historical documents..

Written documents and verbal findings supported and complemented each other. In this study, we discussed the short history of the Sevidi tribe, their migration adventure, economic situation and socio-cultural structures as a whole. We tried to create a text from the information we obtained about the tribe.

Key words: Tribe, Sevidi Tribe, Sevidi villages, Ekecik Ekrad

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ	vii
Araştırma Konusu	1
Araştırmanın Amacı	1
Araştırmanın Önemi	1
Araştırma Yöntemi	2
Veri Toplama ve Veri Analizi	3
Araştırmanın Kaynakları	3
GİRİŞ	10
1.BÖLÜM: AŞİRETLER VE KONAR- GÖÇERLİK	16
1.1 Aşiret Nedir ve Aşiretlerin Özellikleri Nelerdir?	16
1.2 Konar-Göçerlik Nedir? Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerlik	18
1.2.1 Konar- Göçerlik Nedir? Osmanlı Devletindeki Yeri	18
1.2.2 Konar-Göçer Toplumlar.....	20
1.2.2.1 Atçekenler.....	21
1.2.2.2. Yüzdeciler.....	21
1.2.2.3. Perakende Cemaati.....	22
1.2.2.4. Bozulus	22
1.2.2.5. Haymana Taifesi	23
1.2.2.6. Piyadegân Cemaatler	24
1.2.3. Konar-Göçer Hareketliliği	25
2.BÖLÜM: YAZILI KAYNAKLARDA SEVİDİ AŞİRETİ	27
2.1 Sevidi Aşireti İsmi	27
2.2 Sevidi Aşireti Tarihsel Varlığı ve Orta Anadolu’ya Gelişleri.....	28
2.3 Yazılı Kaynaklarda Sevidi Aşiretinin Orta Anadolu Tarihi.....	29
2.4 Orta Anadolu’da Sevidi Aşireti	40
2.5 Aşiretin İsmi ve Kökeni	41
2.6 Sevidi Aşiretin Göç Hikayesi.....	42
2.7 Aşiret Köylerinin Kurulması ve İsim Kaynakları	46
2.7.1. Kandil Köyü.....	46
2.7.3. Büyükbeşkavak Köyü	51
2.7.4. Çimen Köyü.....	51

2.7.5. Çöl Köyü.....	52
2.7.6. Küçükbeşkavak Köyü.....	52
2.7.7. Mutlukonak Köyü.....	53
2.8. Köylerin Yakın Tarihi.....	53
3.Aşiret Köylerinde Sosyal Hayat.....	61
3.1. Günlük Hayat.....	61
3.2. ocuk.....	62
3.3. Oyunlar.....	65
3.3.1. ocuk Oyunları.....	65
3.3.2. Yetişkin Oyunları.....	66
3.4. Düğün.....	67
3.4.1. Kız İsteme ve Nişan.....	67
3.4.2. şerbet ve Düğün.....	69
3.5. Aşiret Köylerinde Din ve İnanç.....	73
3.5.1 Genel İnanç Yapısı.....	73
3.5.2. Belirli Günler.....	73
3.5.2.1. Arife Günü.....	73
3.5.2.2. Bayram Günü.....	73
3.5.2.3. “şeva İne”.....	74
3.5.2.4. Aşura günü.....	74
3.5.3. Taziye.....	75
3.5.4. Hurafeler.....	76
3.5.5. Yağmur Duası.....	77
3.6. Aşiret Köylerinde Eğitim ve Kültürel Yapı.....	80
3.6.1. Eğitim.....	80
3.6.2. Yemekler.....	80
3.6.3. Mâni.....	82
3.6.4. irok (Hikaye).....	83
3.7. Aşiret Köylerinde Ekonomi.....	86
3.7.1.Tarım Hayvancılık.....	86
3.7.2 Ticaret ve Zanaat.....	87
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA:.....	91
EKLER.....	98

KISALTMALAR

bk. :Bakınız

C. :Cilt

çev.:Çeviren

ed. :Editör

D. :Doğum

H. :Hicrî

haz. :Hazırlayan

nşr. :Neşreden

s. :Sayfa

S. :Sayı

SBE. :Sosyal Bilimler Enstitüsü

ss. :Sayfa sayıları

TDV. :Türk Diyanet Vakfı

ter. :Tercüme

yay. :Yayınları, yayını, yayınlayan

yy.: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Tarih, insanlık tarihi içinde geçmişten günümüze doğru yaşanmış olayları kendi bilimsel çevresinden, neden-sonuç ilişkisi içinde, sosyo ekonomik şartları dikkate alarak, belgelerle dayanarak inceleyen bunu nesnel ve bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışan bir bilim dalıdır. Tarih bilimiyle uğraşanların tarihi gerçekleri olduğu gibi resmetme ve aktarma sorumlulukları vardır. Tarih yazıcılığında en önemli kaynaklar yazılı kaynaklardır. Bunun yanında yapılan çalışmalar Yakın Çağ tarihi ile ilgili ise sözlü tarih kaynakları da kullanılabilir. Özellikle de belgelerin yetersiz olduğu yerde sözlü tarih çalışmaları çok önemli bir yer tutar. Sözlü tarih anlatılarından elde edilen bilgiler yazılı kaynaklarla birlikte değerlendirildiği zaman anlatılan konu iyice somutlaşmış olmaktadır.

Biz bu çalışmada araştırdığımız konunun yazılı belgeleri yeterli olmamasından hareketle sözlü tarih araştırmasına yer vermek zorunda kaldık. Çalışmamız Konya'da meskûn Sevidi aşiretinin Orta Anadolu'ya gelişini ve günümüze kadar olan sürecini araştırdık. Bu dönem yaklaşık olarak 500 yıllık (16. yy ve sonrası) bir dönemi kapsamaktadır. Yazılı kaynaklar yetersiz olduğu için sözlü kaynakların kullanımı bu çalışmada çok büyük bir anlam ifade etmiş oldu. Çalışmamızı üç bölüm halinde yapmaya çalıştık. Birinci bölümde aşiret ve konar göçerlikle ilgili bazı kavramları açıkladık. İkinci bölümde aşiret ile ilgili yazılı kaynaklarda geçen bilgileri derlemeye çalıştık. Son bölümde ise sözlü tarih çalışmasıyla aşiretin belirtilen dönem ve günümüze dair yaşantıları hakkında daha detaylı bilgiler vermeye çalıştık.

Bu tez kararımıza destek veren ve çalışmayı nasıl yapacağımızı, hangi kaynaklara başvurmamız gerektiği konusunda bize yardımcı olan kıymetli hocam Prof. Dr. Bekir BİÇER'e ve derslerinde çok istifade ettiğim tüm hocalarıma teşekkür ederim. Bizleri kırmayıp; sorduğumuz sorulara içtenlikle cevap veren aşiretinin tüm büyüklerine teşekkür ederim. Bunun yanımda arşiv kaynaklarının çözümlemesinde bana yardımcı olan abim Şener ŞEKER'e. Folklorik konulardaki katkısı için anneme, farklı köylerdeki insanlarla irtibatımı sağlayan babama ve bu süreç içerisinde beni sabırla destekleyen eşime ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Zafer ŞEKER / 2024

Araştırma Konusu

Araştırmamızın konusu Sevidi aşiretini tarihsel varlığı, aşiretin kökenleri, yüzyıllar içerisinde nasıl bir göç serüveni yaşadıklarını, kültürel varlıklarını, örf ve adetlerini nasıl devam ettirdikleri dair sorulara cevaplar ortaya koymaktır. Ayrıca konu hakkında daha önceden yapılmış herhangi bir araştırmanın bulunmamasının getirdiği zorlukları da dikkate alarak aşiret hakkındaki tarihsel bilgilerin gerek kaynak kitaplar ve gerekse arşivdeki belgelerden elde etmekle birlikte Sevidi aşiretin meskûn bulunduğu Cihanbeyli'deki köylerde yüz yüze yapılan görüşmeler ile aşiretin dünü ve bugününe ait yukarıda sorulara cevap bulmaya çalıştık.

Araştırmanın Amacı

Sevidi aşireti hakkında şimdiye kadar ne akademide ne de akademi dışında müstakil bir çalışma olmamıştır. Varolan az sayıda çalışmalarda ideolojik amaçlı yazılmış olup; çoğunun gerçeklerle alakası bulunmamaktadır. Biz de bu çalışmamızla hem yanlış bilgilerin önüne geçebilmek hem de bu konu hakkında ileride yapılacak çalışmalara ışık olması için konu hakkında bir temel oluşturma çabasına girdik. Topladığımız bilgileri konunun özünden kopmadan derleyip bundan sonraki çalışmalarda bir çerçeve oluşturma gayretinde olduk. Elbette aşiretin tarihsel varlığı burada anlatılanlardan daha fazladır. Bulduğumuz bilgiler de daha geniş çaplı araştırmaların yapılması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte yaptığımız bu çalışma da aşiretin bölgeye hangi tarihlerde geldiklerini ve nasıl bir yerleşim süreci yaşadıklarını ortaya koymak birlikte nasıl bir göç serüveni yaşadıklarını daha önceki yaşadığı bölgelerdeki varlıklarının ne boyutta olduğunu bu süreç zarfında sosyolojik olarak nasıl bir değişim yaşadıklarını gelenek ve göreneklerinin tüm boyutlarını nasıl devam ettirdiklerini ayrıca bölgede bulunan aynı aşirete mensup köylerde gelenek ve görenek arasındaki benzerliklerin boyutlarını ortaya koymayı amaçlamadık.

Araştırmanın Önemi

Bu konuya yönelmemizdeki temel sebeplerinden birisi konumuz hakkında şimdiye kadar akademik bir çalışmanın olmamasıdır. Bunun yanında bazı politik araştırmalar mevcut olsa da içeriklerinde birçok yanlış bilgiler mevcuttur. Cihanbeyli

Kürtlerin varlığı içerisinde bu aşiretin buraya geliş serüvenini tarihsel süreç içerisinde açıklamanın mümkün olduğunu ortaya koymak ayrıca tüm göç sürecinin arkasındaki arka planın hangi sebeplerle meydana geldiğini ortaya koymak ve bunun yanında aşiretin tarihsel varlığı, kültürel kimliği, Anadolu deseniindeki doldurduğu yeri ortaya konulması bakımından ciddi anlamda önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma Yöntemi

“Konyada Meskûn Sevidi Aşireti Hakkında Sözlü Tarih” adlı çalışmamızda nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modeli kullanılarak, yazılı materyaller incelenmesi ve kaynakların tasnifi ve doğrulanması yolu takip edilmiştir. Bu şekilde Sevidi aşiretinin süreç içerisindeki siyasi, tarihi, kültürel, dini karakteri ve gelişim durumları açıklanmaya ve betimlemeye çalıştık.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerini kullandık. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008:9). “Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık 2010:302). Kullandığımız desen modeli de nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni. Durum çalışması deseni, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Subaşı,2017:420). Nitel araştırma deseni içinde bir durumun araştırmasının yanında tarihsel araştırma deseni de faydalanmıştır. Bu desende, bir olayın önceki dönemlerle ilişkisinin araştırılmasında ya da önceki dönemlerde olan bir olayın şimdiki olaylara etkisinin incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Şimşek, 2018:103)

Nitel durum çalışmalarında ele alınan durumun derinliğine araştırılması en temel ögedir. Bu durum içinde öncelikle gerekli ön hazırlık ve yeterli bir planlar yapmaya çalıştık. Tarihsel araştırma deseni kullanılmasının nedeni de geçmişteki bir olayı araştırılmasıdır. Elde edilen bilgi ve kaynakları tasnif edip, iç bağlamında

tutarlılıkları sağlayıp, ortaya çıkan bağlamın ve verinin betimlemeye yoluyla sunulmaya çalıştık.

Bu çalışmada evren ve örneklem olarak ulaşabildiğimiz kaynak kitaplar, arşiv belgeleri, araştırma kitapları ve akademik makaleler dışında, Cihanbeyli ilçesindeki Sevidi Aşireti köylerinde yaşayan yaşlılarla sözlü tarih araştırması yapılmıştır.

Veri Toplama ve Veri Analizi

Veri toplama çeşitli yöntemlerle yapılabilmektedir. Biz bu çalışmada temel arşiv incelemesi ve kaynaklarına ulaşmaya, soru formu oluşturup, mümkün mertebe yüz yüze görüşme bu mümkün değilse farklı yollarla bunu sağlama yollarına, böylece araştırmamızın özü olan sözlü tarih çalışmasını tamamlamak istedik. Bu durum çalışmasında kullanılan veri toplama araçları ise; belgelere dayalı kayıtlardır. “Konya’da Meskûn Sevidi Aşireti Hakkında Sözlü Tarih Çalışması” adlı çalışmada bu araştırma olayların tarihsel sürecini, geçirdiği aşamaları daha çok dönemin kaynak ve belgeleri üzerinden ve konun uzmanların araştırma, görüş ve tespitlerinden faydalanıldı. Bu çerçevede ilkin ana kaynaklara ulaşmaya çalışıldı. Sonrasında konu üzerinde yapılan araştırmalar tetkik edildi. Tüm bunlar için <https://elibrary.erbakan.edu.tr/> veri tabanı veya YÖK ulusal tez sitesi gibi güvenli kaynaklar taramasının sunduğu geniş bilgi dokümantasyondan faydalanıldı.

Literatürde yer alan ana kaynaklar, tezler, makaleler, araştırma eserleri, yapılmış sempozyum ve diğer kaynaklar fişleme ve not alma yöntemiyle kayda alınıp biriktirildi. Elde edilen bulgular çeşitli yönleriyle analiz edildi. Sonra da sahada yapılan yüz yüze görüşmelerle elde edilen bilgileri kaynaklarla karşılaştırdık ve çalışmada kullanılmak üzere birleştirmeye çalıştık. Akabinde de çalışmamızdaki konuları açıklama, yorumlama ve analiz etme şekliyle ilerledik. Bu analizler kıyaslama yapılarak iç tenkit yöntemi ile raporlandırma kısmına geçip tezin yazımı gerçekleştirdik.

Araştırmanın Kaynakları

Araştırma konumuz olan Sevidi aşireti hakkında şimdiye kadar müstakil bir çalışma yapılmadığı gibi konuyla ilgili akademik bir makale bile bulunmamaktadır.

Bu durum konu hakkında yapmak istediğiniz araştırmaların derinlikli bir hale ulaşmasında elimize sunacak verileri kısır bırakmaktadır. Bununla birlikte aşiret hakkında gerek kaynak kitaplar gerekse arşivlerde çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bilgilere ulaşım konusunda aşiretin ismiyle ilgili çeşitli yazılım Őekillerinin ve telaffuz Őekillerinin farklı olması kaynakların taramada ve bulguların birleştirmesinde çeşitli sıklıkta sebep olduğunu da gözlemledik. Bununla birlikte araştırmalarda gördüğümüz üzere aşiretin varlığı çok eskilere dayanmaktadır. Aşiretin varlığı ile ilgili ilk ciddi kayıt 16. yüzyılda yazılmış olan Şerefname adlı eserdir. Bitlis emiri Şeref Han'ın yazdığı bu eser Sevidi aşireti hakkında çok detaylı bilgiler vermektedir. Çalışmamızın da ana dayanak noktası bu kitap oluşturmaktadır. Sevidi aşiretinin tarihsel varlığına ve Orta Anadolu'ya gelişlerine baktığımızda 16. yüzyıldan itibaren Sevidi aşiretinin kaynaklarda isminin geçmeye başladığını görmekteyiz. Bu tarihi dikkate alırsak, konumuz gereği özellikle Osmanlı Devleti dönemi kaynaklarını daha çok kullandık.

A) Arşiv belgeleri:

Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi:

- * BOA,NFS. d.3490 , H-29/12/1250 sayılı ve tarihli belge
- *BOA,NFS.D.3509, H-29/12/1253 sayılı ve tarihli belge
- *BOA, ML. VRD.TM. D.13120, H-29/12/1261 sayılı ve tarihli belge
- *BOA, AE SAMD.III 153 15018, H-09/11/1126 sayılı ve tarihli belge
- *BOA.DH.2148, H-10-12-1086 sayılı ve tarihli belge
- *BOA.MVL.640/16, H-26/04/1279 sayılı ve tarihli belge
- *BOA. C.ML.26/1236, H-29-04-1175 sayılı ve tarihli belge
- *BOA.C.TZ. 30/1452, H-29-03-1232 sayılı ve tarihli belge
- *BOA.TDnr.71 S:98, H/M: 925/1519 sayılı ve tarihli belge
- *BOA.TD.nr.181 s.100 , H/M:943/1536-37 sayılı ve tarihli belge
- *1463, 1523/30 ve 1571 Ankara M.T.D. sayılı ve tarihli belge

*BOA.ML.VRD.TMT.1370, M:1840-1841 sayılı ve tarihli belge

Bu belgeler de çeşitli mahkeme kararları, askere alma, vergilendirme, iskan etme gibi konuları ele aldığını görmekteyiz. Bu belgeler sayesinde aşiretin Anadolu'nun hangi bölgelerinde bulunduğu ve nasıl bir göç serüveni yaşadığı hakkında önemli bilgiler ortaya koymaktadır. Ama konu Kürt aşiretleri bağlamında araştırılmadığı için bu aşiretlerin göç serüvenleri içinde barındırdığı birçok konu ve alt başlıkları karanlıkta kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin şark kısmında genişleyen sınır bölgelerinde aşiretlerin isim varlıkları ve Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri konusunda yapılması gerekenlerle baktığımızda ilgili araştırmaların daha işin çok başında olduğumuzu göstermektedir. Bu konuda temettu defterleri, çeşitli vergilendirme evrakları, mahkeme evrakları veya iskanlaştırma kayıtları gibi üzerinde çalışma yapılmış kaynaklar da çalışmamızla ilgili çeşitli bilgileri arşivlerden bize sunmaktadır. Özellikle, Konya, Aksaray, Ankara, Haymana, Cihanbeyli, Espkeşan içerikli arşiv temelli araştırmaları tamamına yakına gözden geçirilmiştir. Bu tip eserlerde gördüğümüz ve eksikliğini hissettiğimiz en büyük konu inceleme yapılan alanlarda saha çalışmasının yapılmamış olmasıdır. Kimi zaman arşivden yapılan çıkarıma dayalı bilgilerin sahadaki bilgilerle uyuşmadığını da bu vesileyle görmüş olduk.

B) Temel Kaynaklar

Orta çağ tarihçisi olan ve birçok bilim dalında eserleri bulunan *İbnü'l Esir* (1160- 1233) aynı zamanda bir tarihçidir. onun en meşhur tarih kitabı olan “*el- Kâmil Fi't-Tarih*”¹ birçok tarihçi tarafından bir başvuru kitabıdır. Bu eserinde birçok cildinde Kürtler hakkında çok detaylı ve önemli bilgiler verilmektedir. Eserde ayrıca kurulmuş Kürt beyliklerinden ve Kürt aşiretlerin kendi arasındaki mücadelelerden bahsetmektedir.

İbn Kesîr (1301- 1373) “*el-Bidaye ve'n-Nihaye*”² adlı eserinde Kürtlerin Müslüman olması ve sonraki dönemleri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil fit-Tarih*, çev. A. Özyayın, Bahar yayınları, İstanbul, 1987

² İbn Kesir, *el-Bidaye Ve'n-Nihaye*, çev.M. Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000

İdris-i Bidlisî'nin (1452?-1520) 2. Beyazid döneminde yazdığı “*Heşt Bihişt*”³ adlı Osmanlı tarihini anlatan eseri ve yine Yavuz Sultan Selim'in emri üzerine bu padişah dönemi olaylarının anlatıldığı “*Selimşahname*”⁴ adlı eserleri Kürt aşiretleri ve beylikleri hakkında çeşitli ve ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

Şerefhan, Kürt tarihçi ve devlet adamıdır. Farsça olarak kaleme aldığı “*Şerefname*”⁵ adlı eserinde kürt aşiretleri ve onların kurduğu beylikler hakkında geniş bilgiler vermektedir. Eser bu konular hakkındaki en kapsamlı kitaptır.

Şikâri (ö.1584?) “*Karamannâme/Şikâri Tarihi*”⁶ adlı eseri Karamanoğulları beyliği hakkında detaylı bilgi veren en büyük kaynak kitaptır. Bu kitabın birçok yerinde Kürtlerden bahsetmektedir. Bu eserde beylik döneminde bölgeye yakın yerlerde Kürtlerin varlığını göstermesi bakımından da önemlidir.

Marco Polo (1254-1324) ülkemizde “*Marco Polo Seyahatnamesi*”⁷ olarak basılan eserinde; Venedik hükümeti tarafından Moğolistan'a elçi olarak gönderildiğinde yol boyunca gelip gittiği yerler hakkında çeşitli bilgiler sunmuştur. Kitabında gezdiği yerler arasında Kürtlerin yaşadığı bölgelerden geçmiş ve onların genel yapılarından bahsetmiştir.

Faslı Seyyah *İbn Battûta*'nın (1304-1368) “*İbn Battuta Seyahatnamesi*”⁸(Orijinal adı: *Tuhfetü'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfarile*) anılan seyahatnamesinde Kürtlerin yaşadığı bölgeleri ziyaret etmiştir. Bu çerçevede Nuh'un gemisinin karaya oturduğu Cudi Dağını ziyaret etmiş ve minyatürnü eserine koymuştur. Kürt aşiretlerin yapısından bahsetmiştir.

Evliya Çelebi (1611-1682)'nin “*Evliya Çelebi Seyahatnamesi*”⁹ adlı eseri Kürt tarihi ve toplumu yapısı hakkında bir çok bilgiler verir. Neredeyse Kürtlerin yaşadığı birçok şehri dolaşan Evliya Çelebi bu bölgede yaşayan diğer milletler gibi Kürtler

³ İdris-i Bidlisî, *Heşt Bihişt*, Der. Y. Baş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2020

⁴ İdris-i Bidlisî, *Selim Şah-Name*, Çev. H. Kırılancı, Hece Yayınları, İstanbul, 2016

⁵ Şeref han *şerefname* çev. Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul, 1971

⁶ Şikâri, *Karamannâme* haz. M. Sözen, N. Sakaoğlu, Konya, Çekül Vakfı, 1946

⁷ Marco Polo *Seyahatnamesi* Yay. Haz. Filiz Dokuyan, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul, 1979

⁸ İbn Battûta Tancî “*Seyahatnamesi*” Çev. A. S. Aykut Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005

⁹ Evliya Çelebi *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* haz. Y. Dağlı- S. A. Kahraman, YKY, İstanbul, 2006

hakkında da ilginç ve detaylı bilgiler verir. Gezdiği Kürt bölgeleri anlatırken yüksek dağlar arasında 6.000 adet Kürt aşiretinin yaşadığını ifade etmektedir.

C) İnceleme ve Araştırma Eserleri

Dönemsel olarak aşiretlerle ilgili yapılan diğer çeşitli çalışmalar bizim bu araştırmada başvurduğumuz kaynaklar arasında bulunmaktadır. Bunlar arşivler dikkate alınarak hazırlanan eserler olup bazıları şunlardır:

Abdullah Saydam “Orta Anadolu’daki Aşiretlerin İskanı”

Ahmet Akgündüz’ün “Osmanlı Kanûnnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri”

Ahmet Refik, “Anadolu’da Türk Aşiretleri.”

Barkan, Ömer Lütfi “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”

Cengiz Orhonlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı Teşebbüsü”

Cevdet Türkay, “Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret ve Cemaatler.”

Yusuf Halaçoğlu, “XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi.”

Yusuf Halaçoğlu, “Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)”

Diyanet İslam Ansiklopesindeki konumuzla ilgili çeşitli maddeler “Kürtler, Atçekenler, Aşiret, vs ”

Bekir Biçer’in; Ortaçağda Kürtler ve Türkler, Kürt Tarihinin Kaynakları ve Kürdoloji Çalışmaları, Kürt Tarihi, Osmanlıların Coğrafya Kitaplarında Kürtler ve Kürdistan” adlı eserleri bakıldı.

V.Minorsky, B. Nikitin, M. İzadi, Ferdinand Hennerbichler, David McDowall, Denise Natali, Mark Sykes, Amir Hassanpour gibi kimi yabancıların Kürtler ve Kürt tarihi hakkındaki eser ve makaleri okundu.

Mehmed Emin Zeki Beg, Bahoz Şavata, İbrahim S. Işık, Botan Amedi, Mahmut Baksi, Halil Hemgin, Mehmet Bayrak, Rohat Alakom gibi tarihçilerin eser ve makalarına bakıldı.

İbrahim Bozkurt “Aşiretler Tarihi”, Yalçın Çakmak ve Tuncay Şur’un derlediği “Aktör, Müttefik, Şaki Kürt Aşiretleri” eserleri gibi Kürt aşiretlerin tarihsel ve sosyolojik yapıları hakkında bilgi veren kitap ve makaleler tarandı.

Veysel Aydeniz’ün “Akkoyunlu -Kürt İlişkileri” eserinden yararlanıldı.

Necmettin Aygün’ün Cihanbeyli-Haymana Sahasındaki Konar-Göçer Toplulukları hakkındaki eser ve makalaları incelendi.

Doğan Yörük’ ün Aksaray ve Konya sancakları hakkındaki eser ve makaleleri incelendi.

D) Sözlü Kaynaklar

Çalışmamızın ana gövdesi olan Sevidi aşiretinin Konya'da bulunan köylerinde yaşlılarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde aldığımız önemli notlardır. Bu notlar görüşme yaptığımız kişilere yönelttiğimiz ortak sorulardan ortaya çıkmıştır. Bu sorular; aşiretin ismi, kökenleri, nasıl bir göç hikayesi yaşandığı, köylerin kuruluş tarihi, düğün ve taziye gibi adet ve gelenekleri, yemekler, kıyafetler ve oyunlar gibi kültürel unsurları ayrıca sosyal ve dini yapılarını anlamaya çalışan sorular sorulmuştur. Genelde aynı soruları görüşme yaptığım her kişiye sormaya çalıştık. Fakat kadınlar ve erkeklere ilgili konularda daha ayrıntılı sorular da sorduk. Mesela yemek ve düğün gibi konularda daha detaylı soruları kadınlara; tarih ve ticaret gibi konulardaki daha ayrıntılı sorularında daha çok erkeklere sorduk. Genelde köylerde yaşayan yaşı en büyük olan 33 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden 5 tanesi telefonla 28 tanesi de yüzyüze yapılmıştır. Görüşmecilerimizin 9’u kadın; 24’ü de erkektir. Görüşmeler 2022 Temmuz 2024 ile Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

KÖYLER	Kadın	Erkek	Toplam	Nüfus (2023)
Kandil	7	16	23	1767
Büyükbeşkavak	1	2	3	1274
Çimen	1	2	3	366
Küçükbeşkavak		1	1	482
Yeşildere		1	1	Büyükbeşkavak Köyüne bağlandı
Çölköy		1	1	803
Mutlukonak		1	1	100

Köylere Ve Cinsiyetlerine Göre Yapılan Görüşme Sayıları Tablosu (tablo 1)

Köylerde nüfus azalmakta olup; tablodaki nüfus sayıları için 2023 verileri esas alındı. (<https://www.nufusune.com/cihanbeyli-ilce-nufusu-konya> son erişim tarihi 08/06/2024)

Yaş aralığı	Kadın	Erkek	Toplam
80 yaş ve üstü	7	15	22
70 yaş ve üstü	1	6	7
60 yaş ve üstü	1	2	3
50 yaş ve üstü		1	1

Yaş Gruplarına Ve Cinsiyetlere Göre Yapılan Görüşmelerin Dağılım Tablosu (tablo 2)

Biz bu çalışmaya ilkin yüz yüze görüşmeler yaparak başladık. Daha sonra yazılı kaynaklara yöneldik. Özellikle anlatılan tarihsel konuların yazılı kaynaklarda da karşılık bulması, sözlü tarihin ne kadar önemli olduğunu bize göstermiştir. Diğer tarafta bu görüşmeler süresince konuştuğumuz yaşlıların bazılarının son dönemde vefat etmesi de bize şunu gösteriyor ki; özellikle yaşı büyük ve geçmişi çok iyi bilenlerle bu tip görüşmelerin yapılması ve tarihsel ve kültürel konulara yönelik sözlü kayıt çalışmalarının kayıt altına alınmasını ne kadar önemli ve ertelenemez olduğuda göstermiştir.

GİRİŞ

Tarih insanlık için bir hazinedir. Bu hazinenin kıymeti yeteri kadar ortaya çıkartmak, değer vermek, ondan alınması gereken dersleri almakla başlar. Bu sebeple, toplumlar ve milletler geçmişlerini merak etmiş olmaları ya da eski dönemlerde yaşayanların sonraki devirlere önemli bilgileri çeşitli vasıtalarla bırakmak istemeleri çağlar boyunca tarih biliminin çalışma alanlarına dinamiklik ve süreklilik getirmiştir. Tarih bilimine düşen de insanlık tarihinin farklı dönemlerinde ortaya konulmuş ve insanlık için önem arz eden gelişmeleri mümkün mertebe kaynak kullanarak ortaya çıkarmaktır. Bu kaynaklar yazılı belgeler dediğimiz arşiv belgeleri, tarih, coğrafya, seyahatname, vakayinameler gibi çeşitli yazılı kaynak metinler olabileceği gibi arkeolojik çalışmalarla ortaya konulmuş bulgular ve ayrıca sözlü belge diyeceğimiz rivayetler teşkil etmektedir.

Bu çalışmada da konu başlığımıza ait bilgileri tarihsel dönemlerden toplayıp getirmenin ne kadar zor olduğunu görmüş olduk. Çünkü konuyu araştırırken somut bilgileri toplayabilmek adına mümkün mertebe arşiv ve kaynak kitaplardaki bulduğumuz en küçük bilgilerin peşinde gitmeye çalışsak da süreklilik arz eden ve birbirini takip eden bilgilere ulaşmak çok zor oldu. Bunda en temel faktör Sevidi aşiretinin ismi ve konumuzun yapısını dolduran göç ve tarihsel boyutunu kaynak kitaplarda bize bu isimle sunduğu bilgilerin çok az olmasıdır.

Aşiretin 16.yy'ın başlarında başlattığı göç hareketliliği kaynaklar içerisinde çok farklı isimler altında yazılmıştır. Bunda özellikle Osmanlı arşiv memurları tarafından isimlendirmelerin kabile ve boylardan ziyade bir takım çatı isimlerle kayıt altına almış olmaları önemli rol oynamaktadır. Örneğin Sevidi aşireti ile göç eden diğer aşiretler, oymak veya boylar aynı bölgelere gelmişlerse de her biri çoğu zaman kendi adlarıyla değil de bulunduğu bölgenin devlet tarafındaki karşılığı, vergilendirme biçimleri, çalıştıkları saha gibi çeşitli kriter göre anılmış ve kayıtlara bu şekilde geçmiştir.

Bu isimlendirmeler 16. yy. ve 17. yy. da özellikle Atçeken, Yüzdecı, Parakendecı, Haymana taifeleri gibi çatı isimlerle anıldıklarını görmekteyiz (Orhonlu,1963:14-15). Bu da aşiretin tarihsel süreci hakkında bize iz sürmeyi

zorlaştırmıştır. Konu için tarihsel bilgilerin bu şekilde kısıtlı olması yanında özellikle vurgulanması gereken bir konu da alana yönelik araştırmaların yok denilecek kadar az olmasıdır. Konuya girmeden önce ele aldığımız Sevidi aşiretin bir Kürt aşireti olmasından dolayı kısaca Kürt tarihi, Kürt dili ve toplumsal yapısından bahsedip konuya geçmek daha anlamlı ve isabetli olacaktır.

Öncelikle Kürtlerin yazılı kaynakları çok az kullanmasından dolayı kendi tarihleriyle ilgili bilgileri tespit ve kayıt altına almakta sıkıntı çekilmektedir. (Biçer, 2022:18). Bu nedenle Kürt tarihinde karanlıkta kalan pek çok dönem bulunmaktadır. İnsanlık tarihinin merkezi sayılan Mezopotamya bölgesinde yaşayan Kürtler bölgenin kadim halklarından biridir. Bu bölge tarih boyunca birçok istila ve işgale uğramasına rağmen Kürtler eski çağlardan bu yana da buradaki varlıklarını devam ettirmişlerdir.

İlk defa Kürt isminin tarihi kaynaklarda geçmeye başlaması islami dönemde olmuştur. Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya nisbeten “Biladü’l Ekrad” “Memâlikü’l Ekrad” “Kürdistan” “Kürdabad” gibi isimlendirmelerle yapılmıştır. (Biçer, 2022:45-47). İslami dönem ilk Türkçe eser müelliflerden Kaşgarlı Mahmut’un kaleme aldığı “Divânu Lügati’t-Türk’teki” haritasında Kürtlerin yaşadığı bölgeyi “Arzu’l Ekrad” olarak göstermiştir. (Harita ve eser için açık erişim sayfası: Kaşgarlı Mahmut “Divânu Lügati’t-Türk” c.1 s: 25 <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/31>).

Kürtler geçmişten itibaren bilinen ilk ana yurt yerleri, bugünkü İran batısı ve Kuzey Irak olup zaman içinde Türkiye’nin doğusu ve Azerbaycan’ın güney bölgelerine yayılmış ve Kürt varlığının buralarda yoğunlaşmış olduğunu görmekteyiz. Birçok tarihçinin Kürtler için yaptığı coğrafi tanımlamaları birbirine yakın gözükmektedir. (Nikitin, 1976; Minorsky, 2004; DİA “Kürtler” Maddesi).

Kürtlerin konuştuğu Kürt dili, Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer alır. Dünya’daki en büyük dil grubu olan bu dil ailesi, Avrupa ve Hint olmak üzere iki kola ayrılır. Kürtçe de diğer Asya dilleri gibi bu ailenin Hint kolu içinde, İrani alt kolunda yer alır.

Kürtler islâmiyete girdikten sonra yazılı kaynaklarda kendileri hakkında çok bilgiler verilmeye başlamıştır. Tarih kitaplarının yanı sıra coğrafya kitapları tefsir ve hadis kitapları gibi birçok kaynaklarda Kürtler hakkında bilgiler mevcuttur (Biçer

2012:53). Kürtler Müslüman olduktan sonra bu dinden bir daha ayrılmamış ve İslama sadık bir millet olmuşlardır. Kürtlerin İslama ne kadar bağlı olduğu konusunda kaynaklar da çok ilginç ifadeler vardır. Bir mısırlı yazar şoye bir ifade kullanmaktadır: “Kürtler hazreti Ömer'in bölge fethetmesinden bu yana hep islam çizgisine kalmışlardır.Kürtler İslam mızrağının başı gibidirler” (şinnavi, 1997:22). Kürtler İslamiyet'in kabulünden sonra da kendi etnik yapısı, kültürel yapısını, adetlerini, geleneklerini, dillerini korumuşlar ve unutmamışlardır. (Baksi, 1972:6, Bruinessen 1993:18-19)

Kürtlerin İslam'la tanışması Hazreti Muhammed zamanına dayanır. O dönemde Müslüman olan bazı kürt sahabelerin isimleri kitaplarda geçmektedir. Dört halife döneminde ise özellikle Hz. Ömer döneminde başlayan İnan, Irak ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki fetihlerle Kürtlerin hızlı bir şekilde İslam dinine girdiklerini görmekteyiz. Bu dönem ve öncesinde Kürtlerin önemli bir kısmı Sasani Devletinin ordusunda bulunmakta idiler. İslam tarihinde kitle halinde Kürtlerle Arapların karşılaşması Halife Ömer zamanında olmuştur. 637 yılında bölgeye gelen Sad bin Ebu Vakkas komutasındaki İslam ordusu Musul bölgesindeki Kürt güçleriyle çatışmaya girmiştir ve ilk siyasal ilişkiler bu şekilde başlanmıştır (Minorski, 2004:54).

Emeviler döneminde genelde Kürtlerin yaşadığı bölgeler baskı altında tutulmaya çalışılmış ve bu yüzden bu devlet zamanında Kürtler birçok isyan çıkarmışlardır. (Minorski, 2004:54; M. E. Zeki Beg, 2018:125-127). Bu dönemde Kürtlerin bir kısmını Haricilerin çıkardığı isyanlara da katıldıklarını görmekteyiz (Biçer, 2022:100).

Abbasi döneminde ise bu durum biraz değişmeye başlamıştır. Abbasi devletinin ilk dönemlerinde çeşitli isyanlarda Kürtler bulunsa da (M. E. Zeki Beg,2018:128-131) sonraki dönemlerde durum biraz değişmeye başlamış genel anlamda kürtler daha rahat bir dönem yaşamışlardır. Bunu Kürtlerin devlet yönetiminde ve ordusunda görev almaya başlamalarıyla açıklayabiliriz. Abbasî devleti halifelerinden olan Cafer bin Mansur'un annesin Kürt kökenli olması buna bir örnek olabilir (Minorski, 2004:56). Yine Abbasîlerin en parlak dönemini yaşatan vezir ailesi olan Bermekilerin Kürt kkenl olduğuna dair çeşitli rivayetlerde mevcuttur (Günaltay,

1991:189-191 “İbn Hallikan” maddesi). Sonraki dönemler de ise Abbasi halifeleri birçok kez Türklerin Halife ordusu içindeki güçlerini kırmak ve onları zayıflatmak amacıyla Kürtlerden yararlanmışlardır (M. E. Zeki, 2018:145). Abbasiler zamanında aşiret tabanlı birçok Kürt devleti kurulmaya başlamıştır. Hezbanî Devleti, Revadiye Devleti, Şeddadi Devleti, Hasanveyh-Berzikaniler, İnazoğulları bu süre zarfında kurulan bazı Kürt devletleridir (M. E. Zeki Beg, 2018:131-135).

Büyük Selçuklular döneminde ise Kürtler bölgeye yeni gelen Oğuz boylarıyla bazen iyi geçinmişler bazen de savaşmışlardır. Selçuklular dönemiyle ilgili özellikle Malazgirt savaşında Kürtlerin Sultan Alparslan'ın ordusuna çok büyük bir katkısı olmuştur. Tarih kitaplarında bunlarla ilgili detaylı bilgiler mevcuttur (Biçer, 2022:68). Selçuklular zamanında Selçuklu Sultanı Melikşah; Kirman hükümdarı olan amcası oğlu hükümetine göz diktiği için aralarında çıkan savaşlarda Kürt güçlerinden çok yararlanmıştı ve bu yardımlarından dolayı da Sultan, Kirman bölgesinde kendilerine çok büyük bir arazi tahsis etti (M. E. Zeki Beg, 2018:141)

Selahattin Eyyubi'nin kurduğu Eyyubiler devletinde Kürtlerin varlığı Suriye ve Mısır hattında artmaya başlamıştır. Selahattin Eyyubi kendine yakın olan Kürt aşiretlerini etrafında toplanmıştır. Birçoğuna askeriyede bir kısmını da devlet bürokrasisinde görevler vermiştir (Minorski, 2004:71-72).

Memlük Sultanları için Kürtler büyük önem taşıyordu. Şahabeddin el-Ömerî (öl. 749/1348) Meslik el-Ebsar adlı yapıtında Memlûk Sultanlarının Kürtler hakkında ne kadar ayrıntılı bilgilere sahip olduklarını anlatır. El-Ömerî'ye göre bu dönemde Irak, Diyar el-Arab, Suriye ve Yemen'de Kürtler yaşamaktadır (Minorski, 2004:76).

Timur, 1394 ve 1400 yıllarındaki seferlerinde Kürtler ile karşılaştı. Cezire'ye bağlı yerleri ele geçirdi. Timur'un boşalttığı yerleri Karakoyunlu Devleti doldurmaya çalışmıştır. Bu dönemde Karakoyunlu Devleti ilk dönemlerde Kürtlerle iyi geçinmiş Bitlis emiriyle akrabalık bağlarını kurmuştur. Ama daha sonra Kürt aşiretlerine ve beyliklerine baskı uygulamıştır. Birçok Kürt aşireti bulunduğu bölgelerden başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır (Minorski, 2004:78-79). Bunun yanında Karakoyunlular hizmetlerinde kullanılmak üzere Kürt aşiretlerinden 50.000 evlik bir güç vücuda getirmişlerdir ve buna da Karaulus adını vermişlerdir (Biçer,2022:32)

Safevi devleti, Kürtlerin ekseriyeti Sünni olduğu için onlara karşı daha sert politikalar izlemiştir. Örneğin Şah İsmail'e güvenlerini sunmak için gelen 11 tane Kürt beyini hapse atıp onların sahip olduğu bölgelere kendi adamlarını vali olarak atamıştır (Minorski, 2004:80). Osmanlı Devleti'nin bölgeye gelmesiyle rahatlayan Kürtler ve onların kurdukları beylikler bu dönemde varlıklarını uzun süre devam ettirmişlerdir. Bölge 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Osmanlı imparatorluğu ile Safevi Devleti arasında kalmıştır. Safeviler tekrar bu bölgeye ele geçirmek için birçok defa askeri seferler yaptılar ve katliamlar gerçekleştirdiler. Bu yüzden birçok aşiret göç etmek zorunda kalmıştır (Hassanpour 2005:124). Bu uzun savaş ve baskı otamından dolayı Kürt aşiretleri için sınırları sürekli değişmiştir (Biçer, 2022:225). Osmanlı dini yapının farklılığını iyi kullandı. Kürtlerin birçoğuna siyasi yapıda ve toplumda gözde mevkiler sundu. Bu siyasi alan aynı zamanda Kürt toprak sahiplerinden, aşiret adamlarından ve savaşçılardan yarar sağlama işini de sağladı (Natali, 2019:37).

Osmanlı Devleti ile Kürt ilişkileri özellikle Yavuz Sultan Selim döneminde yoğunlaşmıştır. Sultan Yavuz İran seferi için Doğu bölgesine geldiğinde Bitlis Emir'i olan İdrisî ile görüşmüştü ve Bitlis emir'i İdris-i Bidlisî'ye çok güvendi. Kürt beylerini yanına toplamak için ona her türlü yetki verdi. Yavuz döneminde Kızılbaş Türkmenlerin boşalttığı yerlere Sünni Kürtler yerleştirilmeye başlandı. Bu konuda çeşitli fermanlar yayınlamıştır (Kırlangıç, 1995 :234- 239). Yavuz'la Kürt beyleri arasında oluşan bu anlaşmaya göre; Kürt emirlikleri Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak, emirlikler yönetimi babadan oğula geçecek, savaş zamanında kürt beyleri silahlı süvarilerle Osmanlı yardım edecek, Osmanlı devleti Kürtlere bir saldırı olduğu zaman onları koruyacak, beylikler her dönem her yıl vergi vereceklerdi. Bu çerçevede Kürt coğrafyasının büyük bir kısmı savaş olmadan Osmanlı'nın denetimi altına girmiş oluyordu. Yavuz'dan sonra yerine geçen Kanuni Sultan Süleyman'da bu politikayı devam ettirmiş ve bu statü 19.yy'a kadar devam etmiştir. (Işık, 2019:54).

Konunun biraz açık hale gelmesi için bilinmesi gereken bir konuda Kürtlerin toplumsal yaşayış şekilleridir. Kürtler daha çok aşiretler şeklinde teşkilatlanmış varlıklarını bu şekilde devam ettirmişlerdir. Çoğu tarihçi ve araştırmacı Kürt tarihi ve Kürt toplumunu araştırırken en sık kullandıkları anahtar kavram aşiretçilik olgusu

olmuştur. Aşiretçilik olgusunu göz ardı edip Kürtlerin tarihinin izahı zordur (Akbaş, 2019:115-118).

İşte asıl konumuz olan Sevidi aşiretinin tarihsel varlığına ve orta Anadolu'ya geliş şekillerini ve sonraki süreci anlamak için de bu aşiretin yapısını bilmek çok önemlidir. Tarihi kaynaklara baktığımızda 16. yüzyıldan itibaren Sevidi aşiretinin kaynaklarda isminin geçmeye başladığını görmekteyiz. Fakat yapılan araştırmalar Kürt aşiretleri bağlamında yapılmadığı için ele aldığımız konu içeriği bakımından yeterli bir araştırma da olmadığından aşiretlerin kendi isimleriyle varlıkları büyük ölçüde hala karanlıkta kalmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin doğudaki ilk oluşan sınır bölgelerindeki aşiretlerin isim varlıkları ve Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri ve bunun devam eden tarihsel süreçteki boyutları hakkında yapılması gerekenlerle baktığımızda mevcut araştırmaların işin daha çok başında olduğunu göstermektedir.

1.BÖLÜM: AŞİRETLER VE KONAR- GÖÇERLİK

1.1 Aşiret Nedir ve Aşiretlerin Özellikleri Nelerdir?

Aşiret yapısı Kürtlerin tarihsel varlık sürecinde en belirgin yapıdır. Genelde Kürtlerle ilgili yapılan tarihsel anlatıların çoğu bu kavram etrafında döner. Bu kavram özellikle Kürt tarihini ve toplum yapısı anlamak için en stratejik kavramdır. Aşiret Arapça bir kelime olup “kabile” karşılığı kullanıldığı gibi kabilenin altında daha küçük bir topluluğu da ifade etmektedir. Türkçe’de ise yaygın olarak göçebe unsurlar için kullanılmış, özellikle Osmanlılar döneminde boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur (Halaçoğlu,1991:9). Aşiret, gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan, akrabalık temelinde örgütlenmiş, ekonomik bütünlüğü olan, kendine özgü bir içyapıya sahip sosyo-politik bir birimi ifade etmektedir.

Kürtlerde aynı atayla birbirine bağlanan kabilelerin birleşmesi sonucu aşiret oluşur. Geçmişteki bir topluluğun aşiret sayılması için bünyesinde en az iki kabile dört ata (bav) sekiz malbat, on altı mal (aile) barındırması lazımdı. Hâlbuki günümüzde bazı mal (aile) düzeyinde olan topluluklar bile kendilerini aşiret kabul etmektedirler. Dolayısıyla bugün aşiret olarak gördüğünüz birçok topluluk geçmişteki örf ve âdetlere göre ya bir aile ya da bir bav (ata) veya kabiledir. Bunlara aşiret demek yanlıştır (Bozkurt, 2021 s.26). İç Anadolu Kürtlerinde ise mâl/mâala aile içinde evin hanımına Kabile içinde ise o kabileyi oluşturan bir ata ailesini ifade eder. Türkçe’de aşiret kavramı yaygın olarak daha çok göçebe unsurlar için kullanılmış, özellikle Osmanlılar döneminde boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur (Akdemir, 2009:89). Ya da aynı asıldan gelip birlikte yaşayan göçebe topluluk, kabile, boy olması gibi (Ayverdi, 2010:79).

Kürt toplumunda çoğunlukla iki bin yıl ya da daha öncesinde var olduğu tahayyül edilen kökenlerden kaynaklanan ve Zilan ile Milan adı verilen iki eski grup arasında olduğu varsayılan çelişkilere dayanan bir bölünme mevcuttur. Bu bölünmenin Suriyeli Arap aşiretleri arasındaki Kays-Yamani bölünmesiyle aynı olduğu görülmektedir (McDowall, 2004: 41). Aşiret birliğinin grup dayanışmasında bulunması için tüm üyelerinin aynı dine ya da tek bir mezhebe mensup olması gerekmez. Yezidiler,

Süryaniler ve Asur aşiretleri ya da aşiret kolları esas olarak Sünni aşiret birliklerine bağlıydı. Buna örnek olarak Kuzey Cezire’de Tur Abdin ve Hakkari’deki aşiret birlikteliklerini ve Hacı Beyra (Hacı Behram) aşiret konfederasyonu içerisinde gayr-i müslim Heviri Aşireti’nin bulunmasını gösterebiliriz (Öğmen, 2011:88). Bu çerçevede Kürt aşiret kültürünü tartışmaktaki zorluk, aşiretlerin büyüklükleri, yapıları ve iç örgütlenmelerinin mekâna ve döneme bağlı olarak değişmesi nedeniyle tanımlanmalarının kolay olmamasından kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla aşiretlerin ve tabii ki aşiret birliklerinin ortak bir geçmiş tahayyülünü paylaştıkları düşünülür. Bu her zaman doğru olmak zorunda değildir. Aşiretler, her biri farklı bir geçmişe sahip olduğunun bilincinde olan ama aşiret bütünlüğü içinde bir kol oluşturan farklı akrabalık gruplarının toplamından oluşabilir ve çoğunlukla da durum böyledir. (McDowall, 2004:37)

Özellikle İslami dönemde büyük Kürt aşiretleri kendi öz güçleriyle beyliklerini veya devletlerini kurmuşlar ve ordularını teşkil etmişlerdir. Bu yapılar Osmanlı devleti dönemine kadar varlıklarının devamlığında hep sıkıntılı çekmişlerdir. Bölgedeki güç dengeleri ve büyük devletlerin baskıları bu varlığı ya gölgelemiş ya da çoğu zamanda dağıtmıştır. “16.yy’dan itibaren Osmanlı ile müttefiklikten düşmanlığa uzanan ilişkileri sonucu Kürt aşiretleri, sürekli bir ıslah çabasının nesnesi, şakiliğin membası olarak hem kayıtlara geçmiş hem de buna koşut bir muameleyle karşı karşıya kalmıştır. Fakat paradoksal biçimde 18. yy’ın ilk yarısına kadar geniş bir coğrafya üzerinde otonom ve yarı otonom bir şekilde hükümranlık sürüp imparatorluğun takdir, taltif ve terfilerine mazhar olan Kürt aşiretleri olmuştur” (Çakmak, 2022:10).

Son olarak aşiret kavramını daha anlamak için o kültürün içinde belli süre yaşamak ve buna dayalı gözlem yapmak gerekiyor. Sahada yaptığımız araştırmalar da bunun ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermiştir. Bu konuda geniş araştırmalar yapan İbrahim Bozkurt’un verdiği bir örnekte kullandığı şu ifadeleri çok önemlidir: “...Aşiret kültüründe aşiretlerin tarihi genellikle sözlü anlatım ve milli müziğe dayanır. Zira aşiretlerde meydana gelen olay, savaş, dövüş, olağanüstü vak’alar, aşk maceraları, adil ve kahraman insanların biyografileri, âlimlerin, şeyhlerin, manevî önderlerin kimlikleri, göçler, sürgünler tamamen aşiret müziğinde saklıdır. Bu nedenle

aşiretin geleneksel müziğini bilmeyen, kıstas ve kurallarını öğrenmeyen, bu müzikten anlamayan hiçbir araştırmacı aşiret yapısını doğru anlatamaz” (Bozkurt, 2021:30).

1.2 Konar-Göçerlik Nedir? Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerlik

1.2.1 Konar- Göçerlik Nedir? Osmanlı Devletindeki Yeri

“Konar göçerlik, beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla büyük hayvan sürülerini takip eden göçebelerden ya da belli bir coğrafi mekâna bağlı olmaksızın hayvanlarına otlak ve kışlak bölgeleri arayan göçebe çobanlıktan farklı olarak belli bir mekân dairesinde yerleşik hayatın bütünleyicisi olarak hayvancılık yapan ve ürünlerini daha çok yerleşik toplumlara pazarlayan iktisadî faaliyet biçimi ve hayat tarzıdır” (Gündüz, 2002 s.161). Anadolu başlatan sona geniş otlakların bulunduğu akarsu ve gölleriyle özellikle hayvancılıkla uğraşan topuklar için büyük bir alan oluşturmaktaydı. Göçebe yaşayan topluluklar ya da hayvancılık uğraşları için yaylak değiştiren yarı göçebe topluluklar Anadolu’nun bu özelliğinden hep faydalanmak istemişlerdir. Tarihte doğudan batıya özellikle Anadolu’ya doğru büyük göç harekâtını başlatan Türklerin de en büyük arzularından bir tanesi de en büyük geçim kaynakları olan hayvanları için su ve geniş otlak alanlardı.

Aslında Anadolu’daki hareketlilik 11. yy’ dan itibaren başladığını görmekteyiz (Merçil ve Sevim, 1995:31-32). Anadolu’nun önemli bölgeleri bu dönem de nüfus bakımından oldukça azdı. İşte bu topluluklar nüfusun az olduğu yerlerde özellikle de hayvancılığa müsait olan yerlerde yoğun bir yerleşim başlatmışlardır. Bu dönemde daha çok İran üzerinden Anadolu’ya büyük bir Türk akını başlamıştır. Özellikle Malazgirt savaşının sonra direnci kırılan merkezi siyasi güç Bizans, bu dalga akınlar karşısında çaresiz kalmıştır. Anadolu’da bu dönemde ilk Türk beylikleri kurulmuş daha sonra bölgede Anadolu’da Selçuklu hakimiyeti başlamıştır.

Bu noktada birçok büyük Kürt aşireti de geniş bir alanda yaylak ve kışlak dediğimiz şekilde hayatlarını devam ettirmişlerdir. Baharla beraber Anadolu’nun geniş yaylalarına Toroslara Maraş’a Kayseri’ye Yozgat’a kadar giden bu aşiretler kışında sıcak bölgelere bugünkü Güneydoğu ve Suriye bölgelerine gelmekteydiler

(Orhonlu,1963: 79-80). Çoğu zaman bu durum o an için mevcut olan devletlerle ilişkilerde hassas bir ilişki kurmalarını gerektirmekteydi. Çünkü bu aşiretler sınırlarına girdikleri devletlerle anlaşıp vergi veriyorlardı devletler de bunun karşılığında aşiretlerden çeşitli taleplerde bulunuyordu. Bu taleplerin en başında güvenliği tehlikeye düşürecek olaylardan sakınmalarıydı. Özellikle 12.yy. ve 13.yy.’dan itibaren başlayıp 16. ve 17. yy.’larda çok fazlasıyla gördüğümüz eşkıyalık türü olayların varlığı devletlerin bu konuda çok hassas olduklarını göstermektedir. Osmanlı Devleti de göçebe yaşayan bu aşiretlere eşkıyalık ve bozgunculuk konusunda uyarılmış eğer böyle bir durum ortaya çıkmamışsa, bu aşiretlerin Anadolu içindeki dolaşmalarına karışmamıştır. Fakat sonraki yıllarda özellikle Celali isyanları döneminde eşkıyalıkların artması üzerine Osmanlı Devleti zorunlu iskân politikalarını uygulamaya koymaya başlamıştır (Barkan 1941; Orhonlu, 1963; Halaçoğlu, 1998).

Bu çerçevede Osmanlı Devleti’nde toplumu, yerleşik ve göçebe olmak üzere ikiye ayırırsak: Yerleşik reaya, şehir ve köylerde yaşayan ticaret, ziraat, zanaat ve hayvancılık uğraşan kısım iken göçebeler ise kendileri için belirlenmiş kimi kanunlar çerçevesinde daha çok hayvancılıkla uğraşan ve yaylak-kışlak hayatını sürdüren kesim olmuştur. Osmanlı Devleti bu konar-göçer toplumlardan bir şekilde faydalanmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Barkan şöyle tespiti ifade eder:

“...Görülüyor ki Osmanlı imparatorluğunda reaya tabir edilen halk kalabalıkları hakikaten sütü ve yünü alınacak bir sürü gibi ihtimamla üretilip azami geliri temin etmesi için devletin üzerinde büyük bir alaka ile durduğu mühim bir mevzu teşkil etmekte idi bu itibarla reaya ekseriya doğup büyüdüğü memlekette kendi tarihi ile baş başa bırakılmamış kendisi ve dolayısıyla devlet ve devleti temsil edenler için en verimli çalışabileceği yerlere ekseriya yeni açılan boş ve mümbit topraklar üzerine nakil ve iskan edilmiş ve oralarda tutunup çoğalabilmesi için de her türlü tedbirlerin alınması hususunu ihmal edilmemiştirOsmanlı İmparatorluğu’nda devletin gelirini arttırmak kaygısıyla ve eski bir idarecilik annesinin tecrübelerine dayanan basit ve pratik usullerle reayayı verilmiş sahalarda rasyonel bir şekilde çalıştırmak maksadıyla yapılan tehcir ve iskanların yanında yeni fethedilen memleketleri şenlendirmek, askeri sevkıyatı ve erzak tedarikini kolaylaştıracak şekilde yollar boyunca köyler ve kasabalar kurarak nakliyat ve seyahati teşkilatlandırma ve nihayet yabancı bir memlekette diğer düşman unsurlar arasına yerleştirilecek Türk ve Müslüman muhacirler ile siyasi ve askeri emniyeti sağlamak gibi gayeler de devletin sürgün usulüne sık sık müracaat ettiğini görülmektedir” (Barkan, 1953:209-237).

Osmanlı Devleti'nde özellikle orta Anadolu'daki konar-göçerlerden sosyo-ekonomik faydalanmasının en önemli maddelerini Hüseyinklioğlu şöyle sıralamıştır:

1.Osmanlı Devleti'nde yarı göçebe bir hayat süren konar-göçerler at, koyun, keçi, deve, katır ve sığır yetiştirerek iktisadi hayata; bunların vergilerini ödeyerek de devlet bütçesine katkıda bulunmalarını sağlamışlardır.

2.Yün ve deri gibi maddelerle dokuma ve deri sanayisinin ham madde kaynağı olmuşlardır. Dokudukları halı, kilim, bez, alaca ve kuşakları hem kendileri hem de ülke ekonomisi için önem taşımıştır.

3. Askeri faaliyetlerde de kullanılmışlardır. Şüphesiz ki konar-göçerlerin atı ve silahlı iyi kullanan yiğit savaşçılar olmaları ve kolay hareket edebilmeleri buna zemin hazırlamıştır.

4. Konar-göçerler, develeri ile liman ve iskelelere gelen ithal malları şehir merkezlerine; kale, köprü, cami, kervansaray gibi yapıların tamiri ve inşasında gerekli malzemeyi inşaat alanına taşımışlardır.

5. Maden nakli, tuz nakli, zirai mahsulün nakli, ordu mühimmatının nakli gibi ülkenin tüm taşımacılık hizmetlerini de üstlenmişlerdir. (Hüseyinklioğlu, 2018: 296-313).

1.2.2 Konar-Göçer Topluluklar

Konar Göçer toplulukların özellikle Orta Anadolu bölgesinde çeşitli isimler altında görmekteyiz. Bu cemaat veya tarifeler genelde belli bir ırkı, aşireti ya da siyasal grubu ifade etmemektedir. Genelde yaptıkları iş ya da buldukları bölgeye nispeten isimlendirmeler yapılmıştır. Bu isimlendirmeler, Bozulus, Karaulus, Atçeken (Esbkeşan), Yüzdeciler, Perakendeci, Haymana cemaatleri veya taifeleri gibidir. Orta Anadolu'daki Kürt aşiretleri de çoğu zaman 16 yy. dan itibaren bu grupların içinde sayılmış ve bahsedilmiştir. Konar-Göçerlilikteki bu durum hakkında Orhunlu şunları ifade eder:

“Konar-göçer teşekküller yapı itibariyle değişik topluluklar olarak görünmektedir. Bu bakımdan onların kuruluşları hakkında fikir verebilmek amacı ile şöyle bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir: 1 -Bir boydan ibaret olan -tek başına ve-müstakil bir teşekkül halinde bulunanlar, 2-

Bir boydan ayrılmış ve zamanla türeyerek sayıları dörtten on altıya yahut daha fazla olan oymaklar grubu. Umumiyetle reislerinin ismi ile adlandırılmaktadır. 3-Federasyon şekli gösteren kuruluşlar, Ana teşekküllerinden ayrılmış olan muhtelif oymakların birleşmesinden meydana geldiği gibi, bir teşekkülden ayrılmış küçük grupların birleşmesinden de meydana gelebilir. İkinci kısma giren kuruluşların daha ziyade yaygın olduğu görülmektedir (Orhonlu,1963:14-15).

Şimdi de bu Konar-Göçer grupların hangi çatı altında ifade edildiği ve bu çatının Osmanlı yönetimi ve ona mensup olanlar için ne ifade ettiğini anlamaya çalışalım.

1.2.2.1 Atçekenler

Bu topluluklardan biri olan biri *Atçeken* topluluğunu oluşturan unsurlardır. Atçeken kabileleri, aralarında kan bağı bulunmayan birçok cemaatin oluşturduğu bir iktisadi birlikteliği ifade etmektedir. Bu iktisadi birliğin amacı, at yetiştirmektir. Bu nedenle Atçeken tabiri at yetiştirmekle yükümlü tüm konar-göçer teşekkülleri içine alan üst bir isim olmuş; herhangi bir etnik kimliği ve boyu temsil etmemiştir. Atçekenler XV. yüzyılın sonunda Orta Anadolu'da üç idarî bölgeye yayılmış bulunuyorlardı. Bu bölgeler Tuz gölünün batı tarafında Eski İl kazası, gölün güneydoğu tarafında Bayburt bölgesi ve Akşehir'in doğusunda bulunan Turgut kazası idi. Atçekenler devlete her yıl "at resmi" veya "at akçesi" denilen bir vergi veriyorlardı (Beldiceanu-Steinherr, 1991:48-49). Reayanın ödemekle yükümlü olduğu çift, bennâk, caba, öşür, kovan ve benzeri vergileri ödemekten muaf tutulmuşlardır (Karadeniz 2000; Akgündüz, 2006). Atçekenlik sistemi içerisinde 1500 yılında 129 ve 1522 yılında 150 tane cemaat bulunmaktadır (Hüseyniklioğlu, 2018:296-313). Konya Aksaray bölgesindeki kimi Kürt aşiretlerin bir kısmı bu teşkilatın adı altında ifade edilmiştir.

1.2.2.2. Yüzdeciler

Yüzdeci kabileleri federasyon şeklinde oluşturulan teşekküllerden bir diğeridir. Tıpkı Atçekenler de olduğu gibi, aralarında kan bağı bulunmayan birçok cemaatin oluşturduğu bir iktisadi birlikteliği ifade edip, herhangi bir etnik ve siyasi bir oluşum değildir. Ağnam vergisi olarak her yüz koyundan bir koyun veren tüm konar-göçerlere

Yüzdeciler denilmiştir. Bu da konar-göçerlerin hepsinin koyunculukla uğraştığını göstermektedir. Yüzdecileri diğer konar-göçerlerden ayıran tek fark vergi ödeme şekilleridir. Yüzdecilik sistemi içerisinde 1500 yılında 88 ve 1522 yılında 98 cemaat bulunmaktadır. 1500 yılında Yüzdeciler olan cemaat sayısının %89'u Aksaray'dadır (Hüseyinlioğlu, 2018 s. 296-313). Bu sayılardaki artışın bir kısmı da tam da ifade edilen tarihlerde Güneydoğudan bu bölgeye gelen kimi Kürt aşiretlerinin buradaki yerleşimlerinin bir sonucudur. Süreç içerisinde bu yapıların hayvancılığın yanı sıra tarımla da uğraşmaya başladıklarını görmekteyiz. "...Tamamen hayvancılık faaliyetiyle uğraşan Yüzdecilerden bazılarının ziraatla meşgul oldukları nim çift vergisinden anlaşılmaktadır. Nitekim, 1500'de Yüzdecilerden olduğu belirtilen Kürti cemaati reayasının ziraatla meşgul olmasının yanında 1584'te Yassıvıran ve Çataklı karyelerindeki Yüzdecilerden 2 neferin de ziraat yaptığı görülmektedir. Bunun istisnâi bir durum olduğu unutulmamalıdır. (Yörük, Doğan 2019 s.122). Bu Kürdi unsur aşiretleri ve özellikler Sevidiler bu bölgede sürekli olarak küçükbaş hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bu durum yaptığımız yüz yüze görüşmelerde aşiret üyelerince sürekli ifade edilmiştir.

1.2.2.3. Perakende Cemaati

Perakende Cemaati ise sözlüklerde birbirinden ayrı, dağınık, darmadağınık, anlamındadır. (Misalli Büyük Türkçe Sözlük) ayrıca bu kelime hastalık veya diğer sebeplerle kıtalardan geri kalan askerler hakkında kullanılır. Daha çok geri hizmetlerde çalıştırılır (Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü). Dağınık halde yaşayan konar-göçer gruplara verilen bir isimdir. Perakandeler yapıları gereğince devlet otoritesini pek hissetmedikleri bölgelerde asayiş ihlal edici hareketlerden de çekinmezlerdi. Yazın yaylaya giderken ya da dönerken gittikleri yerlerde köylere saldırıp ahalinin hayvanlarını gasp ediyorlardı. Zaman zaman kadın ve kızları kaçıyorlar bunun yanında ahalinin ekinlerine de zarar vermekteydiler. Bu ise devletin varlığı için şart olan can mal güvenliği tehdit edilmesiydi. (Erdönmez, 1995:41-42)

1.2.2.4. Bozulus

Bozulus topluluğu ise, Faruk Sümer'in ifadesiyle, teşekküle "boz" sıfatının yeknesak olmayan yapısına nazaran verilmiş olabileceğini ileri sürmüştür. Sümer,

“boz” kelimesinin Anadolu’da hâlen marazlı anlamında kullanıldığını, Bozulus aşiretlerinin de pek çok felakete uğradıklarından böyle vasıflandırılmış olabileceklerini bir diğer ihtimal olarak görmüştür. (Sümer, 1953:65-103)

1.2.2.5. Haymana Taifesi

Haymana Taifesi de birçok kaynakta geçer. Daha önce de vurguladığımız gibi orta Anadolu’ya gelen birçok Kürt aşiretinde olduğu gibi Sevidi aşireti de zaman içerisinde kaynaklarda isminin pek geçmediğini görüyoruz. Devam eden dinamik göç hareketliliği içerisinde artık bu aşiretler farklı çatılar altında isimlendirdiklerini daha önce söylemiştik. Bunlardan en önemlisi de özellikle Sevidiler için Haymana taifesidir. Özellikle Haymana ismi üzerine birçok iddia dillendirilmiştir. Bu araştırmayı yaparken karşılaştığımız ve pek dillendirilmeyen bir bilgiyi tespit ettik. Bu bilgi elbette araştırılmaya ve ilişki bağı ortaya konulması gereken bir bilgidir. Şöyle ki 1518 tarihli Siverek Sancağının Sosyal ve İktisadi Durumu gösteren tahrir defterinde yapılan bir çalışmada geçen ifadelerde şöyle bir bilgi anlatılır: “... hepsi aynı yerde yazılmış üç aşiret kaydedilmişken iken 1523 tarihli tahrir defterinde ise bu üç aşiret haricinde başka cemaatlerin de kaydedildiğini görüyoruz ifadesi ile birlikte haymana ibaresini de kullanılmakta “.....Bunlardan Göri aşiretinin Oşun ve İn nahiyesindeki 13 köye yerleştiği görülmekte ayrıca Haymana (cemaat mi yoksa boşta gezenler mi olduğunu bilemedik) Oşun nahiyesinde Han mağara köyüne yerleştiği görülmektedir...” ifadeleri geçer (Ekinci, 1999:106-143). Orta Anadolu'da ise 16 yy. içerisinde Haymana taifesi altında zikredilenlerin sayısı birçok şehirde (Aksaray, Koçhisar, Konya, Ankara) sürekli artmıştır. Ankara için: “Konar-Göçer yurdu olarak geçen Ankara yörüklerinden Haymana taifeleri, Ankara sancağının güneyinde nüfus ve cemaat sayısı bakımından en kalabalık konar-göçer teşekkülleri bünyesinde bulunduran taifedir” (Tuncer, 2019:1571-1588). Aşağıda tabloda sunulan veriler bu durumu desteklemektedir (Erdoğan, 2004:109)

Konar-Göçer Teşekkülleri	1483		1523/1530		1571	
	Nüfus	Toplam Nüfusa Oran	Nüfus	Toplam Nüfusa Oran %	Nüfus	Toplam Nüfusa Oran %
Kasaba Yörükleri	2 025	-	5327	8.85	10 858	9.96
Karalar Ta'ifeleri	-	-	812	1.35	1 169	1.07
Taceddinlü Ta'ifeleri	-	-	2 339	3.89	2 579	2.36
Uluyörük Ta'ifeleri	-	-	12 849	21.36	22 292	20.43
Haymana Ta'ifeleri	-	-	37.887	62.98	52 730	48.31
Aydınbeylü Ta'ifeleri	-	-	942	1.57	19 510	17.87
TOPLAM	2 025	-	60 156	100	109 138	100

Kaynak: Erdoğan, 2004

Benzer durum Konya için de geçerlidir. Bu konuda yapılan bir çalışmada 16. yüzyılın birinci yarısı ile ikinci yarısı arasında Konya'nın nüfusunda önemli bir artış olmuştur. Şehrin nüfusu 1520-1530 arasında yaklaşık 6.185 olan nüfus 1571-1580 ile arasında 15.000 356'ya yükselmiştir (Ergenç,1995:58).

1.2.2.6. Piyadegân Cemaatler

Piyadegân Cemaatler ise Karaman Beylerbeyliği'nde bazı konar-göçer grupları ifade eden başka bir tanımlamadır. “Ülke içinde yol açmak, yol yapmak ve onarmak, madende çalışmak, su yolu ve köprüleri yapmak, inşaat ve nakliyat işlerinde çalışmak gibi alanlarda istihdam edilmiştir. Ordunun geri hizmetinde yer almaya başlayan bu grupların, yaptıkları görev karşılığında tasarruf etmeleri için çiftlikler verilmiştir” (Gül Hüseyinlioğlu, 2018 s.304). Sevidileri (Ekecik ekradı) bu başlık altında da görmek mümkündür. İncelediğimiz Osmanlı arşiv belgelerinde aşiret unsurlarının güherçile işinde çalışmışlar. Kimi zamanda bu işi bırakıp başka yere göç ettiklerini fakat resmi yollarla tekrar eski yerlerine gönderilmeye çalışıldığı da bu belgelerde ifade edilmektedir. (C.AS.307.12672 ve C.AS.346.14329 no'lu belgeler ekler kısmında sunulmuştur). Genel anlamda bu işte görevlendirilen cemaatlerin Güherçile işinde çalışma konusunda bir mukavemet olduğuna dair bilgiler bir çalışmada şöyle geçmektedir: “Aksaray'da güherçile toprağı 1571 yılında keşfedilmiştir. İşletilmesi için de Ali Çavuş adlı biri gönderilmiş, fakat halkın bu işe mâni olmaya çalıştığı, ancak dirençlerinin kısa zamanda kırıldığı anlaşılmaktadır” (Yörük, Doğan 2019:133).

1.2.3. Konar-Göçer Hareketliliği

Bu tespitlerle yukarıda saydığımız unsurların devlet bünyesinde fayda ve tehlike boyutuyla ne kadar önemli bir yere sahip olduklarını bilmemiz gerekmektedir. “16.yüzyıl, Osmanlı Devleti’nde özellikle Anadolu eyaletinin nüfusunun %16-17’sını konargöçerler oluşturmaktaydı. İdarî ve adlî açıdan kanunnamelerle devletin içindeki hukukî statüleri belli olan, başıboş bırakılmayan bu topluluklar devlete “yarar hizmetinde” bulunmaktaydılar. Bu açıdan bakıldığında, Osmanlı sosyo-ekonomik yaşamında konargöçerlerin yeri son derece önemliydi. Konargöçerlerin, gömleğinden çuvalına kadar her şeyi kendilerinin dokuması, kendi kendilerine yeten bir hayat sürdürmeleri açısından ekonomik olarak, devlet nazarında, “üreten” bir topluluk olarak görülmelerini sağlamıştır” (Büyükcan, 2018:433).

Her ne kadar bu Konar-Göçer unsurlar Osmanlı Devleti içerisinde önemli işlevleri yerine getirse de özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısı da ortaya çıkan celali isyanları esnasında baş gösteren siyasi boşluk ve ekonomik daralma ile güvensiz ortam bu Konar-Göçer düzeninde büyük sarımalara sebep olmuştur (Yörük, 2019:82). Celali isyanları bir taraftan da bozulan vergi sistemi Anadolu’da yeni kaotik ortamı ortaya çıkarmış, bu da yeni bir göç dalgasına sebebiyet vermiştir (Orhonlu:24). İşte bu göç zamanlarında konar-göçerlerden bir kısmının yolları üstündeki köylere zarar verip tahribat yapmaları, başına buyruk ve itaatsiz hareket etmelerinden dolayı devletin gözünde “sorun” çıkaran bir algıya dönüşmüştür. Bu algıda kaotik düzen içerisinde en büyük sorumlunun konar-göçerler olarak gösterilmesini sağladığı gibi, başına buyruk hareket eden bu toplulukların bir düzen içine girmesi gerektiğinin kararının da devlet içerisinde somut tavır almaya itmiştir.

“Aşiretlerin sürekli devam eden muhalif tavır ve itaatsizlikleri-ki konargöçer cephesinde bu durumun özellikle iskânlardan memnuniyetsizlik, vergilerin ağır gelmesi, istenmeyen mesleklerde istihdam edilme, iskân yerlerini beğenmeme gibi sebeplerden kaynaklanırken devlet cephesinde ise gösterilen yerde durmayıp ısrarla başka yerlere gitmeleri, giderken de reayanın ekinlerini çiğnemeleri, halkını soymaları, sürekli bir hizmetten “imtina” etmeleri sebebiyle seferlerde orduyu zor durumda bırakmaları gibi olayların gelişimini olumsuz yönde etkileyici hareketler

olarak tanımlanmaktadır. Bu olumsuz tavır ve tutum içindeki tarafların pozisyonu da daha ziyade bir “güven bunalımı” halindedir” (Büyükcan, 2018:434). Bu noktada Osmanlı Devleti bu topluluklar için 16. 17. ve 18. yüzyıllarda belli başlı iskân yerleri seçmiştir: Kütahya- Aydın yöresi, Konya- Karaman bölgesi, İçel-Tekke havalisi, Ankara-Nevşehir yöresi, Sivas-Erzurum yöresi, Çukurova bölgesi, Diyarbakır-Malatya yöresi, Kıbrıs Adası, Rakka ve Halep Eyaleti, Rumeli Eyaleti (Akdemir, 2009:22).

Osmanlı devleti tüm bu unsurları büyük dikkatle izlemiş ve yönetmiştir. Bunu yaptığı nüfus sayımlarından da anlarız. Bu cümleden tüm lazım gelen ahalisini klasik diye adlandırılan dönemden itibaren tebaanın durumunu görmek, devletin mali ve askeri ihtiyaçlarını karşılamak ve buradan yola çıkarak halkın ekonomik düzeyini ve askerliğe elverişli kişi miktarını belirlemek için çeşitli nüfus ve mal sayımı çalışmaları yaptılar (Güneş, 2014:221). Halaçoğlu 16. yüzyılda Anadolu’daki var olan aşiret ve cemaat sayılarını şöyle açıklamaktadır (Halaçoğlu, 2009):

Mensubiyeti	Cemaat sayısı	Hane Sayısı	Mücerred
Türkmenler	39.028	1.067.136	308.924
Kıpçakçalar	264	6.236	2.182
Moğollar	148	2.621	1.121
Araplar	201	5.138	1200
Ekrad	1.542	36.487	8891
Kıptiler	5	86	-
Ermeniler	3	84	40
Çingeneler	2	24	17
TOPLAM	41.209	1.117.728	322.392

2.BÖLÜM: YAZILI KAYNAKLARDA SEVIDİ AŞİRETİ

2.1 Sevidi Aşireti İsmi

Aşiretin ismi muhtemelen Siverek isminden türetilmiştir. Bu aşiret isminin kaynak yeri olan bugünkü Şanlıurfa sınırlarında bulunan Siverek (Siveydiye) ilçesi içinde tarih boyunca; “Hititler, “sevorah”; Asurlular, “sevoruk”; Bizanslılar, “sevarek”; Araplar, “süveyda”, Sasaniler, kırmızı toprak anlamıyla “Surk” demişlerdir” (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 26 Osmanlı Yer Adları). Bölge insanı toprak ve taşlarının renginden dolayı serek dedikleri gibi daha farklı telaffuzlarda söz konusu olmuştur. (<http://www.siverek.gov.tr/siverek-tarihcesi>). Bu konuda geniş bilgileri ilk olarak veren Şerefhan’ın eseri olan Şerefname’de şu giriş yapmaktadır: “Geçmişin haberlerini nakledenler ve ilginç hikâye ve olayları rivayet edenler tarafından, bu mütevazi satırların yazarına iletilmiştir ki, Sıvedî (Sıvidi) beylerinin soyu Bermekoğulları’na ulaşır; aşiretlerinin soyu ise, Peygamber’in -selam üzerine olsun- sahabelerinden olan Esved adında genç bir kişiye ulaşır. Diğer bir rivayete göre ise, Sıvedî aşiretinin asıl yurdu, Medine-i Münevvere’ye Şam istikametinde iki konak mesafede bulunan Süveyd Köyü’dür. Allah gerçeği, daha iyi bilir (Şerefname:282). Şerefname’deki bu bilgiye ile ilgili tercüman şöyle bir not tutmuştur: Siverek ismi başka bir nüshada «Sürek»tir ki o daha doğrudur. Çünkü o, oradaki Kürt’lerin telaffuzuna uygundur; anlamı da «kırmızıcık»tır. Çünkü topraklarının rengi karaya çalan kırmızıdır. Bu, Ruha ile Amed arasında bulunan bir şehirdir. İslamiyet’in ilk ve orta dönemlerinde «Sıwedî» (sıvidi) diye adlandırılırdı (Şerefname s:282). “Sevidi Beyleri: Bermekoğulları kökenli olduklarını iddia ederler. Sıvedî Aşireti bunların atalarını kendi soyunda olarak kabul etmiştir. Sevidilerin mirastan gelme tımarları Genç'dir” (Minorsky, s.87).

Sevidi aşiretinin ismi ilgili tarihi kaynaklara baktığımızda İç Anadolu aşiret kolu için yapılan isimlendirmeler, ilk kaynaklarda itibaren başlayarak günümüze doğru: Sevidi, Sivêdî, Sıvidi, Süveydi, Sövedî, Sevidli, Süveydi, Süveydi ekradı, Süveydili, Süveydilü, Eğecik Ekradı, Ekecik Ekradı, Şark Ekradı şeklinde olmuştur. Bunun yanında Parekende Cemaati, Atçekenler cemaati, Yüzdeciler, Haymana Taifesi

içinde çeşitli şekilde ifade edilmişlerdir. Bu isimlendirmelerin farklılığın temel sebepleri arasında aşiretin belli süreler içerisinde farklı bölgelere göç etmelerinden dolayı buldukları bölgelerdeki kayıtlara yazılı olarak geçirilmesi esnasında ortaya çıkan çoğu zaman yazıyı kaleme alanlardan kaynaklı telaffuza dayalı yazım ya da aşiret ismi yerine başka bir isim kullanılmasının tercih edilmesidir. Bugün Konya’da yaşayan aşiret mensupları kendilerini Sêvidî (Sevidi) olarak adlandırmaktadır. Bu isimlendirmedeki ‘ê’ sesi e ve i arasında bir sese; ‘î’ seside i ile y arasındaki sese tekabül eder.

2.2 Sevidi Aşireti Tarihsel Varlığı ve Orta Anadolu’ya Gelişleri

Ele aldığımız Sevidi aşireti hakkında şunu ifade etmemiz gerekir ki, Aşiretin Orta Anadolu Bölgesi’ne doğru gelen unsurlarının zaman içerisinde kendi aşiret isimlerinin yanı sıra daha farklı isimlerle ifade edilmesi bu aşiret hakkında yapacağımız çalışmalarla ilgili ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Aynı bölgede yaşayan bu aşiretle ilgili kimi kaynaklarda Sevidi aşireti ifadesi kullanılırken kimi zaman da yaşadıkları bölge nispeten ya da içinde yukarıda saydığımız topluluklardan birinin çatısı altında ifade edilmiştir. İşte bu sebeple aşiretin devam eden göç serüveni içinde varlıklarının tam da ne zaman nerede ve nereye doğru devam ettiğini bulmak biraz meseleyi zorlaştırmaktadır. Konunun girişinde de belirttiğimiz gibi Sevidi aşireti ile ilgili ilk bilgiler Bitlis Beyi Şerefhan’ın 1597 yılında Farsça yazdığı Şerefname adlı kitabındadır. Bu eserin aynı zamanda genel bir ifadeyle Kürt tarihi ve Kürt aşiretlerini araştırma açısından önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Müellif Kürt aşiretlerini sayarken özellikle Sevidi aşireti hakkında müstakil bir bölüm açar. Şerefname kitabının üçüncünü kısmının sekizinci bölümünü, Sivêdî aşireti ve (Sıvâdî/Sıvîdi) beyleri konusundadır (Şerefhan, 1971:282-292).

Bu konuda diğer bir önemli kaynakta birçok İslam tarihçisinin atıf yaptığı ama orijinali veya nüshası hala bulunmayan “Ensabu'l-Ekrad” adlı eserdir. Botaniğin Babası olarak anılan ve yirmi civarında eseri buluna Ebu Hanife Ed-Dineveri ait bu eser şu an için kayıptır. Ama yazarın birçok eseri günümüze ulaştırılmıştır. (Hamîdullah,1994:356-358). Diyarbakır Elyazmaları Kütüphanesinde yer alan "Ensabu'l-Ekrad" başlıklı bir elyazması metinde Bohtî ve Bejnevî kollarına mensup

Kürd aşiretlerinin isimleri yazılmış. Metnin müellifi Huseyîn b. Ali b. İzeddin el-Haltî'dir. Bu elyazması ise bir kitaptan ziyade iki sayfalık bir metin olup, 1592 tarihlidir. Metni ilk kez tanıtip aktaran ve metnin orijinalini yayınlayan Dr. Yusuf Baluken'dir. Bu iki sayfa da okunan ifadelerde şu aşiret isimleri geçmektedir:

“...Adı geçen bu aşiretlere Bohtewî (Bohtî) denir: Zırqî, Mîlî, **Sıweydî**, Barkî, Rojkî, Beykî (Bîkoyî?), Qerekêcî, Şıqaqî, Xaldî, Şîrweyî, Mihemedî, Mihelmî, Şeyx Bızınî...Adı geçen bu aşiretlerin tümüne de Bejnewanî denir: Banûkî, Huveydî, Zıktî, Berazî, Pojî, Zılî, Hakarî, Behadînî, Sindî, Aşti, Mihranî, Canbekî, Şadî, Sûranî (Sewranî?), Covanî, Melîk Xelilî, Mîrdasî, Şebenkarî, .. Metinde, aşiretler Bohtî ve Bejnevî (Beşnevî) adı altında iki kısma ayrılmıştır. Metinde yer alan aşiretlerin önemli bir kısmı Şerefname ve diğer bazı kaynaklarda da yer alır. Sevidi (Sıveydî) aşireti bu belgede yer almaktadır. Yazar 9.yy. yaşadığını göz önünde aldığımız da aşiret isminin çok eskilere dayandığı ortaya koymaktadır.
<https://www.saradistribution.com/malbat.htm> (erişim tarihi:20 Mayıs 2024)

Bu araştırmayı yaparken tabii olarak Osmanlı arşivindeki kaynaklara yöneldik. Bunlar; Mühimme Defterleri, Muhasebe Defterleri, Şeriyeye Sicilleri, Nüfus Defterleri, Tahrir Defterleri, Temettü Defter gibi devlet arşivi dediğimiz kaynaklardır.

2.3 Yazılı Kaynaklarda Sevidi Aşiretinin Orta Anadolu Tarihi

Bu çalışmamızı yaptığımız süre zarfında gerek kaynaklarda ulaştığımız bilgiler gerekse Konya'da meskûn Sevidi aşireti köylerindeki yaşlılarıyla sahada yapılan yüz yüze görüşmelerde birbiriyle uyuşan bilgileri gördük. Buna göre Konya'da meskûn Sevidi aşiretinin önemli bir kolu, tarihsel süreç zarfında bugünkü Siverek dolaylarından çıkıp 16. yy. başlarında Aksaray'a geldiklerini, bir müddet Ekecik dağları etrafında kaldıklarını daha sonra yine aşiretinin önemli bir kısmının, Konya kuzey bölgesi olan Ankara sınırına yerleştiklerini ifade ettiler. Bu dönem kaynakları da özellikle 16.yy. da ki göç ve nüfus hakaretiği ifade eden araştırmalar da bunu teyit eder ki Ankara, Konya ve Aksaray da Kürt varlığının artmasına sebep olmuş ve bu bilgiler kayıtlarda fazlasıyla yer bulmuştur. (Doğan, 2009:3)

Aşiretlerin bulunduğu bölgeden çıkıp Orta Anadolu'ya doğru gelmesi ile ilgili farklı bilgiler sunulmaktadır. Bu konuda genel kanı Yavuz dönemini gösterse de Orta

Anadolu'ya Kürt aşiretlerinin gelişi daha erken bir dönemde başlamıştır. Örneğin 16.yy. Larende yerleşimini konu alan bir tez çalışmasında Karaman vilayetinde 1483 evkaf defterinde Kürd ismi eyaletin farklı yerlerinde geçmektedir (Gümüştü, 1997 :206). 13 yy. Moğol istilasından sonra Timur'un Anadolu'ya girmesi ve daha sonra yine bu bölgede Karakoyunlu, Akkoyunlu gibi devletlerin alan ve güç mücadeleleri zaman içerisinde bölgede emirlik halinde yaşayan bu aşiretler yapıları dayanamayıp parçalanmaya başlamışlar, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinin politikalarıyla iyice küçülmüşlerdi. Osmanlı Devleti bölgeyi fethettiğinde dağlık bölgelerde birkaç emirlik kalmış, aşiretler de küçülüp parçalanmışlardı (Akın, 2020:45). Nihayetinde bölge de hakimiyeti Akkoyunlu devletini ortadan kaldıran Osmanlı Devletine geçti. Osmanlı devleti bölgede geçici bir süreyle Akkoyunlu Devletinin uyguladığı politikalarını devam ettirmiştir. (Akgündüz, 2006; Barkan, 1941)

Bu noktada buradaki aşiretlerin hangi saiklerle Orta Anadolu'ya doğru geldiği de bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu konuda önemli bilgiler sunan batılı bir araştırmacı da Mark Sykes'dır. Kürtler hakkında yaptığı çalışmalarda önemli ve detaylı bilgiler vermektedir (Biçer,2017:80-81). Osmanlı devletinde nüfus hareketliği ve orta Anadolu'ya gelen aşiretlerle ilgili olarak M.Sykes şu ifadeleri aktarılmaktadır: “Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı dönüşü 24 Kasım 1514'de Amasya'ya gelir ve konaklar, yörede Kızılbaş avına adamlarını göndererek katliamlar yaptırır. Şubat 1515'te Yeniçeri ayaklanması ile pahalılığı ve kıtlığı bahane ederek, Alevi köylerinin topraklarına el koyarak Sünni eşrafa ve dönmelere 'tumar' olarak verir. Amasya, Tokat, Çorum bölgesinde kırımdan kaçan Alevi köylerine doğudan getirilen Sünni Kürtler iskân edilir. Yörede konuştuğumuz Kürt köylüleri 300 ila 500 yıllık bir zaman diliminde doğunun çeşitli vilayetlerinden geldiklerini söylemektedirler. Bölgede bazı Alevi Kürt köyleri de vardır” (Mark Sykes' ten akt: Adem Özgür, Kürt Tarihi Dergisi:32-38).

Kürtler hakkında çalışma yapan İzady ise bu durum hakkında Kürt aşiretlerinin iskân ve sürgünlerindeki amaç ve gerekçesini şöyle dile getirmektedir: Çaldıran Savaşı'nın (1514) ardından ve savaş halinde olan Safevi ile Osmanlı devletleri arasında Kasr-ı Şirin Anlaşması'nın (1639) imzalanmasına kadar, Safevi Devleti ve daha az ölçüde Osmanlı imparatorluğu Kürt aşiretleri arasında olumsuz sonuçlar

doğuran göç ettirme politikaları uygulamışlardı. Bu politika ile beş temel amaca ulaşılması hedefleniyordu. Kürtler şu nedenlerle sürgün ediliyorlardı;

1) Sorun çıkarıcı ya da sorun çıkarma potansiyeli olan aşiretleri parçalamak ve dağıtmak.

2) Kürtleri, imparatorluğun hassas sınırlarında sınır muhafızları olarak hizmet etmeye zorlamak.

3) Sair yerlerde insan gücü yetersizliği çeken devlet destekli bölgeye nüfus yerleştirmek.

4) Devlete bağlılığı kesin olmayan bir nüfusu ortadan kaldırmak.

5) Tüm nüfusunu ortadan kaldırıp tarımsal üretim araçlarını yok ederek, belli bir bölgeyi düşmanın askeri geçişi için tamamen elverişsiz hale getirerek “yakılmış toprak hattı” politikası oluşturmak” (İzady, 2007:201-202).

İşte bu süreç içerisinde kalabalık halinde göç eden Sevidi aşiretin kimi parçası Aksaray ve Konya’ya gelmişken diğer parçaları da farklı yerlere gittiğini görmekteyiz. Kaynaklara baktığımızda aşiretin Anadolu’nun çeşitli yerlerine dağıldığını görmekteyiz. Mesela Cumhurbaşkanlık arşivi belgelerine göre hazırlanan Osmanlı imparatorluğunda oymak aşiret ve cemaatler adlı araştırmasında Cevdet Türkay, Sêvidi aşiretin bulunduğu bazı bölgeleri şöyle belirtmektedir: “Süveydî, Süveydi Ekradı: Aksaray, Diyarbakır ve Kilis sancakları Hınıs kazası (Erzurum sancağı) Kayseri’ye sancağı Kığı kazası (Erzurum sancağı)” (Türkay 2001 s.787). Günümüzde hala Aksaray bölgesinde yaşayan Kürtçenin kurmanci lehçesini konuşan ve içlerinde Sivêdî aşireti mensup kabile veya ailerin yaşadığı köyler varlığını devam ettirmektedir.

Bu köylerin bazıları şunlardır: Akın, Gültepe, Cerran Şeyhler, Fatmauşağı (Çekkan), Çolak Nebi (Mırxan), Macarlı, Çavdarlı, Gökkaya, Sariağıl, Küçük Pörnek, Kalebalta, Susadı, Babakonağı (Gelesin), Bayındır, Karakova(Xeyra), Düğüz, Alayhan, Göksugüzel Yalnızceviz, Bebek’tir (Ekte harita-1de bu köylerin bulunduğu alan gösterilmiştir). (Bîrbebûn dergisi sayı:2 s.11-12; <http://kayakoy.blogspot.com/2008/02/aksaray-krtleri-ve-kayaky-krt-g.html>). Ayrıca aşiretin Konya’da yaşayan ve şimdilerde mahalle olan köylerin isimleri de: Kandil

Mahallesi, Büyükbeşkavak Mahallesi, Küçükbeşkavak Mahallesi, Çölköy Mahallesi Yeşildere Mahallesi, Çimen Mahallesi, Mutlu Konak Mahallesi ve bunlara bağlı yayla ve mezralarıdır. Konya’da yaşayan unsurlarla Aksaray’da yaşayan unsurlar arasında şöyle bir fark bulunmaktadır. Konya’da yaşayan Sevidi aşiretinin oluşturduğu köylere baktığımızda çoğu köyün tamamının Kürtçe konuşmaya devam etmek birlikte aynı aşirete mensup insanlardan oluştuğunu görmekteyiz. Bu durum bu köylerde aşiret aidiyet bilincini günümüze kadar güçlü bir şekilde devam ettirmiştir. Aynı durumu Aksaray’da kalanlar için söylememiz biraz zordur. Çoğu anadilini kullanmaya çalışsa da yukarıda saydığımız köylülere birkaç hariç Sevidi aşiretine mensup aile ve kabilelerin farklı farklı köylerde, farklı aşiretlerle beraber yaşadıklarını görmekteyiz. Bu da Sevidi aşireti ismiyle olan aidiyet bağlarını biraz daha zayıflatmış ve büyüklerin bildiği bilgilerin büyük bir kısmını şu anki yeni neslin bilmediklerini görmekteyiz.

Aşiretin ve diğer Ekrad unsurların Orta Anadolu’daki varlığıyla ilgili kaynaklarda geçen bilgilere baktığımızda göçlerin 15 yy. sonu ve 16 yy. boyunca yoğunlaştığını görüyoruz. Bu konuda özellikle Tahrir defterleri çok büyük bir önem arz etmektedir. Bugüne kadar Tahrir ve Nüfus defterleri hakkında yapılan çeşitli çalışmalarda bu ayrıntıları görmekteyiz (Doğan, 2019:27; Erdoğan, 2004:107 Yörük:353-379). Tahrirler, öncelikli olarak ülkede mevcut vergi durumu ile vergi mükellef sayısını belirlemek amacıyla yapıldı. Defterlerde şehir halkı, mahalle biriminin altına yazılır; ayrıca kişiler, birbirleriyle yakınlıkları nispetinde yan yana gösterilirdi (Güneş,2014:224). İşte bu kayıtlara bakıldığında 1500 yılların hemen başından itibaren aşiret mensuplarının geldiği Aksaray, Kırşehir, Konya üçgeninde ciddi bir nüfus artışının ortaya çıktığını görülmektedir.(Torun 2017:52) 16. yy’da Aksaray, Koçhisar ve Ereğli kazalarında konar göçerlerin iskanı üzerine yazılan bir makalede bu bölgede 16 yy. başlarından itibaren Aksaray ve etrafına yoğun bir şekilde konar-göçerlerin geldiğini görmekteyiz. Bu şekilde anılan bölgede daha az görülen yerleşme oranının gözle görülür bir şekilde aşağıdaki tabloda artmış olduğunu görmekteyiz (Yöğrük 2017).

		Şehirli	Köylü	Cemaat	Hariç	Toplam
Aksaray	1500	1203	3248	2818	-	7269
	1584	2562	13627	1576	747	18512
Koçhisar	1500	151	15	1697	-	1863
	1584	317	3239	2251	296	6103
Ereğli	1500	240	2594	837	-	3671
	1584	1107	6642	214	127	7963

Bu artışın tabii ki tek temel sebebi şarktan gelen aşiretler değil aynı zamanda Türkmen ve Yörük boyları da bu yoğunluğun içinde yer almaktadır. Bu dönemde belirttiğimiz bölgelerde birçok yeni köyün kurulduğu ya da daha sonra bu köylerin tekrar kayıtlarda bulunmadığını yapılan kaynak araştırmaları ortaya koymaktadır. Bunda 16. yy. sonları ve 17. yy. başlarında “Celali İsyanları” olarak nitelendirilen kargaşa döneminde Anadolu’nun pek çok bölgesinde sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kargaşa döneminin bir yansıması olarak bölgede pek çok köy harap olmuş ve terk edilmiştir. Köylerin terk edilme sebepleri, temelde ekonomik ve güvenlik olmak üzere iki başlığa indirgenebilirse de detaylandırıldığında ayrıca şu başlıklarda ifade edilebilir: “Artan vergilerden kaçış, Tımar sisteminin bozulması, Doğal afetler, iklim salınımları ve salgın hastalıklar, Celali isyanları ve eşkıyalık Savaşlar ve askeri seferlerin etkileri” (Demir, 2017:15-31). Bu durum kimi belli bölgelerde nüfusun azalmasına ya da kimi bölgelere doğru göçün başlamasını doğurmuştur. Bu durumla ilgili 16. Yüzyılda Manisa, Konya ve Sivas Kazalarında mevcut yerleşmelerin çeşitli zaman dilimlerindeki kayıp oranları anlatan tabloyu aşağıda sunuyoruz.

Dönem	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
Zaman Dilimi	1600-1650	1650-1700	1700-1750	1750-1800	1800-1850	1850-1900	1900-1950	Toplam
Manisa Kayıp Köy Sayısı	31	3	15	1	59	13	18	140
%	22,14	2,14	10,71	0,71	42,14	9,28	12,85	100
Konya Kayıp Köy Sayısı	90	13	6	25	6	6	0	146
%	61,64	8,90	4,10	17,12	4,10	4,10	0	100
Sivas Kayıp Köy Sayısı	78	69	10	0	10	29	0	197
%	39,59	35,02	5,07	0	5,07	14,72	0	100

(Demir, 2017:19)

Araştırma konumuz olan Ekecik adıyla anılmaya başlanacak olan Sevidi aşiretinin ilk durağı o zamanki adıyla Eyyübili (Aksaray bölgesinde) kazasıdır. Bu konuyla ilgili sahada yapılan tez çalışmasında ki ifadeleri burada paylaşmakta fayda var:

“Eyyübili Kazası sahasında bulunan Ekecik Dağı, kapsadığı yaylak sahaları ile konargöçerlerin barınaklarındandır. Ekecik Dağı ve çevresindeki Susadı Köyü Selçuklular devrinden, Kale Köyü, Köşk Köyü ve Akçağıl Yavuz Sultan Selim ve Kanuni devirlerinden beri insan yerleşimine sahne olan eski mekânlardı. Ekecik Dağı ve çevresindeki köylerde günümüzde meskûn durumda olan ahali, atalarının doğudan (bilhassa Erzurum, Kars, Diyarbekir'den) geldiklerini ifade etmektedirler. Ekecik ahali yaklaşık 250-300 yıl önce doğudan geldiklerini ifade etmekle birlikte tahminimize göre onlardan bir kısmı Yavuz Sultan Selim tarafından Çaldıran Savaşı (1514) dönüşünde Güney Kafkasya ile Doğu Anadolu'dan getirilen topluluklardandır. Diğer kısmının ise daha sonraki yüzyıllarda peyderpey Aksaray'a gelip yerleştikleri anlaşılmaktadır. Ekecik ve çevresinden Alayhanı'na kadar olan genişçe bir sahaya gelip yerleşenler arasında kendilerinin Kürt olduklarını ifade edenler yoğunluktadır. Ekecik Kürtleri, aşiret yapılanmasıyla Aksaray sahasında mevcut olan topluluklar arasındadır. Ekecik adındaki dağın güney doğusundaki havzada konumlanmış olmalarıyla bu ahali, tarih boyunca Ekecik Kürtleri olarak adlandırılı gelmiştir. 1830 tarihli nüfus tutanaklarına göre, Ekecik'te 477 erkek nüfus mevcuttur. 1840 tarihli nüfus sayımında ise toplamda 1160 erkek nüfus kaydolmuştur. Geçen on yıl süre içinde nüfusta gözle görülür büyük bir artış yaşanmıştır” (Apak, 2017:71).

Bu bölgede belli bir süre kalan ve daha sonra bir kısmının kalmaya devam ettiği Sevidi aşiretine mensup insanların Osmanlı Devleti'nin konar-göçer politikaları gereği farklı işlerle uğraştıklarını görmekteyiz. Bunlardan bir tanesi de maden taşımacılığıdır. Bu madencilik faaliyetinin ana unsuru güherçiledir. Güherçile madeni, barut ve ateşli silah yapımında kullanıldığı için Osmanlı Devleti güherçile üretimine özel bir önem vermiştir. Güherçile madenin bol miktarda bulunduğu birçok yerde güherçile işletilmiştir. Anadolu'dan elde edilen güherçile develer vasıtasıyla İstanbul'a taşınmaktaydı. Osmanlı arşiv belgesinde, Sevidi (Süveydi diye geçmekte) aşiretinin maden taşımacılığı yaptığı fakat aşiretin dağıldığı için eski yerlerine geri getirilmesi istenmektedir. Arşiv belgesinde belli yerlerinden su ifadeler geçmektedir: “Aksaray sancağı mütesselimi cemallerine ikza kulları tarafından varid olup bakırman-ı ali tarafçagiri bir havale buyur balat-ı arifesi maanda kaza-i mezbur muhafazasının**Ekecik Aşireti** ahali muhafazasına memuratları üzre kaza-ı mezbur İstanbul padişahına emr-u süphan adi ve gayr-ı adi mürettep olunan Kühercilenin... Liva-ı

mezburcemaat **Sevedi** mukattası aşireti ahalisinden baruthane-i amireleri lüzüm-u süphan liva-ı mezburdan mürettep kehirceleden... (BOA C.AS. 307/12672 sayılı kayıtlı belge).

Benzer bir arşiv belgesinde Ekecik/ Sevidi aşiretinin Baruthaneye nakil olacak güherçile işinden sorumlu oldukları ifadesinin yanında olanların otlaklarında yaşanan sıkıntıları özellikle de maden taşımıcılığı esnasında yaşadık sıkıntıların anlatıldığı belgede konuyla ilgili yetkilerden çözümü istenilmiştir:”...Maruzu bendeleridir ki..Baruthane-i amire lazimesi için Aksaray Kazasında mürettep adi ve gayr-ı adi malumu miktar Kühercile nin nakline memur **Ekecik Aşireti** devlerini minel kadim Melendiz ve üç kaplı demekle maaruf yaylakta ra’y (gütmek) edegeldiklerinden Niğde ve Maden kazaları ahali tarafından mümalakat(yağma) olunduğu ve aşiret-i merkume devlerini yaylak- 1 merkumeya çıkaramadıkları halde telekklarına mucip ve nakil olunacak kühercilenin neftini(yakıt) müstevcip olacağı beyanı ile ahaliy-i merkumenin vaki olan Belgede yine bu işle meşgul olduklarını göstermektedir... Ve bu babda iktizası (gerek) icra olunmak üzere icabı veçhiyle emr-i ali isdar(yayın) ra’y- ı Ali menud (bağlı) idüğünü müşar’un ileyh hazretleri ifade etmiş olmakla müşarun ilayhin afedesi...Ve istida olunduğu üzre kazay-ı merkum ahalisinin ol veçhiyle vaki olan müdahalelerinin men ve defî ile aşiret-i merkume devlerini yaylak-ı mezkure kemakan(olduğu gibi) ra’y edüp....” (BOA C.AS.307/12672.2 sayılı belge). Bu dönemde bölge Karaman Eyaletine bağlı olup; burada yapılan güherçilenin kalitesi diğer bölgelere göre daha yüksektir. Bölgede çıkarılan güherçilenin büyük kısmı İstanbul’a gönderilmektedir. Bu sebeple, İstanbul baruthanelerine güherçile sağlayan en önemli merkez Karaman Eyaleti olmuştur (Gürdal 2015:27).

Daha sonra Konya bölgesine gelen ve bugünkü haymana sınırlarına yakın yaylalara yerleşen Sevidi (Ekecik Kürtleri/Ekradı) aşireti mensupları bu bölgedeki eski Kürt köylerini kurmuşlardır. Bu konuda yapılan bir çalışmada şu ifadeler geçmektedir:

“Kırşehir-Aksaray sahasından başlayarak Afyon’a kadar bütünüyle konar-göçer obalar ile meskûn idi. Doğudan batıya doğru Koçhisar nihayetine kadar Harbendeli, **Ekecik Ekradı**, Büyüksalarlı, Küçüksalarlı, Kütüklü, Danişmentli,

Camili, Dumanlı, Hacıahmetli, Karacakürt, Herikli, Boynuinceli, Savcılı, Kürtmahmatlı, Bekdik, Danışmendli, Kütüklü, Sıdıklı, Durmuşlu, Deliler, Kurutlu, Çimeli ve Şerefli konar-göçerleri ile bunların meskûn oldukları sahanın devamı olan Cihanbeyli ve Kulu sahasında yine konar-göçer menşeli olan Esbkeşan (Atçekenler) Türkmenleri yaşam sürmekteydiler. Bu topluluklardan sonraki sırayı ise makale konumuzu teşkil eden muhtelif adlardaki aşiret veya cemaatler almaktaydı ki, bu topluluklar Cihanbeyli-Emirdağ (Afyon)-Haymana arasında kalan genişçe bir sahayı tutmaktaydılar” (Aygün, 2019:539-558).

Gerek Sevidi aşiretine mensup yaşlılarla yaptığımız görüşmeler gerekse komşu diğer aşiretlerin yaşlıları ile yaptığımız görüşmelerde Sevidi aşireti köylerinin kendi köylerinden daha erken kurulduğunu ifade etmişlerdir. Sevidi aşireti bu uzun göç hikayesinde sürekli olarak parçalanmış en nihayetinde vardığı bu son bölgelerde kendi kalabalığının azaldığını görmekteyiz. Öyle ki Siverek’ten yola çıktıktan sonra Sevidi aşireti oluşturan kimi kabileler; Adıyaman, Malatya, Kahramanmaraş, Aksaray ve Konya güzergahında bazı yol duraklarında kaldığını veya oradan farklı yerlere (Erzurum, Adıyaman, Diyarbakır, Malatya Kilis Ankara Koçhisar, Haymana, Niğde, Bozok vs.) dağıldığını sadece belli bir kısmının bu bölgeye gelip yerleştiğini görmekteyiz (Ekte sunduğumuz bazı arşiv kaynaklarında ilgili bölgelerde Sevidi aşiretinin yerleşim yerleri gösterilmiştir).

Sayıca azalmanın getirdiği bazı sıkıntılara da yaşamışlardır. Çünkü Sevidi aşiretinden sonra bölgeye iskân edilen özellikle iki önemli Kürt aşiretinin sayısal fazlalığı kimi zaman bu aşiretlerin Sevidi aşiretinin yerleştikleri alanlara yönelik saldırganlık yaptıkları kayıtlar göstermektedir. Kimi eşkıyalık faaliyetlerinde sıkıntı yaşayan aşiret Osmanlı Devleti yöneticilerine durumu ilettiklerini görmekteyiz. (BOA.HAT.504/24863 sayılı 30 Muharrem 1242 tarihli belge). Örnek olarak verdiğimiz bu kaynakta şu ifadeler geçmektedir: “Öteden beri eşkıyalık eden delil zümresinden Sadi adındaki eşkıyanın kalesi yıkılarak, sergerdelerinden Şerefli Musa ile birkaç nefer bölükbaşı idam edilmiştir. Bunun üzerine Sadi, maiyetindekilerle birlikte Türkânlı eşkıyasından bazılarını yanına alarak Aksaray civarına gelmiş ve Ekecik Aşireti’nin mal ve hayvanatını gasp etmiştir. Olayın duyulması üzerine Aksaray mütesellimi Abdurrahman Ağa eşkıya üzerine hücum etmiş, Türkânlı

eşkıyası sergerdelerinden Dumanoglu Cafer Bey ile beş adet bölükbaşı öldürülmüş ve yirmi nefer eşkıya da yaralı olarak ele geçirilmiştir (Sarıay, 2020:3023)”.

Bu eşkıyalığa devam etmeleri üzerine Osmanlı devlet yöneticileri bir çözüm yolu da aranmaya çalışılmıştır. Mesela Karaman Valisi Seyyid Ali Paşa'nın 1860 senesinde Sadaret'e gönderdiği yazıda, Konya ve Ankara topraklarında konargöçer bir hayat süren Türkânlı ve Rışvan aşireti beylerine birer mühür verilerek, bir yerden bir yere gidecek olan aşiret mensuplarının mühürlü mürur tezkeresine sahip olmaları gerektiği, ayrıca aşiret beylerinin kefile bağlandıkları ifade edilmiştir. Ancak uygulamaya bakıldığında bilhassa Türkânlı Aşireti'ne mensup eşkıyanın Orta Anadolu'da dolaşarak uygunsuz hareketlere devam ettikleri görülmüştür (Sarıay, 2020:3013). Buna benzer bir olayı sonraki bölümde anlatacağız.

Bu bölgelerde kimi aşiretler iskânı kabullenip Osmanlı Devleti içinde bir düzene oturmuşken; kimileri de uzun yıllar boyunca dikte edilen iskân sistemine tabi olmada direndiklerini görmekteyiz. Bu dönemde zikrettiğimiz bölgede yaşayan bazı aşiretlerin isimleri şunlardır: Rışvan, Molla Yakuboğlu, Sefkanlı, Harmandalı, İmranlı, Haçıyanlı, Şeyh Bizınlı, Atamanlı, Nusreti, Algenli, Kudretli, Hatunoğlu, Nazralya, Belkanlı, Cihanbeğli, Karabağ, Ömer Ağa, Türkanlı, Ömeranlı, Sefkanlı, Cihanbeğli aşiretleri ile belgede adı bulunmayan Halekanlı, Cüdkanlı, Kütükuşağı, Nasır, Meydanlı, aşiretleri (Üçer, Koman, 1945, akt: Mustafa Şahin). Yine başka bir kaynaktan 16.-19. yüzyıl arasında bölgedeki aşiretlerin isimleri şöyle verilmiştir: Aksaray ve Kırşehir sahasında birçok konar-göçer menşeli aşiret/cemaat mevcuttu. Bunlardan Aksaray ve onunla komşu sahalarda yaşamakta olup, varlıkları 1830'lara kadar süregelenleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Boynuincelü Aşireti (ve ona mensup 18 cemaat), Şerefli Aşireti, Çemelü Aşireti, Harbendelü Cemaati, **Ekecik Kürtleri**, Karkın Aşireti, Muhacirin (Acem) Cemaati, Kırkıl Cemaati, Esbkeşan Tayfası, Cihanşahlı Aşireti ve Bozulus Türkmeni (Aygün, 2016, Cilt I: s.1-258). Bu aşiretlerden/cemaatlerden pek çoğu, sâkin oldukları kaza veya sancaklardan devlet tarafından alınarak/ayrılarak, 1700'lerden beri mukataaya verilmekte; iltizam veya malikâne sistemi dâhilinde işletilmekteydi (Aygün, 2017:294).

Bu tarifelerin sürekli yer değiştirdiği ve bazen Aksaray’a bazen Koçhisar’a bazen de Ankara sancağına nakil yaptıkları kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu konuda kaynaklardan hareketle Aygün şunları ifade etmiştir: “1571 yılında bölgedeki konar-göçer cemaatlerle ilgili bir düzenlemeye gidildiği görülmektedir. Zira bu dönemde Aksaray Kazâsı’ndan 45, Koçhisar Kazâsı’ndan ise 50 cemaat, “Tavâyif-i Ulu Haymana Hass-ı Mahmud Paşa” başlığı altında, bir idarî birim olarak Ankara Sancağı’na nakledilmiştir. Buradaki cemaatlerin büyük bir kısmının bu dönemde yerleşik hayata geçip köy oluşturdıkları daha önce de belirtilmişti. Fakat, hepsinin yerleşik hayata geçtiğini düşünmek fazla iyimser bir tahmin olsa gerek...1500 tarihinde Aksaray Kazâsı cemaatleri “Kazâ-i Haymana-i Aksaray tâbi-i vilâyet-i Karaman” ibaresi altında zikredilmişler. Bu durum pek çok cemaatin mensup oldukları topluluk veya grubu belirsiz hale getirmiştir. Böylelikle herhangi bir kabile veya gruba dahil edemediğimiz, Belirsiz adı altında topladığımız cemaat sayısı 29’u bulmaktadır. Ancak yukarıdaki haymana ifadesi çerçevesinde kazadaki konar-göçerlerin tamamının aynı ad altında verilmesi, Belirsiz diye adlandırdığımız cemaatlerin de aslında haymana olduklarına işaret etmektedir” (Yörük, 2017:93-94).

Yukarıda belirtilen görüşü de dikkate aldığımızda, Konya bölgesine gelen Ekecik Ekradı (Sevidi aşireti) da bu dönemlerde aşiret ismiyle değil muhtemelen Haymana Taifesi altında belirtisiz olarak kaldığını anlaşılmaktadır. Bu genel isme tabii kılmada ilgili yazılı kayıtların alınmasında yönetsel uygulamalar ya da devlet memurları tarafınca bölgenin hem Haymana hem Konya hem de Aksaray tarafına eşit mesafede bir uzakta olmasından da hareketle farklı zaman dilimlerinde bir bölgeden bir bölgeye aktarıldığını bu şekilde isimlendirmenin değişebileceğini çok rahat görebiliriz. Bu durum çerçevesinde iki farklı örnek daha vermek istiyoruz. Birincisi “3525 Numaralı Nüfus Defteri’ne Göre Cihanbeyli Aşireti ve Tâbi Aşiretlerin Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı çalışmada ifade edilen “...defterde, Soryanlı Cemaati başlığı adı altında 40 köy gösterilmiştir. Bu derecede kalabalık köy sayısına sahip olma, doğaldır ki Soryanlı’nın birkaç cemaat veya aşiretin birleşmesinden kaynaklandığını akla getirmektedir...Defterde Soryanlı Cemaati’ne bağlı gösterilen 40 köy, Ankara’ya bağlı Haymana ve Polatlı ilçelerinin en güneyde kalan yerleşimleri ile Konya’ya bağlı Yunak’ın en kuzeydoğusu, Çeltik’in en doğusunda ve Cihanbeyli’nin de en

kuzebatısında kalan sahayı kaplamaktadır” denilmektedir (Kaya, 2019 s.64-66) Kaya'nın çalışmasında verdiği bu bilgiyi dikkate aldığımızda ifade edilen bu alanda Sevidi yerleşim alanına bulunduğunu belirtmek isteriz. Aynı çalışmada verilen bir tabloda adı geçen Çavdarlı köyünün şimdilik karşılığını boş bırakması ile ilgili olarak şunu diyebiliriz ki Çavdarlı köyü Sevidi aşiretinin (Ekecik Ekradı) Aksaray'dan geldiği köylerden bir tanesinin adıdır.

Tablo 9: Soryanlı Cemaati'ni (Sehanlı + Hemanlı Aşiretleri) Oluşturan Köyler²³²

Eski Adı	Aşiret-Cemaat Adı/ Üst Aşiret	Günümüzdeki Adı ve Bağlı Bulunduğu İlçe/İl
İmamoğlu	Soryanlı/Cihanbeyli	İmamoğlu, Yunak/Konya
Odabaşı Çiftliği	Soryanlı/Cihanbeyli	Odabaşı, Yunak/Konya
Hacıfazlı	Soryanlı/Cihanbeyli	Hacıfazlı, Yunak/Konya
Sığırcık	Soryanlı/Cihanbeyli	Sığırcık, Sivrihisar/Eskişehir
Kurtuşağı	Soryanlı/Cihanbeyli	Kurtuşağı, Yunak/Konya
Buzluca	Soryanlı/Cihanbeyli	Buzluca, Sivrihisar/Eskişehir

Torunlar	Soryanlı/Cihanbeyli	Torunlar, Çeltik/Konya
Renkoğlu	Soryanlı/Cihanbeyli	Kaşören, Çeltik/Konya
Köseler	Soryanlı/Cihanbeyli	Tüfekçioğlu, Polatlı/Ankara
Piri Sultan	Soryanlı/Cihanbeyli	-
Eskil	Soryanlı/Cihanbeyli	Eskil/Aksaray
Özbey	Soryanlı/Cihanbeyli	Üzumbeyli ²³³ , Polatlı/Ankara
Toprakpınar	Soryanlı/Cihanbeyli	Adatoprakpınar, Polatlı Ankara
Yüzükbaşı	Soryanlı/Cihanbeyli	Yüzükbaşı, Polatlı/Ankara
Çavdar	Soryanlı/Cihanbeyli	-
Diğer Toprakpınarı	Soryanlı/Cihanbeyli	Adatoprakpınar, Polatlı Ankara
Beşçeşekli	Soryanlı/Cihanbeyli	Beşçeşekli, Yunak/Konya
Sarıkaya	Soryanlı/Cihanbeyli	Sarıkaya, Kadınhanı/Konya
Cazbaşı	Soryanlı/Cihanbeyli	Çayırbaşı ²³⁴ , Yunak/Konya
Sülüklü	Soryanlı/Cihanbeyli	Sülüklü, Yunak/Konya
Katırlı	Soryanlı/Cihanbeyli	Hatırlı, Yunak/Konya
Kelhasan Çiftliği	Soryanlı/Cihanbeyli	Kelhasan, Cihanbeyli/Konya
Uzunoğlu Çiftliği	Soryanlı/Cihanbeyli	-
Hacı Ömeroğlu	Soryanlı/Cihanbeyli	Hacıömeroğlu, Yunak/Konya
Alahacı	Soryanlı/Cihanbeyli	Alahacı, Haymana/Ankara

(Kaya,2019:65-66)

İkinci bir örnekte ise Ankara sancağı ile ilgili yapılan 1530 tarihli 438 sayılı tahrir defteri çalışmasıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi vergilendirmede bazen toplu bir isimlendirme yapıldığı ve aşiret, cemaat, köy gibi isimlerinin sayılmadığını söylemiştik. Bu çalışmada vergi kalemi belirtilmemiş bir cemaatten bahsedilmektedir. “Tevaif-i Karalar” olarak adlandırılan cemaatin Sevidi aşiretinin haymana sınırında

meskûn olduğu “Kara Dağının” ismine nispet olabileceği ihtimalini de düşünebiliriz. Ama bu konu da tabii ki daha net çalışmaların yapılması gerekiyor. Şimdilik Kara Dağının Sevidi yerleşmesinin de olduğunu ifade edip bunu gösteren Osmanlı dönemine ait bir haritayı ekte sunarak geçiyoruz. Çalışmada belirtilen taife ile ilgili tabloyu da aşağıda sunuyoruz. “...kayıtlı olan ancak hangi gelir grubuna ait olduğunu belirtilmeyen beş cemaatten oluşan bir de karala taifesi yer almaktadır” (Kaya, 2000:86).

No.	Cemaât Adları	Hane	Mücerred	Toplanan Vergi
1	Karalar	7	21	2856
2	Kovuklu (Kavuklu)	32	7	2009
3	Fülüslü	24	2	1206
4	Pullu (Çullu)	11	4	544
5	Kelpük	19	2	1572
TOPLAM		93	36	8187

Bu kısımda bir toparlama yaparsak; konumuz olan Sevidi aşireti hakkında yayınlanmış başta Osmanlı arşivlerindeki kaynaklar olmak üzere mümkün mertebe geniş bir alanda tarama yapmaya çalıştık. Gördüğümüz işittiğimiz tüm kaynaklara ulaşmaya orada bulunan ve çalışmamıza katkı sunacak tüm bilgileri toplamaya çalıştık. Sonuçta elde edilen yazılı kaynaktaki bilgileri bizleri bu çalışmada beklediğimiz doyurucu bir noktaya getirmemişse de saha da yapılan araştırma ve görüşmeler parçalı bilgileri birleştirmemizi sağlamıştır.

2.4 Orta Anadolu’da Sevidi Aşireti

Bu çalışmamızı yaptığımız süre zarfında gerek kaynaklarda ulaştığımız bilgiler gerekse Konya’da meskûn Sevidi aşireti köylerindeki yaşlılarıyla sahada yapılan yüz yüze görüşmelerde birbiriyle uyuşan bilgiler çerçevesinde hareket ettiğimizde, Konya’da meskûn Sevidi aşiretinin önemli bir kolunun, tarihsel süreç zarfında, bugünkü Siverek dolaylarından çıkıp 16. yy. başlarında Aksaray’a geldiklerini, bir müddet Ekecik etrafına yerleşip orada kaldıktan sonra yine aşiretinin önemli bir kısmının, Konya bölgesinin bugünkü Ankara sınırındaki Haymana Platosuna yakın bölgelere yerleştiklerini görmekteyiz. Bu çerçevede Sevidi köylerindeki yaşlılarla yüz

yüze görüşmelerimizde özellikle göze çarpan husus; bir devamlılık içerisinde tarih bilgilerinin nesilden nesillere nasıl aktarıldığını ve aynı paralelde verilen ifadelerin tutarlı sonuçları çıkarması olmuştur. Saha çalışmasında farklı köylerde yaşayan ve farklı aşirete mensup insanlarla yaptığımız görüşmelerde benzer sorulara benzer cevapların verilmesi de tarihsel akışın doğruluğunu teyit etmektedir (Yörük, 2018:77-82 ve 203-205).

2.5 Aşiretin İsmi ve Kökeni

Aşiret ismi ve aşiret isminin telaffuzunda konusunda günümüzde Konya ili Cihanbeyli ilçesinde bulunan Sevidi aşireti köylerinde genel anlamda bir ağız birliği bulunmaktadır. Bununla birlikte farklı aşiretlere mensup komşu köylerdeki (bu köyler: Rışvan, Canbeg, Modan ve Terikan aşiretleridir) insanların, Sevidi aşiretine mensup insanlar için kullandığı tanımlama da kısmi bir telaffuz farklılığı olduğunu da gördük (sividi, sövedi, sevi'ya...gibi). Bunda farklı aşiretlerin farklı ağızda Kürtçe konuşmaları ve de özellikle son elli yıl içerisinde köy yaşamının kültürel olarak değişmesi eğitim ve bölge insanının çeşitli vesilelerle büyükşehirlere ya da yurt dışına göç etmeleri ile ana dil konuşma alışkanlıklarının azalması gibi sebepleri dikkate aldığımızda aşiretin ismi konusunda telaffuzdaki bu küçük nüansları normal olduğunu söyleyebiliriz.

Bu konuda bazı aşiret mensuplarının ifadelerini burada belirtirsek Yusuf Fener: "...Urfa bölgesinde serek (kırmızı) nahiyesi varmış. Ben yetmişli yıllarda Şerefname de okumuştum ve orada Siverek ve Sevidi aşiretine dair ilgili bazı bilgiler vardı. Siverek ismiyle ilgili olarak ismin o bölgedeki toprağın renginden gelmektedir diye yazmaktaydı. Aşiret de ismini bundan almaktaymış. Bu kırmızı toprakla ilgili bir bağlantıyı anlamak için ben o zamanlar bölgeye kamyonlarla nakliyecilik yapan akrabalarım şunu söyledim: "...oraya gittiğinizde bir bakın bakalım toprağın rengi nedir diye..." onlar da o bölgede bir daha gittiklerinde toprağın renginin kırmızı olduğunu görüp bunu bana aktarmışlardır. Yani bizim köyün ismi Siverek'in eski isminden gelmektedir. Siverek ve Sevidi isimleri de toprağın kırmızı olmasıyla ilgilidir. Zaman içerisinde telaffuz da değişme olmuş ve şu an ki ismine dönmüştür. Ayrıca aşiretin meşhur Bermeki ailesi ile bir bağlantısı olduğunu duymuştum"dedi.

Aşiretin yaşayan en büyüklerinden olan Mir Ali Çulcu (d.1929) ise:” biz Sevidiyiz bize Sevidi derler...”. Mıstık Koyuncu (1932): bize “Süveydi” derlerdi. İbrahim Takipçi (d.1940) ise bize Sevidan derlerdi. Kimi zamanlar da geldiğimiz yerden hareketle bizlere “Ekecik Kürtleri” diyende olmuştur (Kazım Camcı). Bizde bu çalışmada günümüz Sevidi aşiret köylerinde en yaygın ifade olan “Sevidi” ifadesini kullanmayı tercih ettik.

2.6 Sevidi Aşiretin Göç Hikayesi

16. ve 17. yüzyıllarda orta Anadolu’nun belli geçiş yerlerinin olduğunu da bilmekteyiz (Şafak, 2019:30). Özellikle bu geçiş bölgeleri sürekli bir nüfus hareketliği olduğunu ve sabit iskanların oluşmadığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra bu dönem içerisinde genel göçlerin şekillenmesinde, Orta Anadolu’daki kaotik ortamı tetikleyen celali isyanları ile başlayan isyan süreçleri, ağır vergiler, mecburi bırakılan zorunlu çalışma sahaları ve otoritenin sarsıldığı ana odak bölgelerden uzak olma duygusunun yarattığı psikolojik baskı ya da mecburi iskân alanları gönderme işlemleri gibi durumların ortaya çıkardığı sonuçlar olduğunu, ifadeler ve kaynaklardan anlaşılmaktadır (Orhonlu,1963:24). Bununla ilgili daha detaylı bilgileri önceki bölümde ifade etmiştik.

Göç hikayesinde aranan en temel şartların yüksek tepeler, su ve geniş otlaklar olduğu yaşlılarca hep ifade edilmiştir. İşte bu sebepler ile süreç içerisinde özellikle 16. yüzyıl sonlarında yeni bir göç hikayesine başlayan Sevidi aşireti mensupları diğer bazı aşiretler ve oymaklar gibi çeşitli keyfi uygulamalardan uzaklaşmak ve düzenleri bozuldukları için daha az vergi vermek ya da daha az kontrol altına kalmak için uzak yerleri ve تنها yerleri seçtiklerini görmekteyiz (Orhonlu, 1963:32-33). Bu durumun şekillenmesinde Sevidi aşireti Aksaray bölgesinde ve bu bölge içerisinde hareket halindeyken diğer komşu aşiret unsurlarıyla birlikte farklı aksiyonlar içine girdiklerini de görmekteyiz. Özellikle kimi büyük Türkmen aşiretleri ve Rışvan aşireti gibi kimi Kürt aşiretleri kütleli olarak büyük oldukları için devletin kontrolü altında tutmakta zorlandığı aşiretler olmuşlardır. Devletin büyük aşiretler için çıkardığı fermanlarda Sevidi aşiretinin de etkilendiğini ve zaman içerisinde Sevidi aşireti mensuplarının bu büyük aşiretlere yapılan uygulamalar ve bizatihi ifade edilen aşiretlerin kendilerine

yarattığı baskısından da kurtulmak istediklerini de bize aktarılan ifadelerle anlaşılmaktadır. Ayrıca bu durumun kaynaklarda yer bulduğu da belirtmemiz gerekmektedir (Pul, 2022:181-215). Bu suretle yurt arayışı giren Sevidi aşireti yerlerinden mümkün mertebe uzak yeni bir arayışa başlamışlardır.

Sevidi aşireti yaşlılarıyla yüz yüze görüşmede sorduğumuz “göç hikayeleri” başlığı altındaki sorulara verdikleri cevapları ifade ederken; aşiretinin göç serüveni hikayesinin anlatımına özellikle köyde kendi çocukluk ve gençlik dönemlerindeki tarih bilgisi çok güçlü olan isimleri sayarak başlamaları ve bildikleri bu bilgilerin kendi yaşlılarından duyduklarını söylemeleri bu bilgilerin de onlara kendi yaşlılardan aktarıldığını ifade etmeleri sözlü tarihin ne kadar önemli olduğunun en önemli göstergesidir.

Sevidi aşiretinin göç hikayesinde ana çerçevenin verilen cevaplardan hareketle ifade edersek, aşiretin mensuplarınca asıllarının Siverekli olduklarını Aksaray’a geldiklerini daha sonra da şu an meskûn oldukları bölgeye göç ettikleridir. Siverek ve öncesine dair yaşlılar fazla bir bilgilerinin olmadığını söylediler. Bu rağmen kısıtlı da olsa konu hakkında aşiret mensuplarından Yusuf Fener ve Kazım Camcı “...Öncesine dair olarak yaşlılarımız bize Van-Erciş gibi yerlere gidildiği Siverek’ten Rakka’ya Halep’e doğru gidildiği gibi bazı ifadeler söylemişlerdi”. Mirali Çölcü (1929) ise: ... Kimi zaman Urfa- Siverek kimi zaman Arabistan ve Yemen tarafından geldiğimizi söyleyenler de vardı” ifadesini kullandı. Bazı yaşlılar Aksaray’a Sultan Selim’in fermanı gelip devlet büyüklerine ait yerlere yerleştiklerini ifade ettiler (Yörük, 2018:203-205). Aksaray geldiklerinde ne kadar bir süre kaldıkları kesin olmasa da bunun çok uzun yılları kapsamadığını aşirete mensup kişilerce ifade edilmiştir (Yörük, 2019:82). Aksaray ve sonrasına dair olarak Mehmet Ateşçi: “... Rahmi Fener, Hüseyin Koyuncu, Hasan Şeker gibi tarihi konuları çok güzel anlatan büyüklerimiz vardı. Biz onları merakla dinlerdik bu konularda sorular sorulduğunda güzel cevaplar verirlerdi. Onların anlattığına göre Diyarbakır Siverek’ten bir grup Zaza kabilesiyle birlikte Aksaray’a gelmişiz. Burada bir süre kalmışız kendi kabilelerimiz kısa bir süre sonra oradan ayrılarak bu bölgeye gelmişler. Aksaray kısmında yirmiden fazla köy olduğu söylenmektedir. Ekecik civarında Yerköy ve Balcılar tarafında Kurmanc ve Zazalar olarak köyler kurmuşlar. Bunların bir kısmı Konya tarafına bir kısmı daha sonra

Çorum'a Yozgat'a Kayseri'ye gidenlerin de olduğu söylemektedir". (Kaynaklarda bunu teyit etmektedir bak: Aygün, 2019:539-558). Kazım Camcı ise: "... eskiden köy odalarında tarihimizi çok iyi bilen büyüklerimizin anlattığına göre; Köye ilk gelen kabile 30 aileymiş. Niğde Aksaray arasında iki yıl kaldıktan sonra buraya geldiklerini söylediler".

Aşiret mensuplarından Mıstık Koyuncu, Kazım Üner, Derviş Fener, Derviş Koca da aynı odalarda çok defa büyüklerden şunu duyduklarını ifade ettiler "... Aksaray Ekecik bölgesinden Konya'ya gelen aşiret mensuplarımız bu süreç içerisinde sürekli olarak bu bölgeyi kullanmakla birlikte uzun bir süre yayla kışlak şeklinde dolaştıklarını ama ilk geldikleri yeri belli mevsimlerde hep kullandıklarını ve bu noktadan hiçbir zaman ayrılmadıklarını ifade etmişlerdir. Çadır halinde yaylalar arasında gidip gelmişlerdir. Kimi zaman bu çadırlar 2-3 haftalığına bile kurulabiliyormuş. Şu anki köylerinde sürekli yerleşik hale gelmeden önce de süreç içerisinde Aksaray, Şereflikoçhisar, Akşehir, Afyon ve Haymana arasındaki yaylaları da dolaştıklarını ve en nihayetinde en sevdikleri yer olan bu bölgeyi en yüksek yer ve su olduğu için tercih etmişler". Hasan Yaran (d.1942): "...Aksaray'daki kabilemizden iki kardeş dedemiz ailelerini alıp Aksaray'dan ayrılmış ve bu bölgeye gelmişlerdir". dedi

Bir diğer aşiret mensubu olan Mustafa Şeker (d.1931):" ... babam bana şöyle anlatmıştı: dedelerimiz Ekecik'ten şu an ki bölgeye geldikten sonra bir ara şu anki Yeniceoba beldesinin bulunduğu yere gittiklerini orayı çorak bulup beğenmediklerini ve bölgeye geri geldiklerini söyledi. Ayrıca bir müddet sonra kurak geçen bir yıla müteakip şu an Ankara'ya bağlı olan o zamanlar Haymana kazası bölgesinde olan ama şimdilerde Polatlıya bağlı Kırpolu (Şeyhahmetli) ve Yüzükbaşı (Sevidi) köyleri taraflarına gittiklerini oradaki yaşayanların nüfusları ve çadırları az oldukları için korkup; orayı terk ettiklerini söyledi. Fakat orada 1-2 yıl kaldıklarını ama sineklerin çok olması ve havanın çok sıcak olmasından dolayı orayı sevmeyip tekrar eski bölgelerine geldiklerini ifade etti". Aynı konu hakkında Kâmil Çorum ve Derviş Fener ise şunları büyüklerinden duyduklarını söyledi: "... dedelerimiz Kırpolu bölgesinin suyunu hiç beğenmemişler çok acıymış beğenmeyip tekrar bu bölgenin geniş çayır olması ormanlık alan olması ve sulak olması üzerine dönüş yapmışlardır". Bölgedeki

genel anlamdaki bu göç hareketliliği ile ilgili bilgiler Osmanlı arşivinde ortaya çıkarılan bilgilerle uyuşmaktadır (387 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman Ve Rum Defteri:41-136).

Aksaray ve Ekecik'ten geldikten sonra orada kalanlarla olan bağlantı uzun süre devam etmiştir. Bazı kereler tersi göçler olduğu da vaki olmuştur. Gelip gitmeler ve akrabalık bağlarını devam ettirmek konusunda hassasiyetler yakın zamana kadar devam etmiştir. Bu konuda konuşan Ali Temizmermer: "...Ben dedemin Aksaray'daki akrabalarıyla tanışıyorum. Benim dedelerimin akrabaları bugünkü Aksaray Çavdarlı köyünde Bekiroğlu diye geçmektedir. Ben çocukluk ve gençlik döneminde gidip geldim. Onlarla tanıştım. Ben çok kere gittiğim Çavdarlı köyündeki akrabalarım beni pek sahiplenmedikleri için daha sonra Gökkaya köyündeki dedemin amca oğullarının yanına gittim. Onlarla ilişkileri sıcak tuttum. Sonra ben gittim onlar geldi. Oradaki köye en son gittiğimde konuştuğum kişinin ismi Hacı Halil'dir. Kendisi öldü ama şu an torunları hayattadır".

Bu konu hakkında kendisinin de Aksaray'da bulunan akrabalarına gidip geldiğini söyleyen Resul Kılıç: "... Babam Ziya Kılıç'ın dayıları Aksaraylıdır. Köylerinin adı Alayhan'dır. Dedem ikinci evliliğini oradan yapmıştır. Kervanlarla ticaret yaparken tesadüfen tanıştığı ve uzaktan akraba oldukları Veli adlı kişinin akrabasıyla ikinci evlilik yapar. Onlara Mala Bazu delinir. Oradaki dayı oğullarımız şimdilerde Çakıroğulları denilmektedir. Dayı oğullarımızdan Naci Bursa'da oturuyor. Doğan, Hacı, Yılmaz, Bayram, Yüksel de kimisi köyde kimisi Ortaköy'de kimisi de Aksaray merkezde oturmaktadır. Dedelerimiz Aksaray'dan buraya gelirken orada (Aksaray'da) daha kalabalık olduğumuzu fakat Osmanlı Devleti tarafından bu gücün dağıtılması gerektiği düşünülmüş. İşte bu yüzden üç kardeş olan her bir dedemiz bir tarafa gittiği söylendi. Büyük dedemizin bir tanesi Kayseri tarafına diğeri de Adana tarafına gittiği söylenmektedir. Dayı oğullarımızla bulduğumda, bizim köydeki kırlara bulunan çeşmelere, dere sularına verdiğimiz isimlerin aynısını orada da olduğunu bize söylediler. Belkeş çeşmesi/kaniya belkeş, Hatte çeşmesi/kaniya hatte, Hecali çeşmesi / kanya hecali, Şeyhler çeşmesi / kaniya şeyhka gibi...".

Sevidi aşiretinin köylerinin diğer komşu aşiret köylerindeki en önemli tarihsel farklarını da yaptığımız yüz yüze görüşmelerinden de hareketle; bölgeye ilk gelen aşiret olmaları ve bölgedeki en yüksek noktalara yerleşmesi ve aynı zamanda merkezi yönetim noktalarına çok uzak kalmaları olarak gözlemedik. Yaşlılar ilk Sevidi köyü olan Kandil'in tarihinin 400 yıldan fazla olduğu konusundaki mutabık fikirleri vardır. Kesin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekte birlikte aşiret büyüklerinden Derviş koca ve Kazım Camcı:" ... Biz büyüklerimizden duyduğumuza göre bizim köyün kuruluş tarihi hicri olarak 1070 yılıdır" ifadelerini kullanmıştır. Bu konu hakkında başka bir ifade de Ali Şeker: "... Dedem bize köye Sultan Yavuz Selim zamanında geldiği söylemiştir". Aynı zamanda komşu köylerdeki yaşlılarla yaptığımız görüşmelerde de en eski köyün Kandil köyü olduğunu yani Sevidi aşiretine mensup köyler olduğunu belirtilmiştir. Bu durum Sevidi Aşiretine mensup köylerde yaptığımız yüz yüze görüşmelerde yaşlılar bu bölgeye gelindiğinde ve yerleştiklerinde etrafta kimselerin olmadığı ve köylerimizden Konya tarafına kadar büyük bir boşluk olduğunu dair ortak ifadeler söylemişlerdir. Bu konuda aşiret mensubu Yusuf Fener ifadelerini burada belirtirsek "...150 -200 sene öncesine kadar bile hayvanlara sürüler halinde İstanbul'a ya da başka pazarlara satmaya götüren büyüklerimiz bizlere şu ifadeleri kullanmışlar biz hayvanları önümüze katıp gittiğimizde buradan Konya'ya kadar hiçbir köyle karşılaşmadık..." dedi. Bu ifadeler akabinde bölgede nüfusun daha sonraları arttığı söylemeleri yine kaynaklarla uyumaktadır. (Erdoğan, 2004:109)

2.7 Aşiret Köylerinin Kurulması ve İsim Kaynakları

2.7.1. Kandil Köyü

Bölgede Sevidi aşiretinin yerleşmesinden çok önceleri bir Roma yerleşim alanı olduğu kesindir. Gerek ev inşaatların esnasındaki temel kazmalarında ortaya çıkan gerekse çiftçilerin tarla sürerken ortaya çıkan çeşitli mezar taşları veya çeşitli eşyaları ile kayalık bölgedeki mağara evleri de Roma tarihinin varlığı hakkındaki bu olguyu desteklemektedir. Bu konuda Kamil Çorum: "...burası eskiden Rum bölgesi imiş bunu da ilk gelenler Rumlara ait eski çeşmeleri de bulmuş bu çeşmeler üstünde yazılardan hareketle bunların Rum dönemine ait olduğu anlamışlardır. Yakın zamana kadar bu taşlar mevcuttu. Fakat zaman içinde insanlarımız bu taşları çıkarıp farklı işlerde

kullandılar”. Yine Kazım Camcı bu konuda: “... eski evlerinin yapımında yaptıkları her temel kazma da mutlaka Romalılara ait birtakım eşyalar çıkardı. Bu durum köyün en eski mahallesinin tamamı için geçerliydi” ifadesinde bulundu. Aşiret bölgeye geldiğinde yukarıda ifade edilen çeşmelerin ve kaynak sularının başlarına kabileler halinde çadırlarını (gon/kon) kurmuşlardır. Her çeşme ve su kaynağına geldikleri yerdeki çeşme ve su kaynaklarının isimleri vermişlerdir. Zaten bu isimler kendi kabile isimleri ya da kabile büyüklerinin isimleri oluyordu. (Şahpir çeşmesi/kabilesi, Hatte çeşmesi/kabilesi gibi). Ali Temizmermer ise: “...Bizim bu köye gelen ilk kabile Mala Sılıka’ dır. Sonra bu kabileyi Koca, Koyuncu, Çorum, Şeker soy isimleri verdiğimiz kabileler geldi. İlk tüm çadırlar bugünkü çimen köye yakın yerelde kurulmuştur. Sonra da her bir kabile bir su kaynağının yanına çadırlarını kurdu.” ifadesinde bulundu.

Bu çerçevede bölgeye ilk yerleşen Sevidi aşireti için de yukarıda belirttiğimiz gibi aşiret köylerin kuruluş tarihi hakkında net bir tarih yoktur. Aşiretin ilk köyü olarak kabul edilen Kandil köyünün kuruluşu ile ilgili bazı köy büyükleri dedelerinden duydukları tarihleri bizlerle şöyle paylaşmıştır: “... köyümüz hicri olarak 1070 tarihinde kurulduğunu büyüklerimizden dinledik”. Bu bilgiyi Kazım Camcı ve Derviş Koca adlı iki köy sakininden duyduk. Ayrıca Mustafa Şeker (ve oğlu Ali Şeker) babasının kendisine Hasan Şeker’in “...köyün Yavuz Selim zamanında kurulduğunu söylediğini” ifade etmiştir. Yusuf Fener ise: “...Bizim köy diğer köylerden çok evvel kurulmuş olduğunu buna destek olarak bölgenin en büyük beldesi olan Yeniceoba beldesindeki yaşlılar kendilerine sizin köyler bizim köyden 150 sene önce kurulmuştur” ifade etmiştir. Bunu o beldeye inşaat ve çobanlık yapmaya giden diğer yaşlılarda ifadeleriyle teyit etmiştir. Köyün en yaşlılarından olan Mirali Çölcü (1929) ise: “biz küçükken büyüklerimiz köyümüzün üç asır önce kurulduğunu” söylemiştir.

Sevidi aşireti mensupları tam iskana karar verdikten sonra ilk olarak Kandil köyünü ve zaman içerisinde kendinden kopan kabilelerce Çimen Büyükbeşkavak Yeşildere ve sonraları onlardan kimi ailelerce Küçükbeşkavak Çölköy ve Mutlukonak köylerinden oluşturmuşlardır. Derviş Fener: “...Büyük dedem dediğine göre o çocukken daha çok çadırlarda kalıyorlarmış ama yeni yeni evler yapılmaya başlanmış Çimen yaylası (Mevlüt yaylası/Yayla ya Mevlüt) üç köyün ortak yerleşimiydi. Kandil, Büyükbeşkavak ve Çimen köyleri daha çok yaz zamanı bu yaylaya çıkarlar. Daha

sonra bir kısım kabileler yayla olarak yukarı caminin bölgesine gidemiş kış olunca da bizim köyün arka mahallesi yani eski roma yerleşmesinin bulunduğu bölgedeki evlerinde kalmışlar. Kış mevsimi oradan geçirilir çünkü orası soğuktan korunaklı bir yerdi. İlk kurulan köy bizim köyümüzdür daha sonra bizim köyden kopan bazı aileler komşu köyleri kurulmuştur. Bu ayrılmalar zaman sürecinde devam etmiştir. Mesela Mala Bašo ve Mala Çollo aileleri Kandil'den ayrılıp çimene gitmiş ve köyü kuruluşunda yer almışlardır”.

Kazım Üner: “...Bir zamanlar komşu köy olan Kelhasan'a köyüne Büyük Kandil demiştir”. Halil Şeker (d.1938): “... Ben çok küçükken hatırlıyorum köyde 35 tane büyük aile vardı”. Bunun yan sıra kandil köyünde yüz yüze görüşme yaptığımız bütün yaşlılarımız bize köylerinin dedelerinin anlattığına göre, eskiden büyük oranda ormanlık alan olduğunu, söylediler. Kendileri de küçükken meşe ağaçların çok fazla olduğunu bizleri ifade ettiler. Muhtemelen tarım arazisi açmak için bu yeşil alanlar yok edilmiştir. Eskiden Kandil köyü yaylası olan şimdiki Tüfekçipınar köyü zoraki olarak ellerinden alınıp; 1950'lilerde Bulgaristan'dan gelen muhacir verilmiştir. Bu dönemi anlatan ve bizzat sürecin şahitlerinden olan Şerife Şeker o yılları şöyle anlattı:” ... Bulgardan gelen göçmenler geldiği zaman biz yaylaları korkudan boşalttık ve hükümet gelen göçmenleri oraya yerleştirdi. O zaman muhtar Tasso koca idi. Bizlerden yaylaya sahip çıkmamızı istedi fakat biz fazla direnmedik. Daha sonra bölgeye yakın Karataş bölgesinde hayvanlarımız için kendimize yeni yayla alanı oluşurduk. Orada birkaç ahırımız vardı. Yaptığımız ahırların yanında küçük odalar yapıp orada da yatarık...”.

Kandil Köyün ismi kaynağı konusunda köy sakinleri hemfikirdir. Bu da köyün iki ucunda bulunan ziyaret tepelerindeki mezarlar ve oradan yanan ışıklardan kaynaklı olması inancıdır. Köy sakinlerinden Kazım Camcı: “...Köyün ismi tepelerdeki şehit mezarlarında çıkan ışıktan geldiğine dair rivayetler kabul edilmektedir. Bu tepelerde eskiden mezarlar vardı fakat bu mezarların çoğu şu an bulunmamakta hatta bizim yetiştiğimiz dönemdeki mezarların çoğu kibleye bakmakta olduğunu kendim de gördüm. Etrafında ise badem ağaçları vardı” dedi. Yine küçük yaşlarda çobanlık yaptıklarını ifade eden Kâmil Çorum, Hasan Yaran ve Resul Kılıç: “... Küçükken uzun yıllar çok çobanlık yaptık. Ziyaret tepesinde mezarlar vardı. Bu mezarlar duruyordu

taşlara da düzgün bir şekilde idi. Ama daha sonra bu mezarlar bozuldu tahribe uğradı. Bu konuda en büyük merak ışıkların ne zamandan beri yandığıdır. Bu konu köyde yaşayan kimileri bu ışıkların sadece Yunan harbi zamanında ya da o olaydan itibaren yanmaya başladığı kimi her perşembe günü yandığını ifade eder.

Halil Şeker: "...Yunan savaşında iki tepe de ışık varmış".

Derviş Koca: "...iki ziyaret tepesinde ışıklar yanarmış ikisinde de mezarlar vardı ben mezarları gördüm.

Kazım Üner: "... Mezardaki ışıklar perşembe akşamları yanardı ben çocukken bunları gördüm".

Kâmil Çorum: "...eskiden ziyaret tepesine gittiğimizde mezarlar olduğunu görmüştük ve o mezarların dışında zaten taşlar vardı bu mezarlar ve taşlara baktığımızda hem Rumlara hem de Müslümanlara aitti".

Derviş fener: "...Bizim köyün ismiyle ilgili mütevatir olan görüşte olduğu gibi iki tane ziyaret tepemiz bulunmakta ve buralarda ışık yanmaktadır. Bu iki tepeden harp döneminde top atışı yapıldığı söylenmektedir. Yunan askerleri ifadesine göre düşman gözüyle tepeden askerimiz olmamasına rağmen bize tepelerden beyaz elbiseli insanlar ateş açtı oysa onlar Osmanlı askeri değildi. Bu da bu tepelerle ilgili anlatılan ışık olayının mucizevi anlatımları destekleyen bir açıklama olmuştur".

Mıstık Koyuncu ise bu ışıkların için: "Köyümüzdeki iki Ziyaret Tepesinde karşılıklı haberleşme için kullanılan fenerler olduğudur. Bu tepeler arası ışıkla haberleşme Kulu Karacadağ'a kadar devam ederdi".

Şerife Şeker (d.1934): "... kayınpederim Hasan Şekerin anlattığına göre çok eskiden Ziyaret Tepesinde ejderha varmış. Bu ejderha ağzından ateş çıkarırmış ve gözlerinden ışık saçarmış. Kimseyi de tepeye yaklaştırmıyormuş".

Yukarıda ifadelere baktığımızda Kandil isminin tepelerdeki ışıkla ilgili olduğu bununda çok eskiye dayandığını anlamaktayız. Bu olayı yakın dönemle açıklama zordur. Çünkü köy kurulduğu ilk günden beri hep aynı isim ile anılmıştır.

2.7.2. Yeşildere Köyü

Köy sakinlerinden Mehmet Ateşçi köy tarihi hakkında şunları ifade etmişlerdir: “...Bu bölgede olan Kandil, Çimen, Büyük ve Küçükbeşkavak, Çölköy ve Mutlukonak Köyleri bunlar hepsi aynı kökten gelen insanlardır. Bize Sevidi derler. Bizim köyümüz yaklaşık olarak 200 sene önce Kandil’den ayrılmıştır. Buranın en eski köyü Kandil’dir. Biz buraya geldiğimizde Modan aşireti (Haymana tarafı) bu bölgede bulunmaktaydı. Biz dedelerimizden köyün tarihi nereden geldiği, nereye gittiklerini nelerle uğraştıklarını çok dinledik. Özellikle Kandil köyünde tarih konusunda bilgisi çok fazla olan yaşlı amcalardan ben genç yaşımdayken odalarda topladığımızda çok detaylı bilgiler dinledim. İçlerinden eski ve yeni yazıyı okumayı ve yazmayı bilen çok kişi vardı. Bu bölgeye gelişimizde en yüksek, en serin ve suyun en çok bulunduğu yer olması olduğunu söylediler. Dedelerimizin bu yeri bulması hem kendileri hem de hayvanları için, hayvancılıkla uğraştıkları için, hastalıklardan da uzak bir yer olması da önemli bir etken olduğunu söylediler. Her bir kabile bir “çem” denilen küçük su kaynakları yanında çeşmenin yanında çadırlarını kurmuştur. Birbirine yakın olan bu çadır öbekleri halinde uzun süre yaşamışlardır. Karafakih ve sonradan Mevlütler yaylası olarak adlandırılan bölgedeki yayla ortak olarak kullanılan yayla olmuştur. Bölgenin tapusu bir fermanla alınınca bizim kabilelerde bölgenin artık resmen de kendilerine ait olduğu için, yavaş yavaş evlerini inşa etmeye başlamışlardır. Aşirete ait farklı köylerde bu esnada oluşmuştur. Bu durumun şekillenmesinde Osmanlı devletinin iskanlaştırma politikaları da etkili olmuştur. Zaman içerisinde Kandil’den kopan birkaç kabile diğer köyleri kurmuştur. Mesela Kâhya kabilesi Kandil’den ayrılarak Büyükbeşkavak köyünü kurmuştur. Bu aile Kandil köyündeki Kara (Başoda), Körsülo (Camcı) ve Şahperi (Şeker) kabileleri ile akrabadır. Hatte (Koyuncu) kabilesinden olan bazı kişiler de Çimen/ Karafakılıyı /Yeşildere adlarıyla kurulan köylerin kuruluşuna katılmıştır. Bu yeni köylerden de Çölköy ve Küçükbeşkavak köyleri ve bazı yaylalar kurulmuştur. Ayrıca mecburi iskân kânunu öncesinde Karafakıhlılar bazen Sivas taraflarındaki yaylalara kadar gittiği söylenmekte. Örneğin uzun yayla tarafında kendi adlarıyla bir cami bile yaptıklarını dedelerimiz tarafından bizlere söylenmiştir”.

Köyün şu anki ismi alması ile ilgili olarak Mehmet Ateşçi: “Kandil ve Çimen köyü eski isimleriyle hep kalmıştır. Büyükbeşkavak, Küçükbeşkavak Çölköy ve Mutlukonak köylerinin isimleri zaman içerisinde değişmiştir. Bizim köy yani Yeşildere ise ilk isim olarak ortak yayla olan Karafakıhlı ismini almış. Sonraları da uzun süre Mevlütler yaylası olarak anılmıştır.1990 da ise Yeşildere ismini almıştır. Komşu köylerin yaşlıları halen bizim köye Mevlütler yaylası derler. Bir dönem bağımsız bir köy iken komşu köyümüz Büyükbeşkavak köyünün belde statüsünü kaybetmemesi için onlara bağlandık. Ama daha sonra Büyükşehir Belediyesi kanunu çıkarınca beldeliklerini kaybettiği gibi biz de statümüzü kaybetmiş olduk. Şu anda muhtarlık olarak oraya bağlıyız ve bir mahalle olarak kaldık”dedi.

2.7.3. Büyükbeşkavak Köyü

Köy sakinlerinden Nezir Ünlü (d.1950) köy tarihi ile ilgili olarak: “... Kahye kabilesiyle Kandil'deki Başoda aileleri akrabadır. Onlar yaklaşık 250-300 yıl önce Kandil'den ayrılıp buraya gelmişler ve köyü kurmuşlar. Bölgedeki ilk cami köyümüzde yapılmıştır. Yapanlar da Karafakihler'dir. Uzun zaman zarfında bütün komşu köylüler cuma günü cuma namazı kılmak için bu camiye gelirlerdi. Eskiden Çimen yaylasında hepimiz beraberdik. O vakitler Terikan aşireti ile sıkıntı yaşamışız. Ama onları buradan padişah fermanı uzaklaşmış ve Tepeköy Çatak mıntıkasına gitmişlerdir. Köyümüzde 1914'ten sonra macir (muhacir) dediğimiz Erzurum'dan gelenler olmuştur. Duymaz ve Bayer aileleri Erzurum'dan gelmiştir Urfa'dan gelenlerden Çöl yaylasına gidenler de olmuştur. Bu aile Çetinkaya ailesidir. Terikan aşiretinden iki ailede Boyaskı köyünden sonradan bizim köye gelmişlerdir.

Bir başka köy sakini İbrahim Takipçi (1940) köy tarihi ile ilgili olarak: “...Sevidan olarak Aksaray'dan gelmişiz. Gelen her bir aile bir suyun başında çadırlarını kurmuştur. Babam delikanlılık döneminde köyümüzde 80 hane var diyordu. Çölköy, Kirlilik yaylası ve Yeşildere ve Küçükbeşkavak'tan bizden ayrılmadık” dedi.

2.7.4. Çimen Köyü

Çimen köyünden Celal Baş ile yaptığımız görüşmede köy tarihi hakkında şunları paylaştı: “Bizim köyümüz Kandil köyünden ayrılarak kurulmuştur. Köyün büyük bir kısmı Aksaray Ekecik'den gelmiştir. Bunun yanı sıra sonradan Diyarbakır

Silvan'dan ve Ağrıdan gelenlerle olmuştur. Köyümüzün gelenek ve görenekleri diğer komşu köylerle aynıdır. Köyün ismi kurulduğu günden beri hep Çimen Köyü olarak anılmaktadır. Bunun da sebebi etrafının yeşil olmasından ve otlak arazinin çok olmasıdır. Köyümüzden birinci Cihan harbine ve Yunan harbine gidenler olmuştur. Bazıları şehit olmuştur. Bu isimlerden hatırladıklarım Rüstem Çalış, Mevlüt Çimen, Mahmut Kılıç ve Hamit Baran'dır. Denbeç/Şareci olarak bilinenler Ahmet (kordi) Çalış ve Mehmet oğlu Ali'dir (memoye Elo). Havva salman ise (1936) “dedelerimiz uzun süre çadırlarda yaşadıklarını bize söylediler. Bu çadırları suyun olduğu serin yerlerde yapmışlardır. Her bir kabilenin bir su kaynağı varmış”.dedi

2.7.5. Çöl Köyü

Köy sakinlerinden Tevfik koyuncu (d.1945) köy tarihi hakkında şunları paylaştı: “biz 1870'li yıllarda Aksaray'dan gelen son Sevidi ailelerindemiz. Büyük dedem Ahmet Koyuncu ailesi ile Hüseyin Çöl ailesi buraya gelip yerleşmişler ve böylece köyün tarihi başlamıştır. Sonra buraya su kaynaklarının artmasıyla komşu Beşkavakköyünden Baran, Yorulmaz, Başçıftci ailelerinden gelenler oldu. Akabinde yine komşu köylerden ve Adıyaman, Diyarbakır ve Erzurum'dan yeni ailelerde geldi. Çöl köyü 1954 yılında bağımsız bir muhtarlık oldu. Köyün ismi ilk geldiklerinde çok az su olduğu için çöl yaylası olarak anılmış. Sonra da bu isimlendirme köyün adı da olmuştur.

2.7.6. Küçükbeşkavak Köyü

Bu köyün tarihi için Mahmut Altunpınar babası olan ve 2023 'te vefat eden Seyit Altunpınar'dan (1933) duyduğu bilgileri bize aktarmıştır. Bu bilgilere göre: Köyün kuruluşu 1800'lerin sonuna dayanır. Bu köyün kuruluşunda yer alanlardan bölgeye ilk gelen gruplar ilkin Büyükbeşkavak ve az bir kısımda Çöl köyüne yerleşmiştir. O dönemler Küçükbeşkavak bölgesi yayla olarak kullanılıyormuş. Bölgeye sonra da gelen Mehmet Ali Beyin Osmanlı devleti yöneticilerinde tanıdıkları olduğu için ilişkileri iyiymiş. Sevidi aşiretinin Terikanlılarla olan sorunlarının çözümünde aşirete yardım ederek İstanbul'dan lehte bir ferman getirmesi sonrası aşiret Küçükbeşkavak yaylasını ona vermiştir. Mehmet Ali Bey Küçükbeşkavak yaylasına yerleşince Büyükbeşkavak köyünden (Altunpınar, Üçpınar...vs) birkaç aileyi ve

Aksaray bölgesinden bazı akrabaları çağırıp yerleştiriyor. Kısa bir zamanda köydeki hane sayısı arttırmıştır. Bu köyde yaşayan ailelerin Aksaray'daki akrabaları Çavdar ve Gökkaya köyünde yaşamaktadır. Bu köyler ile bağlantılar hala devam etmekte olup kız alıp verilmekte, taziyelerde birbirine gidip gelinmektedir. Bu şekilde Aksaray'da kalan aşiret kısmı ile Cihanbeyli bölgesinde yaşayanlar arasında bağlantı bu köy sayesinde devam etmektedir. Köyde Biliki ve Terikan aşiretine mensup olan aileler de vardır.

Küçükbeşkavak köyünün ismi kısa dönemler halinde Sarıbeşkavak ve Yeşilmısır olsa da Küçükbeşkavak olarak Cumhuriyet tarihi boyunca kalmıştır. Geçmiş dönemlerde komşu köyler bu köyü için Memeteli köyü derlerdi.

2.7.7. Mutlukonak Köyü

Köyün kuruluşundan yakın bir zamana kadar uzun yıllar muhtarlık yapan Nuri Ateş köyün tarihi ilgili olarak şunu söyledi: "...köye ilk gelenler tıpkı komşu köydekiler gibi Aksaray Ekecik'ten gelmiştir. Daha sonra 1951 de köyümüzde muhacir dediğimiz Ağrı ve Erzurum'dan gelenler oldu. Bu aileler Çatak köyünden bizim köye geldiler. 1997 yılında kadar köyümüz Çimen-konak yaylası ismiyle Çimen köyüne bağlıydı. 1997 yılında Cihanbeyli kaymakamlığına bir dilekçe vererek ayrı bir muhtarlık olmak istedik. Dilekçemizin kabulü sonrasında köyde yapılan referandum sonucu herkes evet oyu kullandı. Köyün bu desteği ile köy statümüz Ankara da resmileşti. Köyün yeni ismi köylülerin tercihi ile Mutlukonak oldu.1998 yapılan ara seçimle bağımsız muhtarlık olduk. O dönem köyün nüfusu 600-700 arasındaydı. Adet ve geleneklerimiz diğer komşu köylerimize aynıdır" dedi.

2.8. Köylerin Yakın Tarihi

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Sevidi aşiretinin köyleri büyük oranda kurulmuştu. Bu zaman zarfında köylerdeki insanlar büyük oranda geçimlerini hayvancılıkla sağlamışlardır. Kısmen tarım faaliyetleri de başlamıştı. Bu dönemde bağlı olunan ilçe merkezi sürekli değişmiştir. Bu konu hakkında Derviş fener şunu söylemiştir: "Köyümüz dedelerimiz zamanında bir süre Sille'ye daha sonra Kadınhanı bağlıydı. Hatta babam bir dönem Kadınhanı da askerlik yapmış oradan da Hatırlı köyüne geçmiştir. O vakitler popüler olan tatar yüzlü Ali Fuat

Paşa ilçeliği Böğrüdelik köyüne sonra da bugünkü Cihanbeyli merkeze almıştır. Bu konu hakkında Cihanbeyli kaymakamlık sayfasında ise şu ifadeler yer almaktadır: “Cihanbeyli'nin ilk adı Esbikeşan'dır. Daha sonraları "İnevi" adını almış ve uzun yıllar İnevi adını taşımıştır. Esbikeşan İlçesi ilçelikten bucaklığa, bucaklıktan ilçeliğe çok kez yer değiştirmiştir. Böğrüdelik Köyüne Canbegli Aşireti yerleşir. Böğrüdelik 1928 yılında ilçe merkezi olur. Cihanbeyli de "Mürseli Efendi" Nahiyesi adını alarak bu ilçeye bağlanır. 1929 yılında Böğrüdelik'ten ilçelik kaldırılır, Mürseli Efendi Bucağı ilçe olur. Böğrüdelik'te bulunan Canbeyli Aşiretinin adına uygun olarak Mürseli Efendi adı Cihanbeyli'ye dönüştürülür” (<http://www.cihanbeyli.gov.tr/tarihce> son erişim tarihi: 18.05.2024).

Osmanlı devleti bu yıllarda Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı savaşına katılmıştır. Akabinde başlayan Kurtuluş Savaşı döneminde köylerden askere gidenler çok olmuştur. Bu dönemle ilgili olarak anlatılan birçok olay ve hikâye vardır. Ekonomik zorluklarında arttığı bu dönemde askere gidenlerin çoğu uzun süre köyelerine dönememişlerdir. Çeşitli cephelerde hayatını kaybedenler olduğu gibi mesela Yemen veya Irak cephelerinde esir düştükten sonra çok uzun yıllar sonra köyelerine dönenler de olmuştur. Sevidi aşireti köyelerinde yaptığımız yüz yüze görüşmelerde bu konularla ilgili bizlere çok ilginç ve dramatik konular aktarılmıştır. Bu uzun savaş dönemi her alanda zorluklar yaşattığı bir dönem olmuştur. Mesela Balkan Savaşları'na katılan bir kişi köye dönmeden Birinci Dünya harbine katılmıştır ya da birinci dünya harbine katılan bir kişi daha terhis olmadan yani evine dönmeden farklı cephelerde Kurtuluş Savaşı'nın için kaldığı söylenmiştir. Sevidi aşireti köyelerinden şehit olmuş askerler vardır. Bunların bir kısmı resmi kayıtlara geçmekte bir kısmı da maalesef kayıtlara düşmemiştir. Köylülerle yaptığımız bu görüşmelerde hayatlarını kaybedenlerle ilgili bizlere çeşitli bilgiler paylaşıldı. Aşiret köyelerinin kurulduğu mıntıka Konya'nın Ankara sınırı yani Haymana bölgesinde olmasından dolayı özellikle Yunan harbinde çok hareketli bir yer olmuştur. (Bilici, 2004:29 aktarılan haritada ekler kısmında sunulmuştur. Savaş mıntıkasına yakınlığı göstermektedir. Kippert'e ait haritalar o zamanlar tüm dünya tarafından kullanılmaktaydı).

Köyde görüşme yaptığımız her kişinin bu harple ilgili büyüklerinden duydukları birçok bilgi mevcut. Genel anlamda Yunan askerleri bizim köye kadar gelmişlerdir. Ama çok ilginçtir ki o dönemlerde idari taksimat gereği Konya Ankara sınırlarının Çatak, Toyçayır ve Alahacılı köylerinden geçtiği için bu taraf yani Sevidi aşiretinin olduğu taraf Konya diğer tarafta Ankara toprakları oluyordu. Yunan askerlerinin bu durumu dikkate aldıkları görünmektedir. Çünkü yapılan paylaşım anlaşmalar gereği İtalya, Konya'yı kontrol altına alacaktı. Dolayısıyla Yunanlılar Konya sınırlarına girmemeye dikkat etmişlerdir. Bununla ilgili anlatılan bir rivayet vardır o da şöyledir: “Yunan askeri birlikleri Ankara'ya doğru ilerlemektedir. Alahacılı Çatak arasındaki bir mevkiye doğru yaklaşan ve Kandil köyü içinde tehlike yaratan bu gelişme esnasında Yunan ordusuna ait bir grup asker yolu karıştırmıştır. Bu esnada yolda karşılaştıkları bir çobandan rehberlik amaçlı yardım istemişlerdir. Bu çoban ordunun kurtuluş savaşını yürüten orduya zarar verilmesinin önüne geçmek ve onların harekâtını biraz da geciktirmek için bu birliği ters istikamete Konya sınırına doğru getirmiştir. Yunan askerleri çobana hareketlerinden şüphelenmişler ve çobanın kendilerini kandırdıklarını farkına varmışlardır. Bunun üzerine çoban oracıkta öldürülmüştür. Bu çoban Toyçayır (Moda) köyünden Ali Köse ailesine mensup biriydi (Kâmil Çorum, Derviş Fener).

Bir diğer rivayette ise yüksek noktaları kontrol altına almak isteyen Yunan ordusu Kandil Çatak arasındaki Ziyaret Tepesi'ne gelmiştir. Akşam vakti bu tepenin kontrolü için harekât yapmayı düşünmüşler. Fakat Yunanlıların tepe boş olmasına rağmen bundan vazgeçmişler. Köylüler bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Yunan orduları tepelerin boş olduğunu düşünmüş çünkü bölgede Osmanlı birlikleri yoktu. Ama akşam hareket etmeden önce Ziyaret Tepesinde beyaz elbiseli adamları gördüklerini söylemişler ve rotaların değiştirmişlerdir. İşte bu olay halk arasında Ziyaret Tepesi ile ilgili olarak anlatılan gizemli veya mucizevi hikayelere eklenmiş ve milli mücadele dönemindeki manevi bir olay gibi algılanmıştır. Çünkü orada bulunan mezarlardaki insanların meleklerle birlikte düşmanı korkuttukları inancı mevcuttur (Mir Ali Çulcu, Derviş Fener, Kamil Çorum)

Sevidi köylerinden I. Cihan Harbi ve Kurtuluş Savaşına katılanlarından bilinen bazı isimleri yüz yüze görüşmelerde Derviş Fener, Nezir Ünlü ve Mehmet Ateşçi şu şekilde aktarmışlardır:

“...Meheke Mistike, Ahmet Üner ve Taso Koca Kut’ul Amare savaşına katılmışlardır. Moddo Eken ve Ahmet Fener Yemen savaşına katılmışlar ve orada 7 sene kalmışlardır. Osman Süner ve Hasan Şeker, Çanakkale cephesinde ve batı cephesinde savaşmıştır. Mevrit Beyin iki kardeşi olan Amir ile Hamit idi ikisi de Çanakkale Savaşı’nda şehit olmuşlardır. Bayram (Beyrik) Ünlü Çanakkale savaşına katılmıştır...”

Mehmet Ateşçi: “... Çanakkale ve diğer bazı savaşlar ki bunun içinde Rus harbi de var şehit olmuş bizim köyden ve diğer komşu köylerden farklı kişiler de vardır. Kimisi resmi kayıtlarda yer bulmamıştır ama biz onları biliyoruz. Mesela dedelerimizden Yemen Cephesinde ve Kut’ul Amare’de şehit olanlar var. Yemen cephesinde yenilgiden sonra ingilizler tarafından Arabistan bölgesindeki esir kamplarında yedi yıl kaldıktan sonra köyüne geri dönen Osman Ağa (Oske gûri) adlı dedemiz vardı. Onlar bir grup esir ile yürüyerek tabii ki güç bela köylere dönmüşlerdir. Biz küçüklüğümüz de bu dedelerin başından geçenleri sabahlara kadar dinlerdik. Başından geçenleri çoğu zaman ağlayarak anlatırdı”.

Bu savaşlara katılan ve uzun süre cephelede kalan büyüklerin döndüklerinde çok hatıraları olmuştur. Bunlardan birkaç tanesini aktarmak tarihe kayıt düşmek açısından önemlidir. Bunların bir tanesi kayınpederi savaşa katılan Şerife Şeker paylaştığı bir hatıra şu şekildedir: “...kayın pederim Hasan şeker hem Çanakkale Savaşı’na katılmış hem de Yunan harbine katılmıştı. Lakin savaşlar çok uzun sürmekte bu zaman zarfında cephe düzeni (Eskişehir-Kütahya savaşları sonrası) ordu birlikleri dağılmış kayınpederim savaş bittiği zannederek aynı cephede kendi köylüsü ile köye dönmüş. Dönüş yolunda yiyecek olarak hiçbir şey bulamamışlar. Zor günlerde lazım olur diye üç tane altını varmış. Bir köye varmışlar tandırda ekmek yapan bir kadından para karşılığı ekmek istemişler. Ama kadın siz asker kaçağısınız diye vermek istememiş. Onlarda yola ekmeksiz susuz bir şekilde devam ettikleri gibi altınlarının başına bir şey gelmesin diye arkadaşıyla beraber altınlarını yutmuşlar ve nihayetinde

köye dönebilmişler. Birkaç hafta sonra köye gelen askerler onu tekrar askere çağırmiş ve gitmiştir. Kendisi İnönü savaşlarında İsmet Paşa kendi elleriyle ayran ikram etmiştir. Toplamda 7 yıl askerlik yapmıştır”.

Bir diğer hatıradada babası Yemen Cephesine katılan Derviş Fener ait: “...Babam Ahmet Fener 8,5 yıl askerlik yaptı. Bunun yedi senesi Yemen savaşıdır. Yemen savaşı bittikten sonra üstü başı yırtık bir şekilde içinde bir çuvalı başına geçirip bir grup askerle ve başlarına gelen bir sürü bela ile zar zor yürüyerek köyüne varabilmiştir. Döner dönmez bu defa da Yunan harbi için askere çağırılmış ve kurtuluş Savaşı’na katılmıştır. Afyon İzmir bölgesinde savaştı.1,5 yıl da orada kaldı. Cephe kapanınca Kadınhanı ve o zaman yeni bir ilçe olan Hatırlı da az bir süre daha askerlik yapıp eve dönebilmiştir”.

Mir Ali Çölcü de babasından aktardığı bir anıda: “... Babam bana Şehbizini bölgesinde Gare Mange de bugünkü Cihanşah köyü civarında Yunanlıların ile askerlerimiz çarpıştı dedi”.

Milli mücadele döneminde birçok isyan ya da eşkıyalık faaliyetinin ortaya çıktığını biliyoruz. Bunların çoğu mili mücadeleyi yürüten Büyük Millet Meclisi’ni çok zor durumda bırakmıştır. Bastırılması bir hayli güç olmuştur. Genelde 1919 -1921 yılları arasında çıkan bu isyanların Anadolu birçok yerinde olduğunu biliyoruz. Yine bu isyanlar kadar büyük olmasa da Haymana ve etrafındaki bazı bölgelerde küçük çaplı isyanların ve çete faaliyetlerinin olduğunu da görmekteyiz. Bunların birkaç tanesi bölge civarında etkisi olan Çerkez Ethem adına adam toplayan Muhacir Musazade Abbas Çetesi (Van bölgesinden Kelhasan köyüne sonradan gelmiş birisidir), Eşkîya Memo Çetesi, Heci Buhurci ve Mustafa Tozo çetelerinin faaliyetleridir (Uçak, 1985:96, 97).

Biz Sevidi köylerine de etkisi çokça olan Mustafa Tozo ve çetesini ile ilgili köylerde çok bilgi olduğundan bu çeteye ilgili özet bir paylaşım yapmakta fayda olacağı düşüncesindeyiz. Bu bilgi kayıtlarından şunlar geçmektedir: “... Mustafa Tozo Haymana Tepeköy’de doğdu. Babayığit birisiydi. Balkan savaşlarına katıldı. Savaş bitince köyüne dönmüştür. Tekrar askere alınmak isteyince firar ederek diğer asker kaçaklarıyla eşkıyalığa başlamış ve dağlara çıkmıştır. Kısa bir süre sonra yakalanarak

hapse atılmıştır. Sakarya savaşı sırasında cezaevindeki 400 tutuklunun Kayseri'ye aktarılması esnasında kaçmayı başarmıştır. O zamanlar milli mücadele dönemiymiş ve Yunan harbi vardı. Bu esnada Cumhuriyetin ilanından sonraya kadar iznini kaybettirmiştir. Çetenin içerisinde diğer elebaşılardan ise, yine kendi köylüsü olan Mülazım, Haymana'nın Mucoklu köyünden Bekir Ali Perzeli, Haymana Boğazkaya köyünden Halil Deli Pepe'dir (Deli Helo diye bilinir). Bu çetenin içinde Çimen ve Beşkavak köylerinden de birer kişinin olduğu söylenmektedir. Çete ile ilgili birbirinden farklı çeşitli hikayeler anlatılmaktadır. En ilginç olanı bu çete elebaşılarının nasıl ele geçirildiğini ve öldürüldüğüne dairdir. İlk iddia Mustafa Tozo'nun ve arkadaşları bir düğün evinde kısıtılıp bütün çete mensuplarının öldürülmesidir. Diğer bir hikâyeye göre çetenin bir hâkimi ve ailesini pusuya düşecek öldürmüştür. Ardından emekli jandarma Teğmen Halit Bey'in verdiği bir davetiye katıldılar ve orada etkisiz hale getirilmiştir..." (Uçak, 1985:98-99).

Bu anlatılan hikâyelerin yanı sıra kendi köylüleri tarafından olayın farklı gerçekleştiği anlatılmıştır. "Mustafa Tozo ve beş adamı Polatlı'nın Karsak köyünde göçebe Ayşe obasına saldırmışlardır. Kadın zengin ve varlıklıymış. Bütün servetini kaçırmışlardır. Kadın kendisi Ankara'ya giderek Tozo ve arkadaşlarını şikâyet etmiştir. Söylediğine göre bizzat Mustafa Kemal Atatürk bu eşkıyaların yakalanmasını istemiştir. Bu talep üzerine Haymana kaymakamı ve jandarma komutanı ve Bala jandarma komutanı Mülazım Bey 60 atlı ile yakalama operasyonuna başladılar. Bu esnada kaymakam, elebaşılardan yakalanmazsa eğer yani operasyon konusu başarılı olamazlarsa Tepeköy, Boğazkaya Çimen ve Çatlak köylerinin sürgün edileceğini söylemiştir. Bu 60 Süvari yanlarına Çimen köyünden Mevlüt beyi ve Tepeköy'den Mehmet Efendi yanına alarak iz sürmeye başlamışlardır. En sonunda altı eşkıya Palanca köyünde Mehmet Han'ın odasında sıkıştırılmıştı. Kaymakam ve ağalar bu altı kişiye; af çıkmıştır ve teslim olmaları istemiştir. Fakat teslim olduktan sonra hemen sonra beşi evlerin önünde, mülazımını adlı kişiyi önce yanlarına alıp götürseler de Tepeköy mevkinde infaz etmişlerdir. Olayı kendi gözleriyle gördüğünü söyleyen ev sahibinin oğlu Hacı Hatip Yıldırım bu olay müteakip kaymakam ve jandarmaların evlerinde yemek yediklerini sonra ibret-i alem olsun diye bu insanların cesetlerini köy köy dolaştıklarını daha sonra Haymana'ya götürüp üç gün meydanda ibreti alem olarak

sergilendiğini söylemiştir... En nihayetinde bu çete 1924 yılında etkisiz hale getirilmiştir (Uçak, 1985:98-99)

Bu konu hakkında yüz yüze görüşme yaptığımız kişiler kendi köylerinde ele başı deli hello çok namlı olduğu ve çetesinin de çok güçlü olduğu ifade edildi. Onun çetelik faaliyetleri hakkında Kamil Çorum, Memmet Takipçi ve Mehmet Ateşçi'den dinlediğimiz hikayenin özeti şudur: "...Konak merkezinde deli hallo bir çete reisiydi. Birçok köyde haklarında şikâyet vardı. Bir türlü yakalanamamışlardı. En sonun Palancı köyünde yakalanmıştır. Başı kesilerek öldürülmüştür" dediler. Mutlukonak köyünden Nuri Ateş ise; "dedem Mehmet Ateş bize anlatırdı, Delo Helo ile bir dönem arkadaşmışlar ama daha sonra bazı sıkıntılar çekmiş askerler tarafından kursuna dizilmiş diye anlatırdı". Büyükbeşkavak köyünden İbrahim Takipçi (1940) ise: "... babam 97 yaşında ölmüştür. Kendisi bu olaya şahitlik etmiştir. Ve bana dedi ki, yakalanan ve kafası kesilen çete başlarının cesetleri köy köy dolaştırıldı ve bizim köye de getirildi. Yakalanmasında Mevlüt ağanın yardımı olmuştur dedi". Mevlüt beyin yardımı hakkında Mehmet Ateşçi: "...Eşkıya deli hallo ve Mıstoyu Tozu Mevlüt Bey yardımıyla yakalanmıştır. Sonraki dönemlerde devlet ona kaymakamlık gibi bazı tekliflerde bulunmuşsa da o bu mevkileri kabul etmeyip köyde kalmayı tercih etmiştir" dedi. Celal Baş ise; yardım konusunda Çimen-Beşkavak bölgesinden Mevlüt Bey yanı sıra Kandil köyünden Osman Kılıç (Del Oso) Şerefli'den Osman Gebelek, Kelhasan Köyünden Osman Kato gibi kişilerin de yardımının olduğunu söyledi.

Anlatılması gereken bir diğer önemli olay da 1800'lü yılların ikinci yarısında Sevidi aşireti köylerinin kuruluş sürecinde yaşanan bir olaydır. Bu olay da kendi buldukları bölgeye yakın bir yere Terikan aşireti mensuplarının gelmesidir. Öyle ki bu aşiretin o zamanki öncü kişilerin hem kavgacı olmaları hem de kendi bölgelerini tehdit etmeleri üzerine uzun süre sıkıntı yaşamışlar. Bu sıkıntılar iki aşiret arasında asında büyük bir çatışma riskini yaratmıştır. Fakat Sevidi aşireti mensupları sükunetlerini koruyarak kendi aralarında istişare yaparak ve içlerinden bir heyet oluşturup bu işi resmi yollarla halletmek istemişlerdir. İstişare sonucu oluşan heyet kendi aralarında yol ve hediye masrafları için para toplamışlar ve ferman almak için İstanbul'a gitmişlerdir. Bu konu hakkında görüşünü aldığımız köylülerden Kamil Çorum, Mıstık Koyuncu, İbrahim takipçi ve Mehmet Ateşçi şunları ifade ettiler: "...

Bunun üzerine oluşturulan heyet ferman almak için Mehmet Ali bey önderliğinde (M.K. heyet başındaki kişinin Hasan Ağa olduğunu söyledi) İstanbul'a gönderilmiştir. Muhatap olacakları paşa ile bir türlü görüşemiyorlarmış. Onların bu durumuna şahitlik yapan birisi Paşanın karısına ulaşırlarsa onun eşini kendileriyle görüşmeye ikna edebileceğini söylemişlerdir. Bunun üzerine getirdikleri parayla paşanın karısına güzel bir halı almışlar. Bu halıyı paşanın evine götürüp hediye etmişler. Paşanın eşi onları dinlemiş ve olayı eşine iletmiştir. Paşa bunun üzerine onları çağırmış onlarda bir güzel dertlerini anlatmışlar. Nihayetinde kendi bölgelerini tapusunu ayrıca kendilerini rahatsız eden Terikan aşiretinin oradan uzaklaştırılmasına dair bir ferman alıp dönmüşlerdir. Yanlarına bir grup askerle köye gelen komutan ferman gereği Terikan aşireti liderine fermanı okumuş ve bu bölgeyi terk etmelerini emretmiştir. Reisleri de bu ferman karşısında çadırlarını toplattırıp Haymana bölgesine doğru gitmiştir.

3.Aşiret Köylerinde Sosyal Hayat

3.1. Günlük Hayat

Tüm ev halkı sabahları erken kalkarmış. İlk ahırdaki işleri ve varsa bağ-bostan işleri yapılırmış daha sonra sabah kahvaltısı olurmuş. Kahvaltıda daha çok çorba içilirmiş. Ahır işi kadın erkek arasında paylaşıldı. Sonra da koyunların kırdan dönmesiyle sağım işleri başlarmış. Harman vakti mercimek kimyon yolması yapılırdı. Harman en az bir ay sürermiş. Kadınlar harman vaktinde erkeklere işlerde yardım ederdi. Bu süreç sonrasında bulgur yapılır, buğday dövülür, tereyağı tuzlanır, çökelek postlara konulur, tarhana yapılır, erişte yapılır, erik ve kayısı kurutması gibi diğer kış hazırlıkları yapılırmış. Kış aylarında çok kar yağdığı için neredeyse her gün dama çıkılır karları kürtün (kar süpürme) yapılırdı. Erkekler erkenden kalkıp; kar küreyip yol açarlardı. Bu yollardan ahıra ve kışın donmayan çeşmelere hayvanları götürürlermiş. Isınma için daha çok evin giriş odasında ocak yakılırdı. Evlerde pek soba yoktu. Üşümek için kat kat elbise giyilirmiş (Mir Ali-Eyşik Çulcu, Havva Salman, Şerife Şeker)

“Ben çok çalışkan bir kızdım. Erkek işlerini de yapardım. Buğday toplamaya giderdim. Sap toplar ve “dugan” (buğdayın başaktan ayrılması işi) yapardım. Koyun ve inek sütünü karıştırıp kendimize yağ ve çökelek yapardık. Ekmek yapma sürekli yaptığımız işti. Kış hazırları tüm komşuların yaptığı aynı işeri biz de yapardık” (Havva Salman).

“...çalışkanlığım çok meşhurdu. Herkes beni örnek bir gelin olarak gösterirdi. Özellikle kayınpederim benimle çok gururlanırdı. Evin işi çok fazlaydı. Öyle ki hem kendi işlerimi hem de eşim tek erkek çocuk olduğu için erkek işlerini de yapardım. Harman vakti çok tınaz (ezilmiş buğdayın başaktan ayrılması için rüzgâr ve atkı yardımıyla havaya savrulması) yaptım. Genelde yapılan işler ev işleri, ekmek yapımı ve ahır işleriydi. Ekmek yapımını daha ekmek tam bitmeden yapardık. Çünkü bize ekmek dayanamazdı nüfusumuz çok kalabalıktı ve çobanlarımız da vardı. Ayrıca bizim evde dış oda da (misafir odası) olduğu için misafirler eksik olmazdı. Oda yaz kış hep dolu olurdu. Kimi zaman misafir odalarında yer kalmazdı. At arabasıyla gelenler arabaların altında bahçemiz içinde yatarı. Kimseyi boş döndürmezdik gelen

misafirleri akşam yatak yorgan verirdik, karınları doyururduk, sabah erkenden daha ezan okumadan kalkardım. Ben ekmek yapardım. Kayınvalidem çorba pişirdi. Sırasıyla misafir gruplarını yolcu ederdik. Gelen deve kervanlarındaki misafirler; sorengci (ince/bitkisel boya satan) kallengci (kalaylama işi yapan), koşkal (ayakkabı tamircisi), katrenkçi (katran satan ve katranı süren) gibi insanlardı. Onlar gittiği zaman da onların yattıkları çarşafı akşama kadar elimle yıkardım...Biz inek sütü ve koyun sütünü karıştırırdık. Üstte kalan yağı toplardık onu yağ yapmak için “avrence” (süzme için kullanan ince bez torbası) koyardık. Daha sonra sütü büyük “sitillere” (büyük kazan) koyardık. Sitile 6,5 teneke süt girerdi. Onu kaynatır yağ ve çökelek yapardık. Sonbahar geldiği zaman yaptığımız yağları büyük tepsilere koyar ve bunu hamur gibi yoğrardık. Yağı güzelce kovalara çökeleği ise postlara koyardık. Bu postların altında iseelediğimiz ince kumları koyardık. Böylece yağ ve çökeleğimiz satışa hazır olurdu. Özellikle benim yaptığım yağın ve çökeleğin devamlı müşterisi olurdu... Tüfekçi köyü bizim yaylamız iken (1955 öncesi) bazı evlerin süt makinesi vardı. Bizim aldığımız ilk süt makinesi benim ilk çocuğumla yaşittir ve hala depomuzda durmaktadır. (Şerife Şeker)

Kadın kıyafetleri şalvar, heftan, fistan, boydan, entari, teramus, poşi, şalareş (Şal), kıtan (beyaz başörtü), kurtuk-a kadife (kadifeden yapılmış üst kıyafet), cill (cübbe tarzı kolsuz kıyafet) gibi biraz çok katlı ve renkli şekilde iken erkekler biraz sade olurdu; kollo (kafadan geçirilen kolsuz bir üst kıyafet), ceket, gömlek, geniş pantolon, yelek, kazak, şapka olurdu. Ayaklarda ise; siyah lastik, çarık ya da galoş olurdu (Kâmil Çorum, Adile Doğan, Şerife Şeker).

3.2. Çocuk

Konya'da meskûn Sevidi aşireti köylerinde yaşlılarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde evliliklerin erken yaşlarda (15-18) olduğunu görmekteyiz. Bunda da köylülerin en büyük geçim kaynaklarının hayvancılık üzerine olması ve evlerde yapacak işin çok olması gibi etkenler ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla erken yaşta evlilik erkenden çocuk sahibi olmak demektir. Konuştuğumuz yaşlıların ortalama 8-10 kardeşli oldukları kendi çocuklarının sayısı da yine o civarında olduğunu ifade ettiler.

Gerçekten de günlük yapılan ev işlerine, ahır ve tarla işlerine baktığımızda bu kadar çok çocuğa ihtiyaç duydukları da görülmektedir. Hamile kadınlar belli bir döneme kadar ev işlerini yapmaya devam ederlerdi. Doğum yaklaştığı zaman hamile gelin dikkatlice takip edilirdi eğer doğum yaklaştı ise köyde ebelik işlerinden anlayan birisi varsa eve çağırılırdı (Şerife Şeker). Bazen de doğumu sıkıntılı olduğu düşünülen gelinler at arabasıyla dolaştırıldığı söylenmiştir (Kâmil Çorum).

Yeni doğan bebek az bir su ilk gün yıkanmış. Bebeklerin yıkanmasından önce çocukların koltuk altları ve bacak araları az tuzlu suyla da yıkanmış. Sonrasında “kundak” denilen adı verilen çocukların bir bezle sıkıca sarılıp örtülmesi yapılmış. Yeni doğan çocukların göbeklerine kına yakıldığı söylemiştir. Çocukların altına kimi zaman toprak ısıtıp konulurdu. Çocuklar ağlamasının önüne geçmek için daha çok küçükken ağızlarına lokum tutulmuş (Havva Salman, Muhtet Kılıç). Ayrıca Zeynep Takipçinin aktardığına göre, kırdan küçük taşlar getirilir dualar okunur üstüne su ile dökülürdü. Akabinde çocukta yıkanırdu. Bu ve benzeri şeyler aslında çocuklara ne kadar zararlı olduğunu şimdilerde anladıklarını bize söylediler. Yeni doğan çocuk genelde tahtadan yapılmış bir salıncağa konurdu. Bu salıncak anne babasının yattığı yerde yatağın yanında dururdu. Yaptığımız görüşmelerde kadınlara kış vakti bu çocukların nasıl ısındığını sorduğumuzda, verdikleri cevaplar çok şaşırtıcıydı. Mesela ondan fazla doğum yapmış olan Şerife Şeker aktardığı bilgilerde şunları ifade etti:

“Çocukları kışın sobanın ve ocağın olmadığı odada kendi yanlarında yatırdıklarını söyledi. Çocuk yanımızda yatağın yanındaki beşikte üstüne birkaç örtü atardık. Çoğu zaman ellerinin soğuk olduğunun farkındaydım. Ama ben nedense kendi odamda ocak yakılmasına izin vermiyordum. Çünkü odayı özene bezene temizlediğimden eğer ocağı yakarsak her taraf iz olurdu. Ben de bunu istemiyordum. Bizim ailede şöyle bir uygulama vardı, çocuk doğardı ve yürümeye başladıktan sonra o çocuk kayınpederin ve kayınvalidenin yanında yatmaya başlardı. Onların odasında ocak ya da soba illaki olurdu. Zaten çocuk iki yaşına geldiğinde Allah bize yeni bir çocuk nasip ederdi”.

Çocuklar ilk adımlarını attıklarında “kostek” adı verilen bir tören yapılırdı. Buna göre çocuk bir mindere oturtulurdu. Sağ ayak baş parmağına hafifçe bir iple düğüm yapılırdı. Tören için iki tane gönüllü çocuk ayarlanırdı. Gönüllü çocuklardan bir tanesi bu küçük çocuğun baş ayındaki ipi alıp köyün çeşmesine koşarak giderdi. Amacı bu ipi suya batırıp geri getirmektir. Diğer gönüllünün amacı ise bu ipi götürmeye çalışan çocuğu yakalayıp elinde taşıdığı şişede veya maşrapadaki su ile onu ıslatmakmış. Eğer çocuk daha çeşmeye varmadan arkadan koşan suyla onu ıslatırlarsa tekrar geri dönüyorlarmış. Ama iple koşan çocuk yakalanmadan ipi suya batırırsa büyük hediyeyi o çocuk kazanıyormuş. Her ne suretle olursa olsun bu tören esnasında gelen çocuklara çeşitli hediyeler verilir veya kuru yemiş dağıtılırdı. Kimi ailelerde yemek verdikleri de söylenmiştir. Bu ikramlar komşulara da dağıtılırdı. Benzer bir tören de diş çıktığı zaman yapılırdı. O zamanda gelen çocuklara “danu” (sıcak suda iyice haşlanmış buğday. Buna yine haşlanmış yeşil mercimek, nohutta eklenebiliyordu) dağıtılırdı. Eskiden kimi evlerde birer tane çocuk kuran kursuna gönderilirdi. (Şerife Şeker, Mir Ali Çulcu- Mıstık Koyuncu- Kâmil Çorum)

Yeni doğan çocuklara verilen kimi yanlış gıdalar ve yapılan uygulamaların ne kadar sağlıksız olduğuna dair aktarılan bir bilgide şu ifadeler geçmektedir: “... yeni doğanlara lokum verilirdi. Bunun gibi şeylerin ne kadar sağlıklı olup olmadığını tabii ki insanlarımız bilmiyorlardı. İşlerin çok yoğun olduğu için çocuklara bakma vaktini de kısıtlı olmasından dolayı çocukların ağızlarını lokum sürme gibi kısa çözüm uygulamaları yapılmıştır. Ne kadar tehlikeli olduğunu belki de kavranılmamış. Tabii ki bir taraftan hastalıklar çok yaygındı, aşılar filan yoktu ama bu tip şeylerde çocuk ölümlerini tetikliyordu. Mesela benim halam 11 çocuk doğurmuş ama onu ölmüş sadece bir tanesi yaşamıştır. Hepsi bebek veya çocukken ölmüş (Mehmet Ateşçi).

Çocuklar belli bir yaşa kadar kendi aralarında çeşitli oyunlar oynarlardı. Kız çocukları da genellikle evin bahçelerinde oynardı. Kızlar evlenmeden önce “nerme” (yazma türü eşarplar) evlendikten sonra da “kıtan” (beyaz saten başörtüsü) takarlar (Muhbet Kılıç).

3.3. Oyunlar

Sevidi köylerinde yaptığımız yüz yüze görüşmelerde oyunların çocukluk vaktinde çok önemli yer tuttuğunu aktardılar. Fakat bu oyunlar erkekler için daha çok kuzuları götürdükleri yerlerdeki oynadıkları oyunlarmış. Kız çocukları da oyunların genelde evin bahçesinde oynarmış. Oyunların çoğu toprak alanda taş veya tahta değnekler ile oynanan oyunlardır. Günümüzde bunların bir kısmı oynanmaya devam etse de çoğu unutulmaya başlandığı bizlere aktarıldı.

3.3.1. Çocuk Oyunları

Yaşlıların bize aktardığı bilgilere göre çocuklar genelde şu oyunları oynarlardı:

Bereme oyunu: Saymaca ile başlayan bir kovalamaca ve saklambaç oyunu. Saymaca şöyle başlardı: eleme bereme/Derte hoşe Qeleme/Embil cembil tasul duttul/merik kuştın. (Eleme bereme/kalemin derti hoştur/ embil cembil vardım yakaladım/ adamı öldürdüm)

Bluli: Bir tür saklambaç oyunu

Çavşokgani: Bir saklambaç oyunu.

Çartme: Bir dir bir/atlama oyunu.

Dek: Yuvarlak bir yerde oynanır. Ortaya konulan yuvarlak taşa vurarak onu çukura düşürmeye çalışılırdı

Duangil: Küçük taşlarla oynanan bir oyun.

Dondil: Bir kemik oyunudur kemikle birbirine vurdurur ve ters çevrilmeye çalışılır.

Esti: Akşamları oynanan bir kemik bulma oyunu

Gevçuk: Değnekler havada birbirine vurulurdu. Birbirine değince bir dilek tutulurdu. Mesela filanca kızı alacağım diye

Gevrik: Bir çizik çekilirdi. Çizgiye en yakın taş atan bir birinci olurdu.

Guda Paça: Eski giysilerden bir top yapılırdı. İki takım halinde oynanırdı. Yassı taşlar üstüste konur. Bir takım devirmeye çalışırken diğeri takımında üst üste koymaya çalışırdı.

Heftgevir: Bir taş-kiremit oyunu.

Hollık: Çoğu zaman kız erkek ayrı oynadığı evcilik oyunu. Kızlar en çok oynadığı oyun evcilik oyunuydu. Bahçelerde oynanırdı. Evcilik oyununda evden yiyecek eşyalar da getirirdik. Saatlerce bu oyun oynanırdık (Havva Salman)

İncovik: Küçük taşlardan oynanan bir oyun

Kantır çahkırın: Bir nevi topaç oyunu gibi. Kamçı ile çevrildi.

Kapp: Bir kemik oyunudur. Genelde koyunların arka ayağından alınan bir kemik (Aşık kemiği) ile oynanırdı.

Kıyt : Bir uzun bir kısa değnek ile oynan oyun.

Sevrık: Takımlar halinde oynanırdı her iki takım kendi tarafına üç tane taş üstüne koyardı taşın arkasına bir çukur açılırdı rakipler bu taşları o çukura düşürmeye çalışırdı.

Ottek: Bir taş ortaya konulur. Ortadaki taşlar etrafına çember yapılır ve taş vurulmaya çalışır.

Rekço: Değneklerle oynanır.

3.3.2. Yetişkin Oyunları

Cirit: Atın üstünde oynanan bir değnek oyunu bahar aylarından itibaren ve düğünlerde sık sık oynana bir oyun.

Kamçi: Kındırla (bezler veya iplerin örgü haline getirilerek bir sapa bağlanmasıyla elde edilir) oynanırdı. Sürekli oynanmazdı genelde mayıs- haziranda oynanır. Tehlikeli bir oyun olduğundan herkes oynamaz. Sadece bel ve ayaklara vurulur.

3.4. Düğün

3.4.1. Kız İsteme ve Nişan

Sevidi aşireti geleneklerinde kız istemede ön öne çıkan unsurlar ailelerin birbirinin dengi olması ile ailenin ahlaki yapısının uyumluluğu da ön plandadır. Ayrıca kimi aileler için namazcı (dindar) olması da çok önemliydi. Eğer bir kız istenecek ise önceden haber gönderilirdi. Buna “Recu” (birsinin aracılığı ile ricada bulunması anlamında kullanılmıştır.) denilirdi. Kız tarafından gelen cevap olumlu ise belirtilen günde kız istenmeye gidilirdi. Yakın bir zamana kadar kız isteme işi başlık parası (Kalınk) konusunda anlaşma yapıldığı zaman biterdi. Kız isteme ve söz kesilmeye gidildiğinde erkek tarafı tatlı olarak helva götürür kadın tarafı ise yemek hazırlardı. Nişanın yapıldığının sembolik anlamı ise kıza takılan bir yüzük ve eşarptır.

Bazı kereler Kalınk (Başlık parası) konusunda anlaşamadığı için bu kız isteme işi sonuçlandırılmamıştır. Bunun birlikte gücü yetmeyenler başlık parasını ayarlayabilmek için çalışmayla gittiği ifade edilmiştir (Kazım Camcı). Başlık parası daha çok para ya da koyun olarak yapılıyordu. Burada gördük ki birçok ailede alınan başlık parası aslında kızın çeyizinin kurulmasında veya ve evlilik öncesinde kız tarafında yapılan hazırlıklara harcadığını da görmekteyiz. Bu olay içerisinde en ilginç olanı da kız tarafının dayılarının da ayrıca bir şeyler istemesidir. Buna “helat” denmektedir. Çoğu zaman kızın dayıları at ya da silah gibi kıymetli şeyler isterlerdi. Tabii ki bu istenilen şeyler erkek tarafının maddi gücüyle orantılıydı (Yusuf Fener).

Nişan genelde kız ve erkek tarafının aileleri arasında yapılırdı. Genelde nişanlılık süreleri bir yıldan başlayıp üç dört yıla kadar devam ettiği görülmektedir. Maddi gücü yerinde oranlar düğünlerini bir ya da iki yıl içerisinde yaparken maddi gücü yerinde olmayanlar başlık parası veya düğün hazırlıkları için üç dört yıla kadar bekleyebiliyorlardı (Mir Ali Çölcü- Eysık Çölcü). 1980 senelerine kadar evlilik yaşları ortalama erkeklerde 16-20 yaş arası kadınlarda ise 14- 17 yaş arası olurdu (Havva Salman, Şerife Şeker).

Söz kesme ya da nişanın yapılacağı akşam yapılan başlık parası pazarlıkları ile ilgili birçok hikâye anlatılmıştır. Ayrıca bu konu hakkında kimi erkek veya kız tarafı çeşitli türküler yakmışlardır. Bunlardan bir iki tanesini örnek vermek gerekirse: Kâmil

Çorum şöyle bir olayı anlattı: “Ali oğlu Bilal, Site adlı bir kadını istemektedir. Lakin bu konu hakkında bazı endişeleri var kızın babasının başlık parası konusunda çok katlı davranacağını bildiği için kız isteme gününde aşağıdaki türküyü söylemiştir:

“Qire Qire Qire Qire Site

Baran tüne evr dıkeriye

işev çun kelengi min u de bebirine

bave te ye terek nakaviye”

....

(“havar havar havar havar ey Site!

Yağmur yağmaz lakin hava gürler.

Bu akşam gidiyorlar söz kesmeye

Katı baban inmez pazarlıktan”)

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi genelde başlık parası, para ya da koyun olabiliyordu. Bazen de para ve koyun ikisi de aynı anda olduğu da anlatıldı. Paranın çoğu peşin verilmezdi. Bir kısmı söz kesme de bir kısmı da düğünden önce verilirdi. Bazen koyun ve para işinde ilginç olaylar da yaşanırdı. Mesela kız tarafına on koyun sözü verilmiştir ve erkek tarafı vakti gelince bu on koyunu gönderir. Fakat karşı taraf gönderilen koyunları beğenmez sürünün en güzel on koyunu isterdi (Refika Şeker 1940). Böyle durumlarda koyunların gidip geldiği ile ilgili birçok hikâye tarafımıza anlatıldı. 1970 ten sonra yavaş yavaş kalınk adeti kalkmaya başlamıştır (Kazım Camcı).

Düğün ve evlilik bahsinde yönelttiğimiz bu minvaldeki sorulara verilen kişisel bazı cevapları aktarmakta fayda vardır. Havva Salman (d.1936): “...Benim başlık param para yerine koyundu. İlk haber verildi sonra istenmeye gelindi. Söz kesilince başlık parası konuşuldu”. Kazım Üner ise: “...Kız istemeden önce ufak bir soruşturma yapılır huyuna suyuna bakılır kimi zaman kız erkek yan yana oturup konuştuğu da olmuştur. kalınk vardı. Ben az miktarda para ve on üç koyun verdim”. Kâmil Çorum:

“...Kaling olarak 3.000 5.000 arası para verilirdi. Ben 1.000 kayma ve biraz koyun verdim. Verdiğimiz parayla kızın çeyiz hazırlığı yapıldı. Bayram-Muhbet Kılıç çifti ise: “Ziya amcamız evlilik yapmak için Çimen köyüne gitmiş ama başlık parasında anlaşılmayınca geri dönmüştür. Daha sonra Bade teyze ile evlendi”. Derviş Fener: “Geline 6.000 kayma başlık parası verdim. Bunun 2000 peşin 4000 de Çeyiz alım zamanında verdim” dedi. İbrahim ve Zeynep Takipçi çifti ise: “...başlık parasında çok sıkı pazarlık olurdu çoğu zaman alınan kalınlar çeyiz alışverişinde kullanılırdı. Ben 2.000 lira verdim bu çeyiz alımında kullanıldı” dedi

Nişanlılık dönemindeki erkeğe ve kadına “dergisti” denilirdi. Bu süre zarfında düğün dönemine kadar dergisti kendisinin karşı tarafın ailesinden saklardı. Kadınlar evlenince bu sefer baba evinin akrabalarına bir süre kendini saklardı (Şerife Şeker, Havva Salma, Kazım Üner).

3.4.2. Şerbet ve Düğün

Nişanlılık ile düğün arasında yapılan bir tören olan şerbet töreni kız tarafında yapılan bir tören olup bir gün sürerdi. Erkek tarafı ailenin maddi duruma göre sayıları değişen ve şerbetten hemen önce kız tarafına koyun gönderirdi. Bu koyunlar kesilir ve kız tarafı gelecek davetliler için yemek hazırlardı. Genelde şerbet töreni kız ve erkek tarafının akrabalarının katıldığı bir törendir. Yemekler yenilir ve hediyeler verilirdi. Erkek tarafının götürdüğü eşyalar arasında en önemli şey büyük tenekelerle götürülen helvadır. Eğer kız tarafı farklı bir köyde ise bir önceki günden hazırlıklara başlanır erkek tarafının gönderdiği koyunlar kesilir yemek hazırlığı yapılırdı. Bazen de mesafeye göre erkek tarafı bir önceki günden o köye gider akşamları o köyde kalırdı. Ertesi gün de şerbet töreni yapılırdı (Muhbet Kılıç, Şerife Şeker, Kamil Çorum).

Düğün töreninden önce kız tarafı çeyiz hazırlıklarını tamamlardı. Özellikle başlık parası alınan paralar çeyizim alımında kullanılırdı. Çeyiz hazırlıkları için şehre gidilirdi. Çeyizlerde vazgeçilmez olan temel şeyler yatak yorgan takımları ve onların kılıfları, ev eşyaları, tel dolabı, minder, örtüler, ip, halat, bazı büyük çuvallar, atla ilgili eşyalar, seccade, çoban, çiftçi ve gençler için farklı farklı çoraplar, yastık ve yastık kılıfları, kapkacak gibi eşyalar olurdu. Çeyiz alımına çoğu zaman erkek tarafı ile gidilirdi. Kız tarafının çeyiz telaşı düğün öncesine kadar devam ederdi. Gelin tarafı

özene bezene düğünün başlamasıyla çeyizini sererdi. Çeyiz bazen evin bir odasına bazen de dışarıda havanın durumuna göre evin bahçe duvarına ya da bir römorkun üstüne çadır kurularak serilirdi. Komşular çeyiz sergisine eşyalar getirirlerdi. Para pek yoktu erkek tarafı çeyiz hediyesi olarak kız tarafına koyun ya da kuzu gönderirdi. Komşular da kap kakak ya da çeşitli el işi örgüleri getirirlerdi. Hazırlanan çeyizin üstüne hoca dua okurdu (Zeynep Takipçi, Şerife Şeker, Adile Doğan, Havva Salman, Elmas Telci).

Düğünler 4 -7 gün arasında değişebiliyordu. Yakın bir zamana kadar dört gün olarak devam etmiştir. Ama günümüzde düğünler iki günde bitmektedir. Düğünlerde ilk gün bayrak töreni yapılır. Bunun için erkek tarafı komşu ve akrabalarını toplar. Bu tören için bazen yemek bazen de yemek yerine kuru yemiş verilir. Dualar okunur bayrak evin penceresine ya da çatısına takılır ve düğün başlardı. Düğünlerdeki yemek olayı iki kez olurdu biri düğünün ilk günü diğeri de davetlilerin geldiği gündür. Genelde yaşlıların ifadesiyle daha evvelden düğün yemekleri kız evinde verildiğini ama daha sonra bu adet değiştiğidir. Son elli yıla yakın düğün yemeği erkek evinde verildiğini söylediler. Yemek için büyük hazırlık yapılırdı. Bazen birden fazla inek kesildiği de oluyordu. Düğün yemeği için tüm köy halkı çağrılırdı. Hatta komşu köyler de akraba olduğu için davet edilirdi onlarda gelirdi. Bu yüzden düğün yemeği kalabalık geçirdi. Düğün Yemeği hazırlıkları önceki günden başlanır bunun için “kevani” denilen aşçılara özel davet yapılırdı. Düğünlerde yemeklerde genel olarak; çorba, et, bulgur, yoğurtlu bir yemek, hoşaf, helva, şerbet şeklinde olurdu. Günümüzde ise servis yemekleri yaygınlaştı (Muhbet Kılıç- Resul Kılıç- Şerife Şeker, Havva Salman).

Düğünlerde davul zurna eşliğinde oynamak yaygındı ama davul ve zurnanın olmadığı düğünler de vardı. Düğünlerde halay çekilirdi. Genelde halaylar söylenen türkülerle çekilirdi. Bu türkülerini bir kişi söyler arkasında halaydakiler hep bir ağızdan tekrarını söylerlerdi. Düğünlerde özellikle “Sergovendçi” denilen iyi halay çeken kişilere özel davetiye yapılırdı. Yakın bir zamana kadar devam eden bir gelenek ise, düğünlerde halay çekilirken “gelin kaçırma” oyunudur. Erkeklerde bir tanesi bastonlu dede iki kişide jandarma olurdu. İki üç tanesi de kadın kıyafeti giyerdi. Halayda oynayanlar bu kadın kıyafetini giyenleri kaçırmaya çalışırdı. Jandarmalarda bu

kaçıranları kemer ya da ona benzer bir şeyle kovalardı. Dede ise bu esnada bozulan halay düzeni tekrar kurmaya çalışırdı (Ayşe Camcı 1953). Yine düğünlerde kız erkek birlikte oynama alışkanlıklarının önüne geçildiği de söylemiştir. Bu konuda köyün ileri gelenlerin çeşitli düğünlerde köylüleri uyardığına şahitlik edilmiştir (Derviş Fener).

Düğünlerde davetiye olarak zenginler koyun kuzu diğerleri ise buğday arpa kap kakak gibi eşyalar götürürdü. Para pek olmazdı çünkü kullanımı yaygın değildi. Davetin kendisi nasıl yapıldığı konusunda sorduğumuz sorulara yaşlılarımız, çok evvelden tek tek evlerin dolaşıldığı ve böylece düğün haberi verildiği söylendi. Köy biraz daha büyüdüğünde bu davetiye davul zurna eşliğinde yapıldığı söylendi. Son 40-50 yıldır zarf içerisinde davetiyeler dağıtılmaktadır. (Hasan Yaran, Kazım Camcı)

Düğünün son gününden bir öncesi günde kız tarafında “kına kaldırma” töreni yapılırdı. Bu tören düğün yemeklerinin kız tarafında verildiği adetin kalkmasından sonra başlamıştır. Düğün yemekleri erkek tarafında verilmeye başlandığında kız tarafında da bir şenlik olsun diye düğünün son gününden bir önceki gün kız tarafına gidilir. Bu çoğu zaman ikindi vakti öncesi veya akşam vaktinden sonra da olabiliyordu. Orada geline kına yakılır ve halaylar çekilirdi. Ayrıca düğünün son gününde kız almaya gelindiğinde olduğu gibi kına kaldırma günü de kız tarafı kapısı, arkadan hediye veya para almak için gelinin kardeşleri ya da akrabaları tarafın kapatılıp kilitlenirdim. Tatmin edici bir hediye ve para alındığında kapı açılırdı. Sadece kadınlar içeriye girer ve gelinin kınası yapılırdı (Şerife Şeker, Havva Salman, Adile Doğan, Elmas Telci)

Düğünün son günü damat gelin alma törenine katılmazdı. Bunun yerine komşulardan birinin evine giderdi. Akşam ezanına kadar orada kalırdı. Yine Düğünün son günü kız tarafına at arabası konvoyu ile gidilirdi. Sonrasında gelin alma töreni yapılırdı. Gelinin giydiği kıyafet özeldi. Baş kısmında “Küme Sor” adı verilen bir fes olurdu. Etrafında “kasab” adı verilen altın süslemeli bir örtü dolaştırılırdı. Özel bir Heftan’ın (gelinlik yerine geçen kıyafet) ve onun sırt kısmında Teramus (sırtlık kıyafet) giyilirdi. Gelinin başına örtü olarak “hellik” adı verilen gelin örtüsü olurdu. Bu tuvak erkek tarafına geçince damat tarafından açılırdı. Elleri kınalı gelin dua okunarak evden alınıp at arabasına bindirirdi. Bu kısımda düğün boyunca kadınlarca

devam eden zılgıt çekmelerin en yüksek seslisi yapılırdı (Havva Salman, Şerife Şeker, Adile Doğan, Elmas Telci).

Eğer gelin başka ve uzak bir köyde ise damat tarafının gücüne göre karşı tarafa birkaç koyun ile gelinin çıkartılacağı günden evvel o köye gidilir. Orada düğün yemeği verilirdi. Ertesi gün de yemek dağıtımından sonra gelin baba evinden çıkarılırdı. Gelin yine at arabası konvoyu ile gelin gittiği köye getirilirdi. Gelin konvoyundaki ilginç olan bir olaya şudur: “Konvoyun önü çobanlar tarafından bazen sürüleriyle kesilirdi. Sürünün en ağır koyununu kaldırması için gelin, çoban tarafından davet edilirdi. Gelin eğer o koyunu kaldırırsa çoban tarafından o koyun ona hediye edilirdi. Ama çobanın beklentisi genelde gelinin bunu kaldıramayacağı üzerine olduğu için genelde bir hediye koparmanın peşinde olurdu. (Mehmet Şeker-Güzel Şeker). Sonraki dönemlerde düğün konvoyları traktör ve günümüzde ise taksilerle yapılmaktadır. Düğünlerde cirit eğlencesi de yapılırdı hatta geline de cirit attırıldığı söylenirdi (Kâmil Çorum). Gelin atla gelince attan hemen indirilmezdi. Arabacı veya atın sahibi kayınvalide ve kayınpederden bir şeyler talep ederdi. Çoğu zaman bunu talep eden kişi bana ne vereceksin diye sorardı (Zeynep Takipçi- İbrahim Takipçi).

Düğünün son günü gelince gelin ve damadın nikâhı kıydırılırdı. Genelde bu nikah töreninde gelin nikahını ya perde arkasından ya da bir şekilde vekaletle yapardı. Bu konuda kendi imam nikahını anlatan Şerife Şeker (1934): “Ben kendi nikah törenimde başka bir odadaydım. Arada imamın soruları bana ileten kişiye bende cevabını usulüne göre verirdim o da bu cevapları iletirdi. Bu şekilde imam nikahım kıyıldı” dedi. Bu konuda bir diğer olay ise düğünden belli bir vakit sonra kız tarafı erkek tarafında giden kızlarına bir hediye olarak çoğu zaman bir inek gönderirdi. Bu aslında kız çocuğunun baba evindeki miras hakkı olarak düşünülürdü” dedi.

Bu konu başlığımı kapatmadan önce yüz yüze görüşmelerde bize aktarılan bir çeyiz hatırasını burada ifade etmek istiyoruz. Şerife Şeker ile yaptığımız görüşmede kendi düğünü öncesi yaşanan bir olayı şöyle aktardı: “Ben berdel olduğum için başlık parası söz konusu değildi. Bizim düğün hazırlıkları başlamıştı. İki tarafın da maddi durumu iyi olduğu için çeyizimde hiçbir eksik olmayacaktı. Çeyiz almaya iki aile ortaklaşa gidecekti. Bunun için bir kamyon tutuldu. Şehre gidileceği gün benim annem

rahatsız olduğu için gidemedi. Konya’da birkaç gün çeyiz alışverişi yapıldı. Bu esnada annem köyde rahatsızlığı arttı ve bir baygınlık geçirdi. Akabinde kendine geldi fakat şuuru pek yerinde değil gibiydi. Aynı gün akşama doğru Konya’dan çeyizim geldi. Ama benim babam kamyonla dönmemişti. Bir miktar koyun almak için Konya’da kalmıştı ve bir iki gün içinde geleceğini söylemişti. Çeyizimi indirdik aynı akşam annemin rahatsızlığı arttı ertesi gün annem vefat etti. Düğünüm birkaç hafta kala büyük bir taze yaşandı. Annemin taziyesini ikinci günü babam köye geldi. Köyün girişinde taziye seslerini duyunca sesin nereden geldiğini yanındakilere sormuş ve içine garip bir his doğmuş yanındakilere üzülmeyin diye ilk başta söylememişler. Sonra benim eşim biraz rahatsızdı sakın o olmasın deyince yanındakiler maalesef vefat eden seni eşindir demişler. Yiğit ve soğukkanlı bir insan olan babam o noktadan evimize yüksek sesle ağlayarak geldi. Bu sahne üzerinden yetmiş yıldan fazla sene geçmesine rağmen hiçbir zaman gözümün önünde gitmiyor...”.

3.5. Aşiret Köylerinde Din ve İnanç

3.5.1 Genel İnanç Yapısı

Aşiretim köylerinde yaşayanların tamamı sünni ve hanefidir. Muhafazakar bir yapıya sahip olup; gelenek ve göreneklere bağlıdır. Din adamlarına ve dini sembollere saygılıdırlar. Her mahallede kendi camilerini kendileri inşa etmişlerdir. Geçmiş dönemlerde medrese eğitimine gidenlerin sayısı çoktur. Küçük yaşlardaki çocuklara dini eğitim için camilere gönderirler.

3.5.2. Belirli Günler

3.5.2.1. Arife Günü

Arife günü sabahları kadınlar küçük ekmek yapıp tereyağı pekmez veya bazen de reçel sürerek bunu komşulara dağıtırlardı. Genelde birer ya da ikişer dağıtıldı. Çok yakın akrabalara gönderildiğinde bu sayı daha fazla olurdu. Arife günü bayram temizliği yapılır. Bayramda giyilecek eşyalar yıkanır. Kimi evlerde çeşitli tatlılar yapılırdı. Kurban Bayramı arifesinde ise mutlaka ekmek yapılırdı (Şerife Şeker – Havva Salman).

3.5.2.2. Bayram Günü

Bayram günü sabahları erkekler camiye gider. Sonrasında aile büyüğünün evinde kahvaltı yapılır bu şekilde bayramlaşma başlardı. Günümüzde daha çok şeker lokum ikram edilse de çok eskide üzüm ve bisküvi de ikram edilirdi (Kazım Üner). Bayramlarda mümkün merteye çocuklar ve gençler tüm köyü dolaşmaya çalışırlardı. Büyüklerde bir sene içerisinde yaşanmış bütün taziye sahiplerinin evlerine tekrar gidip onların kaybettiklerinin acıları paylaşırlardı. Bayramın bir günü de mezarlığa gidilirdi ama son dönemlerde mezarlığa gitme günü bayram günleri değil de arife günü olmaya başlamıştır (Mıstık Koyuncu- Derviş Koca). Kurban Bayramı'nda kurbanlar ilk gün sabah kesilir. Gücü olan ve küçük baş kesenler her gün birer tane keserdi. Etler komşulara dağıtıldı. Kurban kesimi esnasında hemen etin pişirip yenilmesi adettir. Etin bir kısmı tuzlanarak saklanırdı. Yaşlılar aşure günü için mutlaka bir kısım et tuzlayıp saklardı (Şerife Şeker, Havva Salman)

3.5.2.3. “Şeva İne”

“Şeva İne” denilen perşembe akşamı anlaşılrsa da aslında cuma gecesidir. Sevidi aşireti köylerinde eskiden daha güçlü ve yaygın bir şekilde perşembe akşamları evde pişirilen yemekler komşulara dağıtıldı. Bu çoğu zaman karşılıklı olurdu. Bununla birlikte fakir ailelere bir tepside ve mutlaka bir örtünün altında birkaç kap yemek ya da çeşitli kuru gıdalar gönderilirdi. Bu adet yüzyıllardır devam etmektedir günümüzde biraz zayıflamıştır (Kamil Çorum, İbrahim Tenekeci, Mir Ali Çölcü, Şerife Şeker)

3.5.2.4. Aşura günü

Her Muharrem ayında gücü yeten aileler mutlaka aşure çorbası yapardı. Aşure çorbasına evde bulunan neredeyse tüm gıdalar atılırdı. Aşure pişince ilk olarak camideki yaşlılara götürülürdü. Bunu götüren çocuk yanına kaşıkları da götürürdü. Akabinde komşulara dağıtmaya başlanılırdı. Bu dağıtımda “cingil” adı verilen küçük helkeler kullanılırdı (Şerife Şeker- Elmas Telci- Kazım Üner).

“...aşure günü genellikle çok erken uyanırdım. İlk buğday kaynatırdım daha sonra suda beklettiğim fasulye nohut ve mısırı ayrıca haşladığım etleri katıp kaynatmaya devam ederdim. Sonra da üzüm gibi evde ne varsa onları katardım. Pişince de ilkin bir helkeyi tas ve kaşıklarla çocuklara verip camiye gönderirdim.

Oradaki ihtiyarlara tepsiyle sunulurdu. Akabinde kızlarım ya da torunlarımın vasıtasıyla küçük helkelere doldurduğum aşure çorbasını tüm komşularıma dağıtırdım” (Şerife Şeker).

Bu bölüme son vermeden ifade edilmesi gereken bir konu da Sevidi aşiretinde Hıdrellez ve Nevroz kutlaması yoktur. Buna rağmen bölgede özellikle eskiden kadınlara Nevruz ismi verildiği bilinmektedir (Mehmet Ateşçi).

3.5.3. Taziye

Sevidi aşiretine mensup köylülerle yaptığımız yüz yüze görüşmelerde taziye geleneğinin eskiden beri çok iyi korunduğu söylenildi. Taziyelerde aynı aşiret içindeki köylerde birbirine gitme hala çok kuvvetli şekilde devam ediyor. Bunun yanında taziyedeki bazı hurafe minvalindeki alışkanlıklar ve aşırılıklarından kalktığı ifade edildi. Eski dönemlerde taziyelerin en az on gün sürdüğü belirtildi. Bu süre zarfında taziyesi olan ailelerde eski adetlerde; erkekler sakal tıraşı olmaz, elbiselerini ters giyerler, kadınlar ise; ahu figanlar içinde ağlayıp saçlarını koparma, üstlerindeki bazı eşyaları parçalama, kendilerini dövmeleri ya da şalvarlarını ters giymeleri... gibi adetler vardı. Özellikle siyah ağırlıklı giyinme taziyeye gidenler içinde önemli bir tutum olmuştur. Fakat günümüzde bu tip durumların çoğunun olmadığı ifade edildi. Özellikle taziye gelen “kılamcı” veya “şareci” adı verilen Ağıtıcı kadınlarla taziyedeki uğultular ivme kazanıyormuş. Yine taziyeye gelen kadınlar da siyah giyinmeye önem verirler ve de kafalarına da yine siyah eşarp bağlarıymış. Ağıtıcı kadınların yaktıkları ağıt türküleriyle özellikle taziye yakınları saçlarını yolmaya başlarıymış. O eski dönemlerde kadınlar arasında saç örgülerini koparma ya da kesme çok oluyormuş (Şerife Şeker). Bazı köy sakinleri bu tip olaylara çokça şahitlik ettiklerini söylediler. Yüz yüze görüşme yaptığımız Adile Doğan ailesinden birisinin taziyesinde kestiği örgüleri hala sakladığını ifade etti.

Eski taziyelerde komşu köylere at arabalarıyla ya da eşek sırtından gidilirmiş. Bu tip durumlarda taziyeye gidenler orada bir gece kalırmış. Bu taziyelere gidildiğinde taziye sahibi yakını ise gidenin durumuna göre koyun ya da kuzu götürmesi de adetmiş. Taziyelerde “misafir kaldırma” adeti de yaygın bir olaydır. Taziye sahibinin komşuları ve akrabaları özellikle taziyeye gelen komşu köylerden misafirleri kendi

aralarında paylaştıracak evlerini götürüyorlarmış. Bu daha çok filanca köyden gelen misafirler bana aittir diye taziyede söylenmesiyle oluyormuş. Özellikle gelen misafire yemek yedirilmeden gönderilmesi çok büyük bir ayıp olarak karşılanmıştır. Bununla birlikte taziye evinde yemek yapılmaz ve yemek yenilmezmiş. Taziye evinde konuşulmaz ve şaka yapılmazdı. İnsanlar önemli işyerini ertelerdi. Yakın bir zamana kadar olan bir âdette birkaç gün televizyon seyredilmezmiş. Ayrıca yakın bir tarihte olacak düğünler ertelenirdi. Bu şekildeki davranışlar ölü evine olan saygıyı ve hürmeti ifade eder. On gün ya da iki hafta geçince komsuların telkin ve teskinleriyle saç ve sakal tıraşları olur. Ters giyilen kıyafetler düzeltilirdi.

3.5.4. Hurafeler

Hurafe mantıkî tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan kuvvetler için kullanılır. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hurafe#1> (19.05.2024).) Anadolu'nun her yerinde yaygın olan bu tip düşünce ve inançlar eskisi kadar olmazsa da hala devam hurafeler bulunmaktadır. Muhtemelen insanlık tarihi ile devam edecektir.

Sevidi aşiretine mensup köylerde yüz yüze görüşmelerde bize aktarılan hurafelerin bir kısmı diğer Anadolu bölgeleriyle benzer olduğu gibi pek duyulmamış belki de sadece bu bölgeye mahsus olan ilginç hurafeler bulunduğu söylenebilir. Bu konuda bazı hurafelerin aileden aileye de değişebildiğini de gördük. Bunların genel olanlarına bazı örnekler verirsek; Akşam küle basma veya küle gitmeme, akşam tırnak kesmeme, bazı tarihler arasından düğün yapmama, bazı yerlere basma cin zıplar, komşuya süt verme bize uğursuzluk getirir, Keratu (cin ya da karartı ve ses çıkaran gölgeler) olduğu yerde geçme... gibi. Aile ve kabile özelinde en yaygın olan hurafelerde kimi günlerde iş yapmama (bu nerdeyse tüm kabilelerde eskiden mevcutmuş) ya da bazı gıdaları tüketme, alma ya da ödünç verme ilgili hurafelerdir. Buna birkaç örnek vermek istersek;

“... komşunun bir ineği hastalandı zayı olmadan kesilmesi gerekiyordu. İnsanlarda komşularına destek olmak için bu ineğin bir kısım etini satın almaya çalıştılar. Hayvan kesilince ben de bir parça et satın alıp eve getirdim. Annem bana

çok kızmıştı bize başkalarının eti bize uğurlu gelmiyor diye. Kendisi yemedi ama ben ona bunların boş şeyler olduğunu söyleyip; et pişirttim ve yedim (Kazım Camcı).

“...Şahan kardeşim sürüden birkaç koyunu telef etmişti aynı gün evde annem “Topık” (bir çeşit köfte yemeği) yemeğini yapmıştı. Sonraki dönemlerde bize bu yemeği uğursuzluk getirdiğini söyleyip bir daha o yemeği yapmadı. Olan bize oldu artık uzun süre o yemeği yemedik (Kâmil Çorum).

“...Bizim kabilede tüm komşular tarhana yaparken biz yapmazdık, yapamazdık. Çünkü bizde katı bir şekilde tarhana yapmanın uğursuzluğuna inanılırdı. Bunun ana sebebi de çok zaman evvel günlerden bir gün tarhana yapılırken bir anda ailenin bir tane devesi ölmüş olmasıydı. O günden sonra da bir daha tarhana yapmamışlar” (Muhbet Kılıç-Bayram Kılıç).

“Bizdeki uğursuz gün çarşamba günüydü. Uğursuz olması da eğer o gün iş yaparsak hastalanırız korkusuydu. Daha evvelden aileden birisi o gün hastalandığı için o günden sonra ailede çarşamba günleri için önemli bir iş yapılmazdı. Bu işten kasıt; ekmek yapma, çamaşır yıkama ve tarla işiydi” (Adile Doğan).

“Bizdeki hurafe kayınvalidem salı günlerinin bize yaramadığını söylerdi. O gün hep zarar gördüklerini söylerdi. Bundaki temel sebepte çocuklarının o gün ölmüş olmalarıydı. O gün işler yapılmazdı. Komşulara süt dağıtılmazdı ayrıca annem tarafında ise tarhananın yapılmasına iyi gelmediği söylenirdi” (Havva salman).

“Bizde uğursuz gün olarak perşembe günü kabul edilirdi. O günü bize hep iyi gelmez denilirdi. Çünkü o gün annemizi ve bir kardeşimizi kaybetmiştik (Nezir Ünlü).

3.5.5. Yağmur Duası

Yağmur duası Anadolu’da çok yaygın bir gelenektir. Sevidi aşiretine mensup köylerde ise yağmur duası hemen hemen her yıl yapılan geleneksel bir dini etkinliktir. Baharın ilk ayında yağmur yağmazsa Nisan sonu ve Mayıs başında mutlaka yağmur duasına çıkılmıştır. Tabii ki yağmur duasıyla sadece bir tepeye çıkıp yapılan bir dua ile biten bir olay değildir. Sevidi aşiretine mensup büyüklerle yaptığımız röportajlarda yağmur duasıyla ilgili çeşitli ritüellerin olduğunu görmekteyiz.

Yağmur duasındaki bazı argümanları farklı Anadolu bölgelerinde görmekteyiz. Ama en belirgin olan farklardan bir tanesi yağmura çok ihtiyaç duyulduğu zaman bir at kafasını getirilip onu üstüne dua okutulması olayıdır. Baharın nem tutan “çem” adı verilen derelere bu at kafası okunup gömülürmüş. Öyle ki köylülerin ifadelerinden hareketle bu at kafasına yapılan duanın ve at kafasının dereye gömülmesinin akabinde çok şiddetli yağmurlarının yağdığı, günlerce yağmurların devam ettiğine yönelik eskiden var olan bir inancında olduğu görülmektedir. Çoğu zaman büyükler gençlere tekrar gidin bu at kafasında bulunduğu yerden çıkarın ki artık yağmurun çok yağması zarar getirmeye başladı diye söylerlermiş. Bu olaylara bu şekilde şahitlik etmiş hatta içinde bulunmuş yaşlılarımızın ifadeleri bulunmaktadır. Bir farklı yaygın konu ise baharın kırdaki bulunan kaplumbağaların ters çevrilmesidir. Yaşlılarından Kâmil Çorum kendisinin birçok defa kaplumbağayı ters çevrildiğini at kafasına yapılan dua sonrasında at kafasını gömdüğünü söylemiştir.

Yağmur duasının yapılacağı alana gelince duaya katılacak kişiler elbiselerini ters giyerlermiş. Çoğu zaman dua esnasında ise eller aşağı doğru çevrilirmiş. Bununla birlikte yağmur duasında bütün köylünün katılmasını sağlanırdı. Birçok yerde de görüldüğü gibi bu köylerde ise yine yağmur duası esnasında kurbanlar kesilirdi. Gücü yeten aileler bir iki tane küçükbaş hayvan keserdi. Buna imkân olmayanlar evden yiyecek bir şeyler getirirlerdi. Köylerden resul kılıç bir gün babasının bahar ayında bir at kafası getirdiğini daha sonra komşu köyden dua yapması için bir hoca çağırdığını ve yapılan dua akabinde gidip at kafasını bir yere gömdüklerini gördüm. Yağmurun çok yağmasından sonra da tekrar gidilip atın kafası olduğu yerden çıkarıldı ve yakıldığını küçükken şahit olduğunu ifade etti. Bunun dışında Kandil köyünde yapılan yağmur dualarına komşu köylerden de çok katılımın olduğunu görmekteyiz.

Derviş koca: “... Geçmişte komşu köyler bizim köye gelirlerdi bizim köylerle birlikte yağmur duası yapılmasını isterlerdi. Bunun sebebini sorduklarında Kandil köyündeki insanların namazında dindar ve sofi olduklarını söylediklerini ve bu yüzden yapılan dualarının kabul edildiğine dair bir inançları olduğunu bize söylerlerdi” dedi.

Köylülerden Kazım Camcı : “... yağmur duasından önce yarenlik yapılırdı yani bütün köye bir çağrı yapılırdı. Herkesin bu duaya destek olmasını ve ortak olması istenirdi” dedi.

Yine köylülerden Mir Ali Çulcu: “...yağmur duasında kurban kesimi yapıldıktan sonra maddi durumu iyi olan insanların köylerde bulunan fakir insanlara kırmızı buğday dağıttığını ifade etti.

Kazım Üner ise: “... yine bir yağmur duası sonrasında yağmurun günlerce sürmesinden sonra gömülen at kafasının çıkartılması gerektiği söylenince gençlerin gidip at kafasının gömülü yerde bulamadıklarını söylemişlerdi. Öyle ki o kadar çok yağmur yağmış ki sel suları o kadar coşmuş ki atın kafasını bile alıp götürmüştü” ifadesinde bulundu.

İbrahim ve Zeynep Takipçi: “Eskiden bölgeye yağmur yağsın diye rahmet bol olsun diye yeni yapılan evlerin temelini şişe içerisinde su konulduğunu ve bu şekilde daha çok yağmur yağacağına dair bir inanç olduğunu” ifade ettiler.

Derviş koca ise: “...1.000 tane küçük taşın toplandığı ve üstüne dualar okunduğu ve yağmur yağması istenilen yerlere bunların serpiştirildiği bu şekilde de yağmurun yağmasına dair bir inancın olduğunu” ifade etmiştir.

Bu başlığı kapatmadan önce değinilmesi gereken bir diğer önemli ritüel de yine yağmur duasıyla ilgili olan ve Sevidi aşireti köylerinde yaygın olan “Buka Barene” denilen yağmur gelini adlı adettir. Bu ritüeldeki inançta yağmurun yağacağı mevsimde özellikle havaların çok bulutlu geçip de yağmurun yağmadığı ya da az bir yağmur yattıktan sonra devamının gelmemesi durumunda köy çocuklarının bir değneğe kıyafetler geçirerek yağmur gelini (buka barane) yaparlardı. Yaptıkları bu gelinle türkü söyleyip ev ev dolaşarak eşya toplarlardı (Kamil Çorum). Ev ev dolaşma da evlerine gittikleri insanlar da onlara yiyecek (bulgur, yağ, yumurta gibi) bir şeyler verirlerdi. Bu bazen kuru yemiş, şeker, meyve ya da bazen de para olacağı gibi çeşitli hediyelerde olabilirdi. Gittikleri evden ayrılmadan önce evin annesi ya da bir başkası tarafından bir bardak ya da bir maşrapa su ile yağmur gelininin üstüne su serperlerdi. (Şerife Şeker) Bu şekilde ev ev dolaşıp sırlıklam hale gelen yağmur geliniyle çocukların köyün içinde bir yere toplanır ve topladıkları eşyaları beraber yerlerdi. Akabinde ellerini açıp

dua ederlerdi. Bu gelenek yakın bir zamana kadar devam etmekteydi. Çocukların duasının kabul yönünde güçlü bir inanç vardır (Meryem Koca).

3.6. Aşiret Köylerinde Eğitim ve Kültürel Yapı

3.6.1. Eğitim

Köylerde mektepler 1950'lilerden sonra açılmıştır. Buna rağmen önceki dönemde Sevidi köylerinden medreseye okumaya gidenler olmuştur. Hem eski yazı hem de yeni yazıyı 1950'lerden önce bilenlerin sayısı az değildi. Bu kişiler köyün bir nevi dünya ile bağlantısını kuruyorlardı. Hem kuran öğrenmek için hem de okuma yazma öğrenmek için hoca tutulmuş. 1950 öncesinde kuran eğitimi konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıklarının belirten aşiret büyükleri bu dönemde gelen hocaların da çok sıkıntı çektiklerini söylemişlerdi. Kuran eğitiminin yapıldığı evlerde dışarıda nöbetler tutulmuş. Gelen hocalar Kuran eğitimi gizli yapmak zorunda olduklarından eğitim pek uzun süreli olmamış (İsmail Bakırcı- Hasan Yaran). Ama sonraki dönemde kimi evlerde birer tane çocuk il ve ilçede ki kuran kurslarına göndermek adet olmuştur (Şerife Şeker). İlk olarak resmi okullarda okuyanlar Büyük Kazım Üner ve Husik koyuncudur (Kazım Camcı). Kışın evlerde okuma yazma bilenler Siret-i Nebi okurdu. Bu kişiler arasında Commo Salman, Mıstıke Derbas vardı (Havva Salman).

3.6.2. Yemekler

Konya'da meskûn Sevidi aşireti köylerinde yaşlılarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde yemek kültürüyle ilgili anlatımlarına göre genelde çok eskiden iki öğün yemek yenirmiş ama arada atıştırma öğünler de varmış. Sabahları ilk kalktıklarında hemen yemek yemiyorlarmış ahır ve bazı bağ bahçe işlerinden sonra kahvaltı yemeği yeniyormuş. Gelende kahvaltıda yedikleri yemek çorba çeşitleriymiş. Zaman içinde çayın moda olmasıyla günümüz kahvaltılarına benzer şeylerin tüketildiği ifade edildi. Yağ ve çökelek hep vardı. Kalabalık ailelerde teneke teneke yağ ve çökelek tüketilirmiş. Bunun dışında diğer öğünlerde et ve hamur içerikli yemekler tüketilir. Tatlı çeşitleri de olduğu ama bunları sürekli tüketmediklerini söylediler.

Yemek çeşitleri:

Şorbeya Kaleciya: Mercimek çorbasına bulgur konmasıyla yapılan yemek.

Şorbeya Meyre: Buğday ve nohut haşlanır. Yoğurda eklenir. Üstüne yağ dökülür.

Şorbeya Genima Kutandi: Buğday çorbası. Öğütülmüş buğdaydan yapılır. Tat vermesi için ayrıca içine soğan ve et katılır.

Şorbeya Katıĝ: Yoğurt çorbası

Şorbeya Şir: Süt ile yapılan buğday çorbası

Şorbe Terhane: Tarhana çorbası

Şorbaya Müdür: Sıcak suya bulgurun dökülmesine yapılan bir yemek.

Bulğura Şivanki: Soğan ve küçük patateslerle pişirilmiş bulgur yufka üzerine serpilir ve alttaki yufkayla beraber yenilir.

Kesmaşi: Sarımsaklı yoğurt yemeyi.

Nambiri: Mantı

Topık: Et ve ekmek yapılan sulu bir köfte yemeği.

Cımcımık,: Bir çeşit hamur yemeği.

Devşeviti: Ekmek ufalanır hafiften kavrulup üstüne yağ serpilir.

Dirtte/ Dirteyaniska: Un ve yeşil mercimekle yapılır.

Tirit: Soğan aşısı olarak bilinen yemek. Ekmek doğranır ufalanır biraz et ve soğan eklenir ve en sonunda yağ dökülür.

Erişte: Erişte

Çırpme: Gundır (balkabak) ve pancar ile yapılan bir çeşit tatlı

Kav: Gundır (balkabak) ve süt karışımı yapılan bir tatlı

Poşmani: Şeker ve un pişirilir tel kadayıf gibi uzatılır eğlence gecesinde yapılır ve mâniler söylenir.

Ağde/Helva: Yemeğin yanına tatlı olarak konulur.

Fıro: Yeni doğurmuş ineklerin sütüyle yapılır.

Davruk: Buğday nohut haşlanır içine bazen üzümde konulur.

Çir Kelandin: Eskiden kurutulmuş kayısının pişirilmesi yapılan bir tatlı.

Heside: Yağ biraz un ve pekmez ile yapılan bir tatlı

Klore Sele: Saç üstünde yapılan hafif yağlı çörek

Klore Hek: Saç üstünde yapılan yumurtalı börek. Ekmek yapımı esnasında yapılır.

Klore Çoleki: Saç üstünde yapılan çökelek saç böreği. Patateslide olur. Ekmek yapımı esnasında yapılır.

Borek Giredandin: Patates veya peynirden ocak üstünde ya da fırında yapılan börek.

Malez: Pekmez ve ağda ile yapılan tatlısı.

3.6.3. Mâni

Yüz yüze yaptığımız görüşmelerde geçmişte mâni kültürünün çok yaygın ve kuvvetli olduğunu görmekteyiz. Maniler daha çok kadınlar tarafından okunmuş. Erkeklerin de belli zamanlar özellikle kışın mâni söyledikleri biliniyor. Ama kadınlar her mevsimde kısmet gönül işleri minvalinde mâni okumaları onlar için önemli bir eğlence zamanıydı. Sevidi köylerinde mâni söylemekle meşhur çok sayıda kadın ve erkek var varmış. (Kamil Çorum, Halil Şeker, Nezir Ünlü, Havva Salman, Muhbet Kılıç)

“...Daha çok kız çocukları ve kadınlar yapar. Bir nevi fal bakmak olayıdır. Kız çocukları ya da kadınlar çömleğe özel eşyalarından birer küçük eşya koyardı. Biraz beklenir bu bazen birkaç saat bazen birkaç gün ya da bir hafta olabilirdi. Sonra kızlar tekrar toplanır ve çömleğin yanında şarkılar türküler maniler söylerdi. Tek tek eşya çekerler ve her çekilen eşya için kısmet ve nasip ile başlayan cümleler kurulurdu. Her çekilişte önce okunan mâni den sonra çıkan eşya neyse manide anlatılan kısmet ona giderdi (Kâmil Çorum).

“...mayıs ayında genç kızlar evlerin damında yeni yetişen otlar ya da kırlarda ve bahçelerde topladıkları otları bir küpe koyardı. Daha sonra bir küpün içine kendi özel eşyalarından daha çok toka, boncuk, kolye gibi eşyalarını koyarlardı. Daha sonra bu küpe dilekler bulunup maniler okurlardı. Sıra küpün içinden eşya çekmeye geldiğinde sıra ile bir mâni söyleyip küpün içinde elleriyle fazla karıştırmadan kendi özel eşyasını çekmeye çalışırlardı. Bu dilek ve maniler kısmet, evlilik, zenginlik, fakirlik ya da kötü bir temenni üzerine olabilirdi.

Küpten eşya çekmeye çalışırken şu maniler okunurdu:

Mâni mâni kevâni

Mın dest hu lekir ber ani

(Mani mani diye başlarım

Daldırdım elimi bahtımı çekerim) (Kâmil Çorum)

Ya da

Mani mani

desti hu le kır te ra ani

(Mani Mani /Daldırdım elimi bahtını çektim) (Halil Şeker)

3.6.4. Çirok (Hikaye)

Eskiden köy odalarındaki sohbetlerde ayrıca hem kadınlar meclisinde hem de büyüklerin çocukları uyutmak için geceleri anlattıkları hikayelere “Çirok” denir. Konyada meskûn Sevidi köylerinde başta kış aylarında olmak üzere köy odalarında yapılan buluşmalarda “çirok” denilen uzun hikayeleri okuyan Şareci/Dengbejler olurdu. Bunlar farklı içerikli hikayeleri bazen kafiyeli anlatımla bazen de türkülerle söylemeye başladıklarında gelenler saatlerce onları dikkatli bir şekilde dinlerdi. Bu Şareci’ler bazen gittiği farklı yerlerdeki hikayeleri hızlıca hafızalarına almakla ünlülerdi. Zaman içerisinde bu kişiler özel davetlerle odalara misafir edilirdi. En meşhur şareciler: Erkeklerden; Dede oğlu Heci, Ali oğlu Melo, Miralinin babası Hüso ve Mendo oğlu Şahan’dır. Kadınlardan Meme Tıfıl kızı Ayşe, Heco eşi Şeker, Naza

Toli kızı Ede, Şemo eşi Kadem ve Melo kızı Eyşo' dur (Kamil Çorum, Mehmet Ateşci, Halil Şeker, Nezir Ünlü, Resul Kılıç, Muhbet Kılıç). Genelde erkekler köy odalarında dinledikleri bu hikâyeleri eve gelip ailelerine anlatırlardı. Bu şekilde özellikle meraklılar bunları ezberlerdi (Kamil Çorum). Dinlediğimiz kimi hikâyeler için bunu kimden duydunuz soruna verilen cevaplarda bu hikâyeyi bana büyükannem anlatmıştı dediklerinde biz de onlar hikâyeyi kimden öğrenmişler sorusuna onlarda kendi büyüklerinden bu hikâyeyi dinlemiş derlerdi. Bu “Çirok” kültürünün ne kadar güçlü ve devamlı bir şekilde olduğunu göstermektedir. Dede oğlu Heci çok hikâye bilen ve anlatan birsiymiş. İnsanlar onu anlattığı hikâyeleri sabaha kadar dinlerdi. Ayrıca araya “Kılam” (türkü) da katardı (Buna “Zar'en” denilirdi türkü içinde hikâye ya da hikâye içinde türkü söylemektir). Bu türküler cenk ya da düğünlerde söylenen türkülerini de kapsıyordu. (Resul Kılıç, Derviş Fener, Kâmil Çorum, Kazım Üner).

Bu anlatılan hikâyelerin önemli bir kısmı gerçek bir olaya dayanırdı. Çoğu zaman bir aşk hikayesi ya da bir kahramanlık hikayesi etrafında dönerdi. Çiroklar özellikle kışın akşamları anlatılır. Eğer dinleyen çocuklar hala uyumamışsa bu hikâyelere eklemeye yapılıp uzatılıyormuş (Havva Salman). Bu konuda Resul Kılıç'tan hikâyeleri gerçek olan birbirinden farklı birkaç hikâye dinledik. Bunları birkaç tanesini özetle ifade edersek;

“...150 yıllık bir hikâye anlatılır. Bizim aşağı köylerden bir oğlan bir kızı çok sevmiş kızında onda gönlü varmış. Ama kızı alamamış çünkü ailesi inat edip o kızı aşiret dışında yabancı birisine vermiş. Bu adam da bunun üzerine bir türkü yakmış. Bu türkü ve hikâye tüm bölgeyi etkilemiş ve dillere düşmüştür”.

“Yine Ç..... Köyünde Oskem adında birisi varmış. Köyün ağasıymış. Onun bir kızı varmış. Ama bir türlü nasibi açılıp da istemeye gelen olmamış. Köyün ağası ağzı iyi çene yapan ve türkü söyleyen birisini yanına çağırması ve durumu anlatmış. Demiş ki sen bu kız için ne yapabilirsin? o da demiş ki ben bu işin hal yolunu biliyorum demiş. Ben şimdi onun için bir şarkı besteleyeceğim. Bu şarkıda geçen hikâyeyi insanlar merak edecek kimmiş bu kız diye? gelip soracaklar. İşte bil ki o zaman senin kızın nasibi açılacaktır. Ağa da eğer böyle bir durum olursa sana on tane koyun veririm demiş. Bizim adamın bestelediği türkü kulaktan kulağa yayılmış. En son komşu

köylerden olan S..... Köyünde zengin bir adam türküyü yapana gelmiş. Bu türkü de anlattığın kız kimdir? hala bekar mı? adam alttan alarak bekar diye biliyorum demiş. Adam da bekarsa niye şimdi kadar niye evlenmemiş böyle güzel bir kız? Nasıl evde kalmış? demiş. Adamda cevabı yapıştırmış; çok isteyen var ama kız herkese hayır diyormuş. Adam da benim gibi zengin ve kuvvetli bir adama da hayır diyebilir mi? Adamda belli olmaz demiş. Başka zenginlerde istemiş ama hayır demiş. Pekâlâ bunu bir yolu yok mu diye sormuş? Bizim adam bir yolu var demiş. Hemen söylemesini istemiş. Adam da demiş ben sana bu işi ayarlarım ama demiş senden de bir şeyler alırım demiş. Zengin adam eğer sen bu kızını bana ayarlarsan sonra on tane koyun veririm demiş. Yani adamımız hem kız tarafından hem kıza talip olan adamdan onar tane koyunu almıştır. Sonunda bu kızını da evlendirmiş”

Bir başka yaşanmış hikâye de ise komşu köylerden bir tanesinden bir kadın akşam vakti Ç.... Yaylasına gelir. M..... evine gelir ve artık burada burada kalacağım demiş. Adam şaşırmış bu nasıl iştir diye? akşam akşam afallamış danışmak için bir tane çocuğunu Kandil köyüne gönderiyor ve Z...beyi çağırıyor. O da hemen geliyor. Daha içeriye geçip meseleyi dinlemeden tuvalet ihtiyacını gidermek için bir bidon suyla tuvaletin kapısından içeriye girerken kaçıp gelen kadının akrabaları tarafından arkadan M..... Bey diye yanlışlıkla onu öldürüyor ve Z... bey orada ölüyor (Şerife Şeker). Bu olay hakkında yakılan ağıt hâlâ dillerde olup tarafımızca dinlenmiştir.

K... Z..... K..... Z... du spie dike mina berfe çiya/ ez bum qure har/berda geriye çimenliya.(Adamın ismi iki kez söylenir/sen ki karlar gibi beyazdın parlardın/ ben oldum ateş dolu bir kurt/ ateş saçırım şimdi çimen yaylasına)

K.... Z..... yanlışlıkla vuran kişi bölgeyi terk etmiştir. Yedi yıl İran’da kalmıştır. Daha sonra tekrar geri dönüp 11 yıl hapis yatmıştır (Celal Baş)

Yine Mehmet Ateşçi tarafından bize anlatılan hikâyelerden ikisini kısaca ifade etmekte fayda vardı. Bir tanesi bir aşk hikayesidir. “...kış mevsiminde odalarda anlatılan çok iyi bir aşk hikayesi vardı. Zine adlı güzelliği ve zekasıyla çok meşhur bir kadın varmış. O bir adama asık olmuş. Kız bir gün ormanda dolaşırken bir geyik tarafından boynuzlarıyla öldürülüyor”.

“Dedem dello çok cömert bir insandı. Kıtık döneminde elindeki altın ve parayla at arabasını Gölyazı köyüne gönderir. Gönderdiği adama der ki alabildiğin kadar buğday al. Sonra insuyu köyüne git. Değirmende buğdayı una çevir. Döndüğünde ise bunu ihtiyaç sahiplerine dağıt demiş. At arabasını sürececek kişi bu araba oraya varmaz. Arabanın dingilleri dağılmış sıkıntı olur demiş. Ama büyük dedemiz sen merak etme yola çık demiş. Buğday da alırsın değirmene de gidersen yaptığın unları da dağıttıktan sonra eve gelince eğer bu arabanın bozulacağı varsa işte o zaman bozulur demiş. Gerçekten de öyle olmuştur. Adam buğdayı alır, değirmene gider, unu yapar, unu dağıtır ve eve varınca dingiller dağılır. Dedesiyle ilgi ayrıca şu hikâyeyi de anlattı. Büyük dedem dört evlilik yapmış. Eşlerinden bir tanesi dedemle tartışırken çok ileri geri konurmuş. Dedesine sen ölünce ben çok rahat edeceğim demiş. Dedesi ölmeden böyle laflar eden karısına demiş ki senin gözlerini aklar incek demiş. Hakikaten dedem ölünce kadın başkasıyla evlenmiş evlendikten sonra da gözlerine ak inmiştir”.

Bir diğer anlatılan hikayede ise “Bizim komşu köyden Topal adlı bir adam ip almış muhtemelen bir koyun hırsızlığı yapacak. Büyükbeşkabak tarafına gelmiş. Bir ağacın altında dinlenirken uzaktan boynunda çingırağı ile dolaşan iri bir koyun görmüş çok sevinmiş. Bu tam aradığım koyun ve ayağıma kadar gelmiş demiş. O koyunu yakalamaya çalışmış fakat koyuna doğru gittikçe koyun da kaçıyormuş. Ama koyun kaçıkça boyu büyüyormuş. En sonunda koyun bir deve olmuş ve adam korkmuş ipi bırakıp oradan kaçmış”(Kamil Çorum)

3.7. Aşiret Köylerinde Ekonomi

3.7.1.Tarım Hayvancılık

Konya’da meskûn Sevidi aşireti köylerinde geçmişten beri en temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Bölgeye geliş amaçlarında da zaten temel sebep buydu. Hususen bu bölgenin yerleşim yeri olarak seçilmesinin temel sebeplerinde; yüksekte olması, su kaynaklarının olması ve bolca mera alanı olmasıydı. Zaman içerisinde hayvancılığın yanı sıra yaklaşık olarak 150 yıl önce tarım faaliyetleri de başlamıştır. Köylerin ifadesi ile dedeleri zamanında ormanlık ve meşelik alanlar çokmuş fakat tarım popüler olmaya başlayınca ormanların yavaş yavaş kesildiği o bölgelerin tarım

alanına dönüştürüldü belirtildi. Kimi evlerde koyun sürülerinin 300 ile 500 arasında olduğu bu tip ailelerde bizden fazla çoban tutulduğu belirtildi. Koyunun sütünden yağ ve peynir yapıldığı gibi önemli bir kısmı da tüketilmek üzere evde tutulmuş. Köyde maddi imkanları az olan erkeklerin önemli bir kısmı yakın bir zamana kadar çobanlık yaparak geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır (Kazım Üner, Kamil Çorum, Resul Kılıç, Şerife şeker).

3.7.2 Ticaret ve Zanaat

Hayvancılıkta koyunu ve kuzularını satmak için Ankara Konya ve İstanbul'a gidildiği belirtilmiştir. İstanbul'a malların bazen yaya bazen de trenle götürüldü ifade edildi. Genelde bu işi yapanların belli kişiler olduğu bu işte uzmanlaşmış olduklarını büyük şehirlerde irtibatlı oldukları belli tüccarları tanıdıkları belirtildi. Bu sayede götürdükleri malları çar çabuk satarmış. Kuzular konusunda ise genelde köye gelen tüccarlar olurmuş ve kuzular köyde satılmış. Bu köylerin geçmiş tarihlerinde vergi verme olayında belli sıkıntılara olduğu da ifade edildi. Özellikle kimi zaman köylüler kıtlık dönemlerinde vergilerini vermedikleri için devlet tarafından zorla çalışmaya götürülmüştür. Köye çeşit çeşit mal satmaya gelen çok tüccar olurdu. Kandil köyü kervanların en sık uğradı köydü. Bu kısım ile ilgili yaptığımız görüşmelerden birkaç önemli kesiti aşağıda aktarmak gerekirse:

“...Ticaret ve malcılık olarak koyun tüccarlığı vardı. Bazen koyunların satılması için Ankara veya İstanbul'a kadar gidilirdi. Koyun tüccarı Mustafa (Gıro) Kılıç (1913-1964) çok meşhurdu. Onun her yerde tanıdıkları vardı. Sevidi köylerindeki koyunları hep beraber koordineli olarak en az 7-10 kişilik ekiplerle götürülürdü (Derviş Fener, Kazım Camcı, Ali Şeker).

“... Çok büyük kıtlıklar gördüm. Kadınlar peştamallarını takıp yukarı kırlarda ot toplar. O otlar ile ağaçtan kopmuş inceltmiş dallar birlikte ağır bir şeyle öğütülürdü. Sonra öğütülmüş olan bu karışıma mercimek katılıp bir sacın üzerinde kavrulup yenilirdi. O dönemlerde yiyecek bir şeyler bulunmak için bazen bir keçiye ya da bir koyuna bir tarla satılırdı. O satılan koyun para ile çoğu zaman mutfak eşyalar alınır ya da kesilip eti yenilirdi. Bir teneke buğday bulan hemen değirmene koşup bunu un yapmaya çalışırdı” (Kazım Üner).

“Gurbette çalışma kısmen vardı. Özellikle tarlası olmayan ve fazla hayvanı olmayanlar giderdi. Bazen de başlık parası içinde gidildiği söylenirdi. Daha çok gurbette çobanlık yapılırdı. Bu bazen de eşik parası (bir nevi emlak vergisi) ödeme karşılığında devlet tarafından mecburi gidilmesi şeklinde de oluyordu. Bu durumda olan köylülerimiz daha çok ormanda çalıştırılmaya götürülüyordu. Daha çok da Kütahya ve Afyon’a gittikleri bize söylenmişti” (Kazım Camcı).

“Benim babam Mustafa Kılıç hem siyasette hem de ticarete aktif birisiydi. Ankara’ya sık sık giderdi. Özellikle toprak komisyonu için gittiğini çok iyi hatırlıyorum. O zamanlar ben nişanlıydım (1950 ‘erden öncesi). Yine babam bir gün bizde birkaç küçük kova tereyağını hazırlamamızı istedi. Ayrıca bir-iki kuzu kestirip kavurma yapıp dondurdu. Sonra da birkaç sepet yumurtalarla Ankara’ya gitti. Bunun dışında babam sürekli mal satmak için koyun ve kuzuları alıp İstanbul’a Ankara’ya giderdi. Genelde kuzuları köye gelen tüccarlara satardık. Babamın bağlantıları kuvvetli olduğu için kimi zaman kimi yerlerde bu malları trenle aktarma yaparak da götürürdü (Şerife Şeker).

“Bizim köylü büyüklerimiz koyun satmak için yine bir gün sürüleri birleştirilip İstanbul’a götürmek üzere yola koyulmuşlar. O günlerde Osmanlı Devleti’nde bir savaş hazırlığı varmış. Tekâlifıyla kanunu gibi bir durum söz konusu olmuş. Bu durum esnasında mallarının müsadere edilmesini önlemek için erkenden aldıkları duyumla daha şafak sökmeden bizim tüccarlar erken saatte mallarını tüccarlara satıp paraları almışlar. Sonra tekrar ahır bölgesine döndüklerinde malların satmaya gelenlerin mallarına el konulduğunu görmüşler. Oradakiler bizim tüccarlara siz bu durumu ne zaman nasıl öğrendiniz diye merakla sormuşlar. Bu da gösteriyor ki bizim bölgelerden oraya koyun ticareti yapanların güçlü bağlantıları varmış demektir”. (Mehmet Ateşçi)

“...Sorengi’nin (bitki kökeni boyaları satan) boyaları pek uzun ömürlü olmazdı ama Katrancı’nın (katran satan veya katranı süren) boyaları daha uzun süreli olurdu ve kolay kolay çıkmazdı. Biz bu boyaları hayvanlarımızın kuyruğuna kulağına bazen kafasına sürerdik... koyunlarımızı baharın kırpardık. Kırpıktan sonra Çatak tarafındaki Yunağa (dere suyunda yıkama) götürürdük. Yunakta koyunları yıkardık. Bu iş esnasında bütün ev halkı orada olurdu. Çobanla beraber bu yıkama temizleme işi

yapılırdı. Bu çalışma koyunun temizlenmesi ve parlaması için yapılırdı... Ayrıca koyun tuzlaması da yapılırdı o zamanlar hatırlıyorum daha çok koyunlara kır da tuz verilirdi. Bunda sebep oralarda yani kırlarda çeşmelerin olmasıydı. Çeşmelerin olduğu yerde taşlar konur ve koyunlar tuzlanırdı...koyunlar geceyi kırlarda geçirirdi. Kuşluk vakti köye geri gelirlerdi ve tekrar akşam üstü de giderlerdi...çobanlar için yapılan hazırlıkları da çok büyük vakit alabiliyordu... genelde kuzular ilk doğduklarında 40 gün koyun sütü verilirdi. Bu zaman zarfına “bermaki” denilirdi. Koyunlar ve kuzular bu süreçte beraber otlatılırdı. Kuzular erken satılırsa, günde iki kez sağılır ama satılmazsa günde bir kez sağılır. Bizim genelde üç beş ineğimiz ve 300- 500 arası koyunlarımız olurdu (Şerife Şeker).

Köyde herkes çiftçilik uğraşırđı. Ticaret uğraşan kişi sayısı azdı. Zanaatkar olarak yapı ustaları sonraki yıllarda artmıştır. İlk yapı ustaları Ommık Başoda, Mesto Selman olarak bilinir. Bu köylerden birçok şeyin değişmesine sebep olan en büyük olay, köylerden Avrupa başlayan göç olmuştur. 1960 sonlarına doğru başlayan bu hareketlilik sonucu Sevidi köylerinin nüfusunun neredeyse üçte biri yurtdışında olduğu ifade edildi. (Kazım Camcı)

Köylerde de esnaflık çok geç başlamıştır. Kandil köyünde ilk dükkânı bir muhacir açmıştır. Sonra Mustafa Kılıç, Azim Koca ile bu sayı artmıştır.(Kazım Camcı). Günümüzde ticaret uğraşanların sayısı artmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmamızda Sevidi aşireti ile ilgili tespit ettiğimiz kaynaklardaki yazılı belgeler ile çeşitli yazılı eserlerin yanında Sevidi aşiretine mensup insanlarla köylerinde yüz yüze görüşmeler yaptık. Netice de aşiretin kökenlerini, dayandığı noktaları, aşiretin tarihi süreç içerisinde buldukları yerleri, bununla birlikte meydana gelen çeşitli gelişmeler sonrasında buldukları bölgelerden göç etmeleri, göç esnasında farklı duraklarda kimi aşiret mensup kabilelerin o yöre de kalması, kimi kabilelerin de yola devam ettiklerini mümkün mertebe kaynaklarla destekleyerek ortaya koymaya çalıştık. Bu birlikte aşiretin bu süreç içerisinde farklı isimlerle de anlatıldığı gördük. Kimi zaman yerleştikleri alana nispetle mesela; Ekecik dağı etrafına yerleştiklerinden dolayı kimi kayıtlarda “Ekecik Ekradı veya Taifesi” devlete olan kimi ilişkiler üzerinden “Atçeken” “Yüzdeci” “Güherçiler” ya da iskan sürecinde; “Bozulus” “Karaulus” “Şark Aşiretleri” “Haymana Taifesi” gibi çatı isimleri adı altında zikredildiklerini kaynaklar ve sözlü tarihle gösterdik. Aşiretin bugün hala Konya’da kendi aşiret çatısı altında altı köy ve buna bağlı yaylalarda yaşamlarına devam ettiklerini, kendi aidiyet özelliklerini bildiklerini ortaya koyduk. Elde ettiğimiz sözlü tarih bilgileri ve tespit ettiğimiz yazılı kaynaklarla aşiretin orta Anadolu’daki varlığını kabaca tarihi süreç içerisinde birleştiğini gördük ve bu durumu somutlaştırmaya çalıştık. Özellikle sahada elde ettiğimiz bilgileri kaynaklarla karşılaştırmasında çoğu zaman bilgilerin örtüştüğünü görmemiz de sözlü tarih çalışmasının ne kadar önemli olduğu göstermiştir. Özellikle hala çözümlenmemiş Osmanlı dönemine ait arşiv kaynaklarının ortaya çıkartılması, çözümlenmesi ve daha detaylı araştırmalar yapması da bu alanda daha geniş ve somut bilgileri mümkün hale getirecektir. Bunun yanında alanda yapılan sözlü tarih çalışmalarının da en az kaynaklar kadar önem taşıdığına çıkan tarihsel bilgilerle ortaya koyduk. Arşiv kaynaklarında bu tip toplumların kültürel, sosyal boyutları ile ilgili birçok detayı göremeyebiliriz ama bu tip detaylar sözlü tarih çalışmaları sayesinde daha fazla ayrıntı ortaya konulmuş oldu. Bu tip araştırmalar sayesinde oluşturulan temellerin yapılacak yeni araştırmalar ile zenginleşeceğini ve buna benzer konulardaki karanlıkta kalan kısımların ortaya çıkarabileceğini görmüş olduk.

KAYNAKÇA:

A. Temel Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

*BOA,NFS. d.3490 , H-29/12/1250 sayılı ve tarihli belge

*BOA,NFS.D.3509, H-29/12/1253 sayılı ve tarihli belge

*BOA, ML. VRD.TM. D.13120, H-29/12/1261 sayılı ve tarihli belge

*BOA, AE SAMD.III 153 15018, H-09/11/1126 sayılı ve tarihli belge

*BOA.DH.2148, H-10-12-1086 sayılı ve tarihli belge

*BOA.MVL.640/16, H-26/04/1279 sayılı ve tarihli belge

*BOA. C.ML.26/1236, H-29-04-1175 sayılı ve tarihli belge

*BOA.C.TZ. 30/1452, H-29-03-1232 sayılı ve tarihli belge

*BOA.TDnr.71 S:98, H/M: 925/1519 sayılı ve tarihli belge

*BOA.TD.nr.181 s.100 , H/M:943/1536-37 sayılı ve tarihli belge

*1463, 1523/30 ve 1571 Ankara M.T.D. sayılı ve tarihli belge

*BOA.ML.VRD.TMT.1370, M:1840-1841 sayılı ve tarihli belge

B) Temel kaynaklar

Evliya Çelebi (2006). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

İbni Battûta Tanci (2000). **İbn Battuta Seyahatnamesi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

İbn Bibi (1941). **Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi/Selçuknâmesinden**, Ankara: Uzluk basımevi

İbnü'l Esir (1989), **El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, c1 s.1-8 İstanbul: Bahar Yayınları

İbn Hurdazbih (2008). **Yollar ve Ülkeler Kitabı**, Çev: Murat Ağarı İstanbul: Kitabevi

İbn Kesîr. (2017). **el Bidaye ve'n-Nihaye**, İstanbul: Çağrı Yayınları

Marco Polo (2000). **Marco Polo Seyahatnamesi** Tercüman Yayınları 1001 Temel Eser serisi

Şemseddin Sami(1314). **Kamusu'l Âlâm**, istanbul:mihran matbası

Şerefhan. (1971). **Şerefname-I**, çev: Mehmet Emin Bozarslan, İstanbul: Ant Yayınları

Şerefhan. (1971). **Şerefname-II Osmanlı İnan Tarihi**, Çev: Mehmet Emin Bozarslan, İstanbul: Ant Yayınları

Şikâri. (2021). **Karamanoğulları/Şikâri Tarihi**, Çev: Murat Dursun Tosun, İstanbul

B.Araştırma İnceleme Eserler

Akbaş, Mehmet (2019). “Kürtler” **DİA** Ankara c. s: 115-118

Akdemir, Diyadin (2019). “**Mesail-i Mühimme Defteri: Ekrad ve Aşâire Dair**” Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

Akgündüz, Ahmet (2006). “**Osmanlı Kanûnnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri**” C. 1-11, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı

Akın, Fatma (2020). “**Tanzimat Döneminde Anadolu’da Konar-Göçer Aşiretler (1839-1876)**” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı doktora tezi

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, (6.Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Apak, Kübra (2017). **1840-1841 Tarihli Aksaray Nüfus Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**” Aksaray üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

Aydeniz, Veysel (2012). **Akkoyunlu -Kürt İlişkileri**, İstanbul, Nubihar.

Aygün, Necmettin (2019). “Cihanbeyli-Haymana Sahasındaki Konar-Göçer Toplulukların İdari, Sosyal ve İktisadi Yapıları (1827-1861)”, **Mütefekkir**, Aralık 2019, 6/12, 539-558. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir>

Aygün, Necmettin (2017) Aksaray’daki Konar-Göçer Topluluklardan Şerefli Aşireti (1830-1845) **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research** Cilt: 10 Sayı: 54 Yıl: 2017 Volume: 10 Issue: 54 Year: 2017

Aygün, Necmettin. “Cihanbeyli-Haymana Sahasındaki Konar-Göçer Toplulukların İdari, Sosyal Ve İktisadi Yapıları (1827-1861)”. **Mütefekkir** 6/12 (Aralık 2019), 539-558. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.659197>

Ayverdi, İlhami (2010). Misalli Türkçe Büyük Sözlük, İstanbul: Kubbealtı yayınları

Baksi, Mahmut (1972). **Kısa Kürt Tarihi** Stockholm: Paris Kürt Enstitüsü yayınları

Barkan, Ömer Lütfi “**Osmanlı Devrinde Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey’e Ait Kanunlar**”, TV, sy. 1-2 (1941), s. 91-106.

Barkan, Ömer Lütfi “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası XIII**, İstanbul 1953, C.15, S.1-4, s.209-237.

- Beldiceanu-Stenherr**, Irène (1991). “Atçekenler”, **DİA** 4. Cild, S.48-49 İstanbul: Tdv Yayınları
- Biçer**, Bekir (2012) İslâm Tarihi Kitaplarında Kürtler Hakkındaki Rivayetler (7. Ve 12. Yüzyıl Arası) **International Journal Of Social Science** Volume 5 Issue 6, p. 51-80, December 2012
- Biçer**, Bekir. (2013). **Ortaçağda Kürtler Ve Türkler**, **The Journal of Academic Social Science Studies** ,Volume 6 Issue 6, p. 231-261, June 2013
- Biçer**, Bekir (2017). **Kürt Tarihinin Kaynakları ve Kürdoloji Çalışmaları**, Konya: Çizgi Kitabevi
- Biçer**, Bekir (2019). **Osmanlı Basınında Kürtler** Konya: Çizgi Kitabevi
- Biçer**, Bekir (2019). **Osmanlıların Coğrafya Kitaplarında Kürtler ve Kürdistan** Konya: Çizgi Kitabevi
- Biçer**, Bekir (2022). **Kürt Tarihi**, Konya: NEÜ Yayınları
- Bilici**, Halil (2004). **Balkan Savaşı'ndan Milli Mücadelenin Sonuna Kadar Haymana Kazasında Şehitleri Olanlar**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi
- Büyükcan Sayılır**, Şeyda (2018). **Osmanlı'nın Konargöçer Algısı**, Türk Tarihine Dair Yazılar-III Ankara: Gece Kitaplığı
- Bois**, T.;**Minorsky** V.; **Mc Kenzie**, D.N (2004). **Kürtler ve Kürdistan**, 2.Baskı İstanbul: Doz Yayınları
- Botan**, Amedi (1991). **Kürtler ve Kürdistan Tarihi**, istanbul: firat-dicle yayınları.
- Bozkurt**, İbrahim (2021). **Aşiretler Tarihi**, İstanbul: Nubihar Yayınları
- Çakar**, Mehmet Sait (2010). **Ortaöğretim Kürt Dili Ve Edebiyatı Ders Kitabı**, İstanbul: Tarih Vakfı yayınları.
- Çakmak**, Yalçın- **Şur**, Tuncay(2022) **Aktör, Müttefik, Şaki Kürt Aşiretleri**, Derleme Çalışması, İstanbul: İletişim yayınları
- Demir**, A. (2017). **Osmanlı Devleti'nde Yörükler ile Yerleşiklerin Kavgası**, Gazi Akademik Bakış, 11(21), s.15-31
- Demirci**, Mustafa (2014). **Selçuklu Siyasi Tarihi**, Ankara:Türk Tarih Kurumu
- Doğan**, Mustafa (2019). **3525 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Cihanbeyli Aşireti ve Tâbi Aşiretlerin Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Aksaray
- Dürriye**, Avni **Zayed**, Mahmud **Avd**, Mustafa (2015) **Mısır'da Kürtler** Çev: Harun Ünal İstanbul: Nubihar Yayınları
- Ekinci**, İlhan (1999). Siverek Sancağı'nın Sosyal ve İktisadi Durumu (1518-1523). Süleyman Demirel Üniversitesi fen Edebiyat Fakültesi **Sosyal Bilimler Dergisi** yıl:1999 sayı :4 s.106-146

- Erdoğan, Emine (2004), Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterlerinin Analizi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**
- Erdoğan, Emine (2005). Ankara Yörükleri 1463, 1523/30 ve 1571 Tahrirlerine Göre, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi S.118 /119-135 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/114108>**
- Ergenç Özer (1995). XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara: Ankara Eğitim Enstitüsü Yayınları**
- Erdönmez, Celal (1995). Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Konar Göçer Aşiretlerin Yerleştirilmesi 1840 1876, Yüksek Lisans Tezi On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun**
- Gökalp Ziya(1992). Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tedkikler, Haz. Şevket Baysanoğlu İstanbul:Kaynak Yayınları**
- Gül Hüseyinklioğlu., Ayşe (2018) Karaman Beylerbeyliği'ndeki Konar-Göçerlerin Yükümlülükleri (1500-1522) Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 4, Sayı:14, Haziran 2018, s. 296-313**
- Gümüştü, Osman (1997). 16.yy Larende (Karaman) Nüfus Ve Yerleşme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara 1997.**
- Günaltay, Şemseddin (1991). İslam Tarihinin Kaynakları, İstanbul: Endülüs yayınları**
- Güneş, Mehmet "Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili" Akademik Bakış Cilt 8 Sayı 15 Kış 2014**
- Gürdal, Ekrem (2015) Karaman Eyaleti'nde Güherçile Üretimi;968 Numaralı Güherçile Tahrir Defteri, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans**
- Hakan, Sinan (2011). Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kürtler Ve Kürt Direnişleri (1817-1867) 2.baskı İstanbul: Doz Yayınları**
- Halaçoğlu, Yusuf (1998). XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara:TTK**
- Halaçoğlu, Yusuf (1991). "Aşiret" maddesi DİA 4.cild S.9, İstanbul.**
- Halaçoğlu, Yusuf (2009). Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2009, c.1, s. XXVII.**
- Hassanpour, Amir (2005). Kürdistan'da Milliyetçilik Ve Dil, Çeviren: İbrahim Bingöl Cemil Gündoğdu İstanbul: Avesta Yayınları İstanbul**
- Hennerbichler, Ferdinand. (2016).Kürtlerin Kökeni, çev: Mehmet Aslanoğulları Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü C.2 Sayı:3 ss. 87-119**

- Hüseyiniklioğlu, Ayşe Gül** (2018).Karaman Beylerbeyliği'ndeki Konar-Göçerlerin Yükümlülükleri, *Kesit Akademi Dergisi* (1500-1522) Yıl: 4, Sayı:14, Haziran 2018, s. 296-313
- Işık, İbrahim S.** (2019). **A'dan Z' Ye Kürtler**. 6.Baskı İstanbul: Nubihar Yayınları
- İBN BÎBÎ** (1941). **Selçuknâme**, çeviren: M. Nuri Gençosman, Ankara: Uzluk basımevi
- İvanov, S.M.** (2022). Kafkas Kürtleri/Sovyet Kürtlerinin Kaderi, Çeviren: Fırat Sözeri **Kürd Araştırmaları Dergisi**, Sayı:8, Yaz 2022, s:11.
- İzady, Mehrdad R.** (2007). **Kürtler-Bir El Kitabı**, Çev. Cemal Atila, İstanbul: Doz Yayınları
- Kaya, Mustafa** (2000). **387 numaralı Muhasebe -i Vilayet-i Karaman Ve Rum Defteri (937/1530)**, Ankara Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (tıpkı basım)
- Karadeniz, Hasan Basri.** (1995). **Atçeken Oymakları (1500-1642)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi) Kayseri
- Kaşgarlı Mahmut** “Divânu Lügati't-Türk MMB Kütüphanesi **TBMM Açık Erşim** C.1 S:25; <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/31>
- Kaya, Mustafa** (2000). **438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterindeki (937-1530)” Ankara Livası Bölümünün Trankriprasyon ve Değerlendirmesi** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Kırlangıç, Hicabi** (1995). **İdris-i Bidlisî Selim Şahname** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi
- Kodaman, Bayram** (1986) “Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** Yıl, Cilt 1, Sayı 1, s:3-20
- Köymen, Mehmet Altan** (2019). **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Ankara: TTK yayınları
- Kutlay, Naci** (1992). **İttihat Terakki Ve Kürtler**, Ankara: Beybun yayınları
- McDowall, David** (2004). **Modern Kürt Tarihi**, Çeviren: Neşenur Domaniç, Ankara: Doruk Yayımcılık
- Merçil, Erdoğan; Sevim, Ali** (1995). **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât Ve Kültür**, Ankara: TTK Yayınaalrı
- Mıçê Üse** (1997) “Aksaray Kürtleri” **Bîrbebûn Dergisi** sayı:2 s.11-12
- Minorsky, Viladimir** (2004). **Kürtler ve Kürdistan**, İstanbul: Doz yayınları
- Mehmed Emin Zeki** (2018). **Kürtler ve Kürdistan Tarihi** 11.baskı, çevirenler: Vahdettin ince, Mehmet Dag, Reşat Adak, Sükrü Aslan istanbul: Nubihar yayınları
- Natali, Denise**(2009). **Kürtler ve Devlet**, Çeviren: İbrahim Bingöl, istanbul: avesta

- Nikitin**, Bazil(1976). **Kürtler-1**, İstanbul: Özgürlük Yolu yayınları
- Orhonlu**, Cengiz (1963). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı Teşebbüsü (1691- 1696)**, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi
- Öğmen**, Mesud (2011). **Arşiv Vesikalarına Göre Bingöl Kolokyumu**, Bingöl: Bingöl belediyesi yayınları.
- Özaydın**, Abdülkerim (1999).**İbni Bibi** TDV. İslâm Ansiklopedisi İstanbul,19. cild, S.379-382
- Pakalın**, Mehmet Zeki (1993).Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul: MEB yayınları
- Pul**, Ayşe (2022).Osmanlı Kaynakları Işığında XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Konya ve Çevresinde Celâli Mücadelesi, **OTAM**, 52 /Güz 2022, 181-215.
- Refik**, Ahmet (1930). **Anadolu'da Türk Aşiretleri (H. 966-1200)**, İstanbul: Devlet Matbaası
- Sevim**, A. Sümer, F. (2021). **İslami Kaynaklara Göre Malazgirt Savaşı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Sarıay**, Ercimet (2020).XIX. Yüzyılda Orta Anadolu'da Aşiret Huzursuzluğu: Türkânlı Aşireti Örneği, **History Studies**, 12(6), 3013 - 3030. 10.9737/hist.2020.952
- Saydam**, Abdullah (1993). **Orta Anadolu'daki aşiretlerin iskanı** (1839-1853). Doğumunun 50. ve Hizmetinin 10. Yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan.
- Sümer**, Faruk (1953). Bozulus Hakkında, **AÜ. DTCF Dergisi**, C.11, S. 1, 1953, s. 65-103
- Şafak**, Leyla (2019). **2 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (978-989 / 1570-1582) Değerlendirme Ve Transkripsiyon**,Selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih anabilim dalı yeniçağ tarihi bilim dal yüksek lisans tezi, Konya
- Şavata**, Bahoz. (2015). **Kürtlerin Tarihi -I**, İstanbul: İBV yayınları
- Şenel**, Ş Yalçın A. (2009). **Haymana Kazası Ait Temettü Defterleri**, s:93-111 Türkiyat bahar 2009 sayı: 4
- Şinnavi**, Fehmi (1997). **Ümmetin Yetimleri Kürtler**, Çev:Recep Perçin, 2.Baskı İstanbul Şura Yayınları
- Subaşı**, M., Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Haziran 2017 21(2): 419-426
- Sykes**, Mark(2018) “Osmanlıda imparatorluğunda Kürt aşiretleri” akt: Adem Özgür. **Kürt Tarihi** dergisinin Temmuz-Ağustos-Eylül 2018'in 33. Sayısı, S.32-38
- Şimşek**, Ali (2018). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları

Torun, Yasemin (2017), Nüfus Sayımlarına Göre Saidili Kazası (1834-1838-1843/1844), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Tuncer, B, Bulut, İ. (2019). Tarihi Coğrafya Açısından Haymana Kazasında Nüfus (1831-1914). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 (4) , 1571-1588

Türkay, Cevdet (2001).Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret Ve Cemaatler, İstanbul: İşaret yayınları

Uçak, Halil İbrahim. (1986). Tarih İçinde Haymana, Ankara: Haymanalılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları

Ulugana, Sedat (2015) “Tarih İçinde Konya’daki Kürtler” İstanbul: Peri Yayınları

Yıldırım, A; Şimşek, H.(2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (6.baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörük, Doğan (2018). XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584), Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları - 19

Yörük, Doğan (2017). XVI. Yüzyılda Konya Şehir Ekonomisi, S.Ü. Türkiyât Araştırmaları Dergisi, Yıl 2017, Sayı: 42, 353 - 379, 29.11.2017

Yöğrük, Doğan (2017). 16.Yüzyılda Aksaray Koçhisar Ve Ereğli Kazalarında Konar Göçerlerin İskanı, Archivum Ottomanicum sayı 34 s: 291-300

Yörük, Doğan. (2018). XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584), Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları -19 pelit yayın Aksaray

İnternet Adres Sayfaları

<http://www.siverek.gov.tr/siverek-tarihcesi>

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/64353>

<http://kayakoy.blogspot.com/2008/02/aksaray-krtleri-ve-kayaky-krt-g.html>

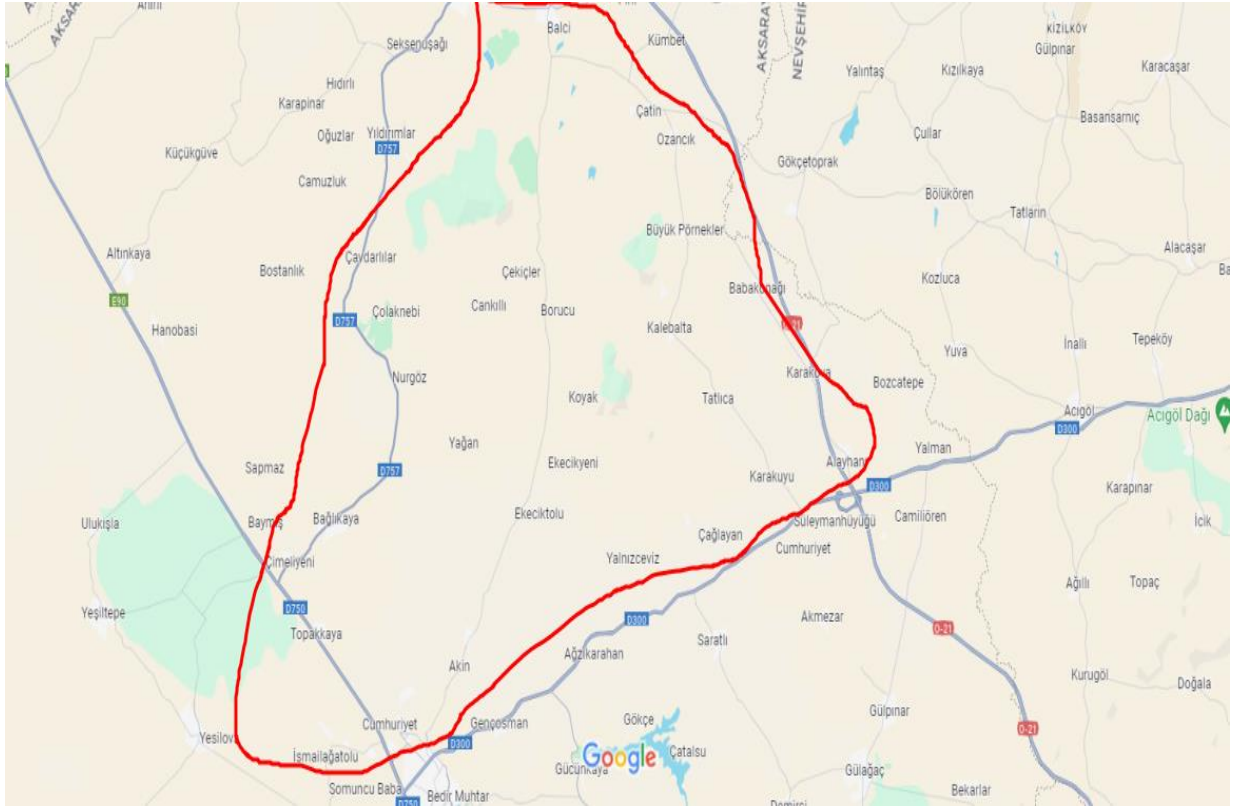
<https://www.youtube.com/watch?v=gkBFFoI-AMs>

<https://www.kurdolojiakademi.net/>

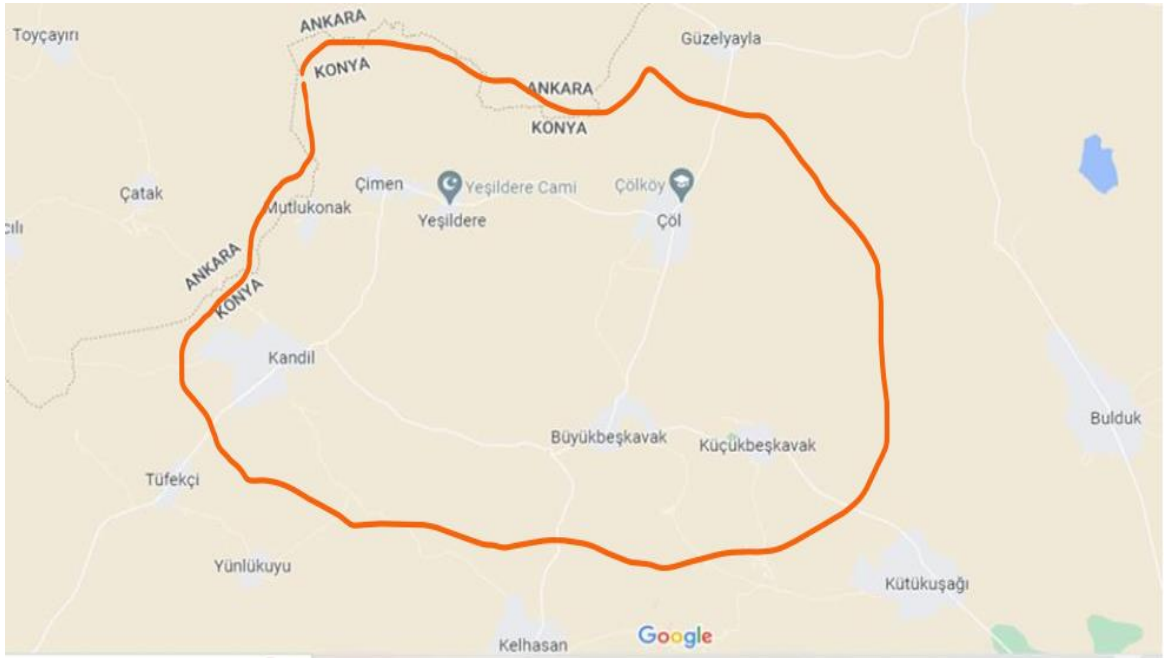
https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/osmanli_yer_adlari.pdf

[https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=KONYA&alan=tum_txt&fq\[\]=kunyaKutuphaneKN_str%3A%22A%22&fq\[\]=kunyaAltTurKN_str%3A%22060%22](https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=KONYA&alan=tum_txt&fq[]=kunyaKutuphaneKN_str%3A%22A%22&fq[]=kunyaAltTurKN_str%3A%22060%22)

EKLER

Harita-1: Aksaray'da Sevidi/Ekecik Aşiretine mensup insanların yaşadığı köyler

Harita-2: Konya bölgesinde Sevidi/Ekecik Aşiretine mensup insanların yaşadığı köyler

KONYA LİVASI

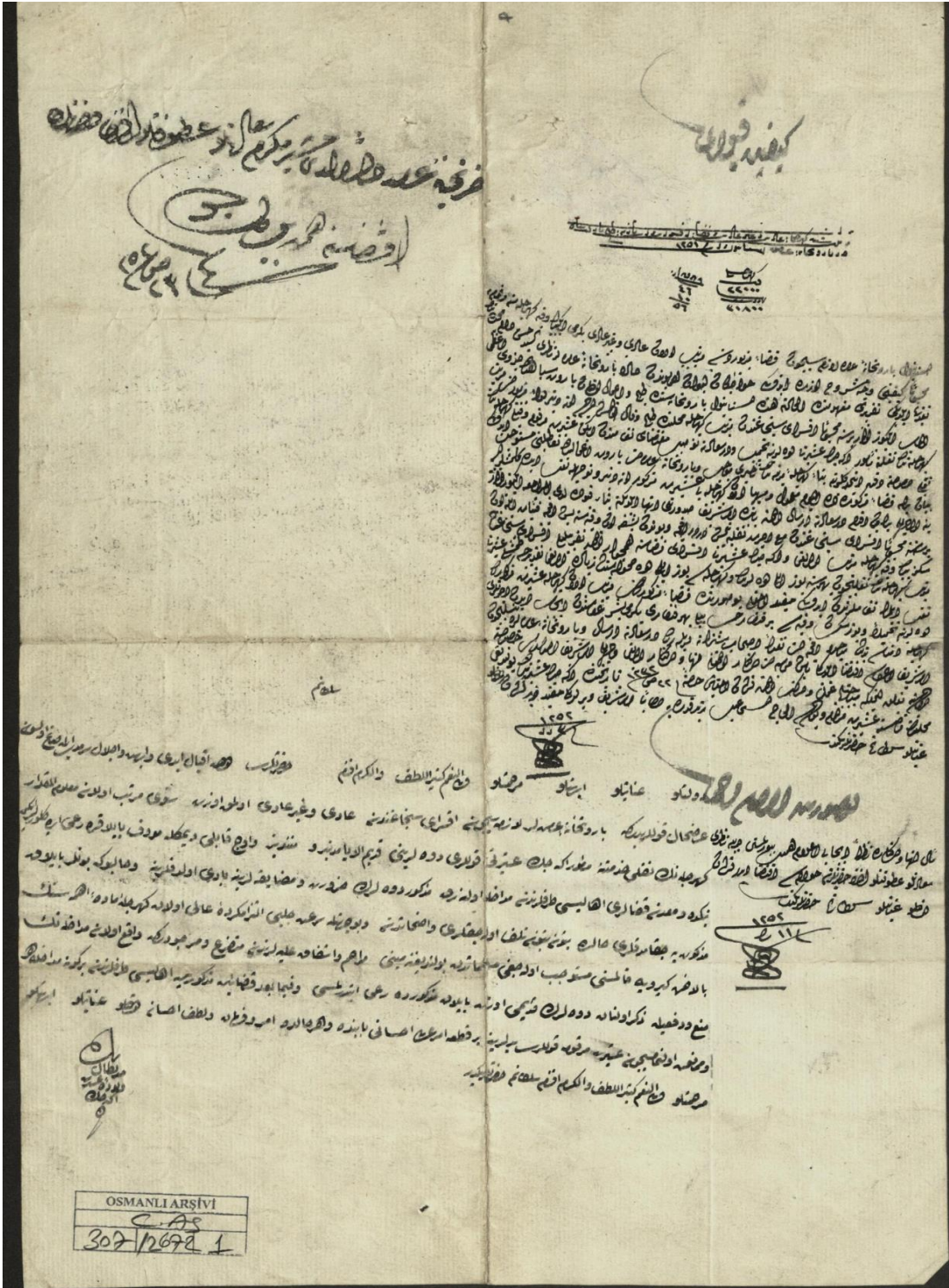

Doğan YÖRÜK, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (Kasım,2019) adlı eserinden alınmıştır.

AK-SARAY LİVASI

Doğan YÖRÜK, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (Kasım,2019) adlı eserinden alınmıştır.

Aksaray kazasından baruthanelere nakil olunacak güherçilenin nakli hizmetine bağlı olan Ekecik aşireti develerinin otlaklarına vaki müdahalenin menî. Yer Bilgisi 307-12672 Ek Belge Tarihi H-23-02-1252

نونہ وقتہ طرہ

نونہ ایمنہ کاتہ اکو و عسارکا اسکاہ و ابوالبر صنف کوشا اولادہ نونہ سینه
 اعلیٰ صنفک بایبونه و شونیه رسوایدر وف اعلانہ باقیضه اولک
 مدیه و فضاہ سات رید برشد بریدکا عسار و فونیه در کوشیضیه و برتیر
 دانه طقدہ سزنده ایضا ق اولادہ سزنده اکلہ ادره اولوقه شطلم وضع
 رنظمه وقتہ بین دسزبر اکلہ ادره هوند برکونہ جلایه کاسر کاسر
 رعسار وقتہ بین بولندتر بولند اولی تا مقدر وقتہ بیدر
 در کوشیضیه ایچی ضیه ادریل کیم و توفیق اتمک اولوقه استخا
~~بایبونه اولادہ سزنده اکلہ ادره~~
 صنفه صنفیه بایبونه عسار و فونیه تا مقده و سزنده
 بعد کس اکلہ ادره عسار و فونیه ایچی اوسیه و کس
 سوزندیه ادر طقدہ اولادہ سزنده کس تا مقدر ایچی اوسیه و کس
 ادر ایضیه ققدیه بایبونه و فونیه ضیفیه تبیح
 اکلہ سزنده اولادہ

OSMANLI ARSIVI	
C.M.L.	
24	1150

۵۴

اولاد اولاد شقه بیدر اولاد صنفیه کس اولاد و طبعه اسار و عسار اولاد
 سزنده نونہ کس و نونہ سزنده صنفیه کس اولاد کس اولاد ایچی ایضیه
 بایبونه و فونیه کس اولاد کس اولاد کس اولاد کس اولاد

Konya'daki ekrağ ve aşairin iskânları sırasında yaylakiye ve kışlakiye rüsumatları dahi emval-i miriye ile birleştirilerek ve aşaire vergi tahsis ve tertip kılınarak elli dokuz senesinden itibaren icrası ve defteri gönderilmiş ise de henüz bir cevap vürud etmediği, badehu mahsubu icra edilmek üzere elli dokuz ve altmış senelerine mahsuben ne miktar akça tahsil kılınmış ise Konya sandığına teslimi istizan edilmiş olmakla işar mucibince muamele edilmesi. (Yer Bilgisi : 24-1150 Dosya Ek : Belge Tarihi : H-27-09-1260)

